

वृषाली जोशी

AMERICAN STORIES

अमेरिकन लघुकथा

अमेरिकन लघुकथा

मराठी अनुवाद – वृषाली जोशी

© वृषाली जोशी

सर्व हक्क अनुवादिकेच्या स्वाधीन. या अनुवादातील कोणताही भाग कोणत्याही माध्यमातून प्रसिद्ध करण्यासाठी अनुवादिकेची पूर्व परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे.

दूरभाष ९९२१७४६२४५

अमेरिकन लघुकथा

अनुवादक: डॉ. वृषाली जोशी

चलभाष : ९९२१७४६२४५

इमेल – vrishalisjoshi@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क अनुवादिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी अनुवादिकेची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई केली जाईल.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशन : ई साहित्य प्रतिष्ठान

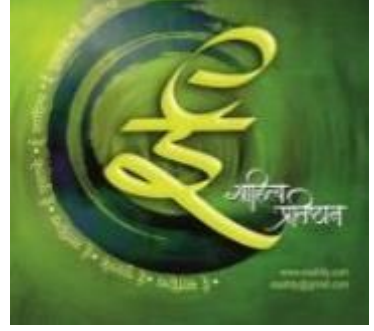
www.esahity.com

esahity@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

प्रकाशन : १९ जून २०२३

©esahity Pratishthan®2023

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध .
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता .
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापूर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापूर्वी ई प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

The Best Short Stories Of 1945 And The Yearbook Of
The American Short Story

Edited by

Edward J O'Brien

ग्लूटेनबर्ग प्रकल्प

यातून या गोष्टी घेतल्या असून, प्रत्येक गोष्ट कुठल्या मासिकातून वा आठवड्याला प्रसिध्द होणाऱ्या कुठल्याशा लिखाणातून घेतली आहे, हे गोष्टीच्या वर लिहिलेले आहेच. या लिखाणाचे एकत्रीकरण व जतन करण्यासाठी शेकडो स्वयंसेवकांनी उदारहस्ते देणग्या दिल्यामुळे हा ग्लूटेनबर्ग प्रकल्प राबवता आला. त्यांचे कार्यालय सॉल्ट लेक सिटी, उटाह, अमेरिका येथे आहे.

कथानुक्रम

नागरिक

कुणाचा कुत्रा

आयुष्य

रस्त्याचा शेवट

गुन्हाबद्दलची शिक्षा माझी आहे

संस्मरणीय दिवसाची गोष्ट

तरुणाचे हृदय

उन्हाळ्याला वस्त्र गुंडाळणारा विणकर

The Citizen

नागरिक

By

James Francis Dwyer

taken from Collier's Weekly

अमेरिकेचे पंतप्रधान बोलत होते. श्रोते परदेशी जन्मलेले नागरिक होते व नुकतेच त्यांना अमेरिकन नागरिकत्व बहाल करण्यात आले होते. ते लक्ष देऊन ऐकत होते. त्या स्वतःला पहिले नागरिक म्हणवणाऱ्यांचे शांत, बुद्धिमान चेहरे नवीन देशभक्तीने उजळून निघाले होते.

त्या नवीन नागरिकांमध्ये बायका आणि मुले होती. बायकांना त्यांच्या नवऱ्याचा अभिमान वाटत होता. त्या वेळोवेळी त्यांच्याकडे बघत होत्या. त्यांच्या चेहऱ्यावरील अभिमान व मान देणारी नवलाईची भावना स्पष्ट दिसत होती.

पंतप्रधानांच्या लगेच समोर बसलेल्या एका लहानशा बाईने एका मोठ्या, स्नायुबल असलेल्या माणसाचा हात धरला होता व ती तो प्रेमाने कुरवाळत होती. तो मनुष्य त्याच्या निळ्या, स्वप्नाळू डोळ्यांनी पंतप्रधानांकडे बघत होता.

पंतप्रधानांचे शब्द स्पष्ट व अस्खलित होते.

कुठल्यातरी आशेच्या बोटाने, श्रद्धेने, मनुष्यमात्राच्या नव्या प्रकारच्या दूरदृष्टीने, एका जास्त चांगल्या प्रकारच्या आयुष्याची अपेक्षा करून तुम्हाला समुद्रपार खेचून आणले. तुम्ही या देशाची स्वप्ने उराशी कवटाळून आलात आणि ती तुमच्यासोबत इथे आहेत, अशी मी आशा करतो. माणूस ज्या देशाची स्वप्ने बघतो, त्या देशाला तो पुढे नेतो. तुम्ही तुमची स्वप्ने पूर्ण करतांना या देशाला प्रगतीपथावर नेणार आहात.

त्या मोठ्या माणसाने गुदमरल्यासारखे चौकस आवाज केले. त्याच्या बायकोने सुटकेचा एक निःश्वास टाकला. त्या माणसावर विचित्र परिणाम झाला.

पंतप्रधानांनी पुढे चालू ठेवले:

तुमच्यापैकी काहीजण नाराज झाले असतील, यात काही संशय नाही, पण लक्षात ठेवा, जर आम्ही उच्च उद्दिष्टे ठेवली नसतील, तर तुम्ही त्यापैकी काही तुमच्याबरोबर आणली आहेत. त्याच्यात नसलेली गोष्ट शोधायला माणूस जात नाही. त्याचा विश्वास नसेल, तर माणूस आशा ठेवत नाही. अमेरिका कशावर विश्वास ठेवते, हे आमच्यापैकी काहीजण विसरले असतील, तर तुम्ही नक्कीच

तुमच्या हृदयात त्या विश्वासाला उजळून आणले असेल. माझी खात्री आहे, की तुमच्यापैकी प्रत्येकजण सोन्याचांदीपेक्षा चमचमणारे, उच्च प्रतीचे स्वप्न घेऊन आला असाल आणि मी तुमचे स्वागत करण्याचे ते एक कारण आहे.

मोठा माणूस एकटक नजरेने बघत होता. त्याच्या बायकोने त्याला हळूच हलवले. पण त्याने तिच्याकडे लक्ष दिले नाही. मोठ्या इमारतींच्या आड पंतप्रधान उभे होते, त्या उंच मंचावर तो बेरेसिनाच्या बेटावरील बर्फाने धुतल्या गेलेल्या, विशाल पसरलेल्या खेड्याकडे बघत होता. बेटावरील मोठ्या डेनीपर नदीची उपनदी असलेल्या व खळखळाट करत वाहणाऱ्या नदीचे दृष्य झऱ्याच्या उर्फ महाखादाड प्राण्याच्या गळ्यापासून निघालेल्या काळ्या हाडासारखे घट्टमुट्ट दिसत होते. ते बेरेसिनाच्या काठावरील लहानसे गाव होते. तिथे इव्हान बेरलॉफला, पुलाच्या मोठ्या इव्हानला स्वप्न पडले होते.

ते वसंत ऋतुत पडले. सर्व भव्य स्वप्ने वसंत ऋतुत पडतात. वसंत ऋतुची देवता ती स्वप्ने पाडते. मोठ्या इव्हानचे स्वप्न सामान्य स्वप्नांपेक्षा सुंदर होते. नवलपूर्ण, ठळक हिरवाई मागे ठेवत, त्या स्वप्नाने बेरेसिना धुवून काढले. बर्फाने कडक झालेली जमीन आणि उमललेल्या पांढऱ्या व निळ्या फुलांचे मोठे ताटवे, तिच्या पायांना लागत होते. मऊसर झुळूक तिला मार्ग दाखवत होती. जिथे झारची जुलूमशाही नव्हती अशा, क्रॅमॅचुग व केर्चसारख्या दक्षिणेकडील दूरवरच्या प्रांतातून व काळ्या समुद्रापलीकडून मखमली झुळूक सुगंध आणत होती.

अल्मा येथे पंचावन्न वर्षांपूर्वी राजपुत्र मॅसिकोव्हच्या हाताखाली लढलेल्या, मोठ्या इव्हानचे वडील कसेबसे चालत हे बघायला आले की, सूर्यकिरणे कशी सावलीतील बर्फाचा ढिगारा मोडून काढत आहेत. ते त्यांच्या

मुलाला म्हणाले, की हा वसंत ऋतु त्यांनी पाहिलेल्या वसंत ऋतुपैकी सर्वात नवलपूर्ण आहे.

नाकाने जोरात श्वास घेऊन वास घ्यायचा प्रयत्न करत व त्यांचा चेहरा दक्षिणेकडे वळवत, ते म्हणाले, “लहानशा झुळुकी गरम आणि गोड आहेत. इव्हान, मला त्या माहिती आहेत. मी त्यांना ओळखतो. बालाकलव्हा येथील लांबट खड्ड्यात झोपून, आपल्याकडे येणाऱ्या वाऱ्याच्या झुळुकीबरोबर मी त्यांचा मसालेदार परिमळ हुंगलेला आहे. त्या उबदारपणासाठी देवाला दुवा द्या.”

ट्रॅक्टरने नांगरणी करतांना, इव्हानने दिवास्वप्न पाहिले. ते आश्चर्यकारक स्वप्न होते. तो ट्रॅक्टरच्या मागे उभा असतांना जशा बेरेसिना, पुलाच्या कमानी बर्फाच्या ढीगाऱ्यात लोटून शहारवते, तसे काही मिनिटे तो शहारला. त्याचे हृदय जोराने धडधडू लागले. त्याचे ओठ व घसा सुकला.

बिया पुरलेल्या जमिनीच्या कडेला इव्हान थांबला आणि त्याला स्वप्न कसे पडले, याचा विचार करू लागला. ते कुठून आले असावे? ते त्याच्यावर असे अचानक कसे काय चालून आले? असे स्वप्न पडलेला गावातील तो एकटाच माणूस होता का?

त्याच्या वडिलांसारखी त्याने वाऱ्याची झुळुक हुंगली. त्याने सूर्यकिरण त्याच्या लांब हातात झेलले. त्याने वाकून, रात्रीतून उमलून आलेला, पांढऱ्या फुलांचा एक गुच्छ तोडला. त्या झुळुकींमधून, सूर्यकिरणांतून व वसंत ऋतूतील फुलांमधून ते स्वप्न उमलले होते. ते त्यातून उमलून, त्याच्या मनात उसळी घेऊ लागले, कारण तो बळकट आणि तरुण होता. त्याला माहिती होते, की ते स्वप्न त्याच्या वडिलांना, डोनकोव्ह नावाच्या शिंप्याला, किंवा पोबोरीनो नावाच्या

लोहाराला पडणार नाही. ते म्हातारे व अशक्त होते आणि इव्हानचे स्वप्न तरुण आणि बळकट लोकांना खुणावणारे होते.

ट्रॅक्टर पकडत तो पुटपुटला, “तरुण आणि बळकट लोकांसाठी ते होते, त्यामुळे ते मला पडले.”

त्या रात्री पुलाचा मोठा इव्हान त्याच्या छोट्याशा, सुंदर व भरघोस केसांची देणगी मिळालेल्या बायकोला, अँनाला म्हणाला, “अग, आपण इथून दूर चाललो आहोत.”

तिने विचारले, “इव्हान, आपण कुठे चाललो आहोत?”

त्याच्याशेजारी उभ्या असलेल्या तिला तो म्हणाला, “अँना, तुला काय वाटते?”

ती पुटपुटली, “बोब्रूईस्क.”

“नाही.”

“त्याच्यापुढे?”

“अग, त्याच्या खूपच पुढे.”

तिच्या नाजूक डोळ्यात भीती उमटली. बोब्रूईस्क नव्वद किलोमीटर लांब होते. तरीही इव्हान म्हणत होता, त्याच्याही पुढे.”

ती ओरडली, आपण मिन्स्कला तर चाललो नाही ना?”

“अग, त्याच्याही पुढे.”

ती त्याला गच्च पकडत बोलली, “इव्हान, मला सांग, आपण कुठे चाललो आहोत?”

आपण अमेरिकेला चाललो आहोत.”

“अमेरिका?”

“हो, अमेरिका.”

पुलाच्या मोठ्या इव्हानने त्याचा आवाज वाढवला व तो ओरडला, “अमेरिकेला.” मग गावाच्या रस्त्यावरील अंधारात तो आवाज खिडकीतून बाहेर पोचला व एकदम त्याच्यावर भीती चालून आली. तो वेडा झाला का? अमेरिका देश ८००० किलोमीटर लांब होता. समुद्रांच्या पलीकडे अमेरिका होती. तो फक्त नावाने अमेरिका ओळखत होता. तिथे कुणीही त्याच्या ओळखीचे नव्हते. विचित्र शांततेत त्याला नवल वाटले, की पोबोरीनो लोहाराच्या लंगड्या मुलाने त्याचे बोलणे ऐकले तर नाही ना! रात्रीच्या वाऱ्याने शब्द त्याच्या कानावर पडले असतील, तर तो तेच धरून बसेल.

काही मिनिटे अॅना तिच्या मोठ्या नवऱ्याकडे बघत राहिली. मग ती निमूटपणे त्याच्या शेजारी बसली. त्याच्या मोठ्या निळ्या डोळ्यात, एखाद्याला दूरदृष्टी प्राप्त व्हावी, तसे विचित्र भाव होते. जुडा धनगराच्या डोळ्यात खूप वर्षांपूर्वी जसे भाव आले, तसे ते होते.

ती मृदुपणे त्याच्या मोठ्या हातावर थोपटत, पुटपुटली, “इव्हान, मला सांग, हे काय आहे?”

आणि जिभेने मंद असणाऱ्या पुलाच्या मोठ्या इव्हानने, तिला स्वप्नाबद्दल सांगितले. त्याने इतर कुणालाच ते सांगितले नसते. अॅनाला समजले. जेव्हा त्याचे शब्द त्याचे विचार व्यक्त करू शकत नसत, तेव्हा तिला त्याचे हात थोपटायची सवय होती.

इव्हानने तिला सांगितले की कसे जमीन नांगरतांना त्याला ते दिवास्वप्न दिसले. ते मंद झुळुकीचे, सूर्यप्रकाशाचे, उकरलेल्या मातीच्या गोड वासाचे व त्याच्या स्वतःच्या शक्तीचे नवलपूर्ण स्वप्न कसे उमलून आले, हे त्याने तिला सांगितले. त्याच्या नितळ त्वचेवरील वळणदार स्नायू दाखवत तो म्हणाला, “कमकुवत माणसाना ते दिसले नसते. जे बळकट आहेत व ज्यांना काही न मिळालेले मिळवण्याची इच्छा आहे, त्यांनाच फक्त असे स्वप्न पडते. मग खालच्या आवाजात, तो म्हणाला, “अॅना, आपल्याला काय हवे आहे?”

त्या छोट्याशा बायकोने बाहेरील मिट्ट काळोखाकडे घाबरट डोळ्यांनी बघितले. बेरेसिनाच्या काठी वसलेल्या त्या लहान गावातही हेर होते आणि उच्चारलेल्या शब्दांचे अर्थ सरकारविरुद्ध असल्याचे उठवायला त्यांनी मागेपुढे पाहिले नसते. पण तिने इव्हानला उत्तर दिले. ती पुढे वाकून, त्याच्या कानात एक शब्द पुटपुटली. त्याने त्याच्या मोठ्या हाताने स्वतःच्या मांडीवर चापटी मारली.

तो ओरडला, “ओहो, तेच तर आपल्याला हवे आहे. तू मी आणि आपल्यासारख्या लाखो लोकांना तेच हवे आहे. आणि अॅना, तिथे आपल्याला ते मिळेल. तो असा देश आहे की जिथे रशियन शेतकरी आणि राजघराण्यातील रक्ताचा राजपुत्र सारखेच आहेत!”

अॅना उभी राहिली. शेजारील मांडणीमधून एक मातीचे भांडे घेतले. त्यावरील धूळ काळजीपूर्वक झटकली आणि ते चुलीवर ठेवले. तिच्या मानेजवळील एका गाठोड्यातून तिने शंभर कोपेकचे एक नाणे काढून, त्यात टाकले. मोठ्या इव्हानने ते चौकसपणे पाहिले.

तिने स्पष्ट केले, “हे तुझ्या स्वप्नांना पाय फुटण्यासाठी आहे. अमेरिका खूप दूर आहे आणि एखादा पैशांवर स्वार होऊन तिथे जाऊ शकतो.”

तो म्हणाला, “तू चांगली बायको आहेस. मला भीती होती, की तू मला हसतेस की काय!”

“ते छान स्वप्न आहे. चल, आपण झोपूया.”

पुढील दिवसात त्या स्वप्नाने इव्हानला वेड लावले. नांगरणी करतांना त्याच्या डोक्यात तेच विचार चालू असत. त्यामुळे त्याच्या मनात गावाबद्दल, जोराने वहाणाऱ्या बेरेसिनाबद्दल मोगीलेव्हकडील करड्या जमिनीबद्दल द्वेष निर्माण झाला. त्याला निघायचे होते, पण अॅना म्हणाली होती की एखादा पैशांवर स्वार होऊन तिथे जाऊ शकतो. पण पैसे मिळवणे कठीण होते. काही चमत्कारीक तऱ्हेने गावाला त्याचे गुपित समजले. डॉकोव्ह शिंप्याला ते कळले. तो इव्हान आणि अॅनाच्या घराच्या अर्ध्या भागात रहात असे आणि त्याचे कान लांब होते. त्याने ती बातमी गावात पसरवली. लोहार पोबोरीनो व बेकरीवाला यानान्स्क, इव्हान जाऊ लागला की जोरजोराने त्याबद्दल बोलू लागले.

ते विचारत, “तू केव्हा अमेरिकेला चालला आहेस?”

इव्हान सांगे, “लवकरच.”

ते एकत्र ओरडत, “आम्हालाही तुझ्याबरोबर घे.”

“भिऱ्या लोकांसाठी ती जागा नाही. ती खूप लांब आहे आणि शूर लोकच फक्त तो प्रवास करू शकतात.”

जाता जाता एक दिवस बेकरीवाला ओरडला, “तू शूर आहेस का?”

“मी स्वातंत्र्याची इच्छा धरण्याइतका शूर आहे. काही इच्छा करण्याकरता मी शूर आहे.”

मध्येच लोहार म्हणाला, “काळजी घे बाबा, काळजी घे. त्यांना अपेक्षित नसलेला गाडीचा प्रवास अनेकांना लांब जिभेने दिला आहे.”

त्या रात्री इव्हान आणि अँनाने त्यांच्याकडील मडक्यातील पैसे मोजले. त्या मोठ्या माणसाने त्याच्या बायकोकडे पडलेल्या चेहऱ्याने पाहिले पण तिने हसून त्याचा हात थोपटला.

तो म्हणाला, “हे वेळखाऊ काम आहे.”

ती बोलली, “आपण धीर धरला पाहिजे. तुझ्याकडे स्वप्न आहे.”

“तो उद्गारला, “ओहो, माझ्याकडे स्वप्न आहे.”

उन्हाळ्यातील गरमीने दमले, तरी ते आनंदी होते. मोठ्या इव्हानच्या डोक्यात स्वप्नाचे विचार चालू होते. बेरेसिनावरील तरंगणाऱ्या धुरकट धुलीकणांमध्ये त्याला दूरदृष्टी गवसली. कधीकधी तो हातात खुरपे घेऊन उभा राही आणि मरणाऱ्या दिवसाच्या हाताच्या बोटांतून एखाद्या नाण्यांप्रमाणे दिवस निसटून जाणाऱ्या सूर्याकडे --- त्या पश्चिमेकडे बघे.

हिवाळा आला आणि, उत्तरेकडून येणारे, चिडचिड करणारे उच्च रवातले वारे स्वप्न गोठवण्यास कारणीभूत ठरले. वाऱ्याने बर्फाचे वादळ येणार असल्याचे सूचित केले आणि नदी ते ऐकून, तक्रारखोरपणे वाहू लागली. लोहार पोबोरीनो व बेकरीवाला यानान्स्क यांच्या वाटेला इव्हान जाईनासा झाला. अजूनही त्याचे स्वप्न त्याच्यापाशी होते. पण हिवाळा हा काही स्वप्नांसाठी चांगला नाही.

हिवाळा आला आणि स्वप्न दुर्बळ झाले. फक्त मडक्याने ते जिवंत ठेवले. तेच मडके ज्यात उद्योगी अॅना पै न पै वाचवून ठेवत असे. शोगडीशेजारी बसून मोठा इव्हान मडक्याकडे निरखून बघत बसे. मडके म्हणजे स्वप्न जिवंत ठेवणारी नाळ होती.

इव्हान पुन्हापुन्हा म्हणे, “अॅना, तू चांगली बाई आहेस. पैसे वाचवायचा विचार तूच करू जाणे.”

ती उत्तरे, “पण स्वप्न पहाणारा तू आहेस. माझ्या नवऱ्या, वसंत ऋतु येईपर्यंत थांब.”

त्या वर्षी बैरेसिनामध्ये वसंत ऋतु विचित्रपणे कसा आला कुणास ठाऊक! उत्तरेकडील नैसर्गिक वारे थोपवायची आज्ञा हिमराजाने द्यायच्या आत, त्यावर आरूढ होऊन तो आला. लाखो लहान झुळुकींनी नदीचा प्रवाह भरभर वाहता ठेवला. गृहीणींनी खिडक्या उघडल्या व त्यांच्या चेहऱ्यावरील नवलाईने बाहेर पाहिले. त्यांची तयारी नसताना, आश्चर्यकारक पाहुणा त्यांच्याकडे आला होता.

पुलाच्या मोठ्या इव्हानने सकाळी कुरणातील कुंपण दुरुस्त करतांना, वसंत ऋतुराजाचे आगमन झालेले पाहिले. थोडा वेळ त्याला तो आलेला कळलेच नाही. त्याचे लक्ष कामात होते. पण अचानक त्याला जाणवले, की त्याला गरम वाटते आहे. त्याने त्याचा मोठा कोट काढून टाकला व तो एका झुडुपाला टांगायला गेला, तेव्हा त्याने हवा हुंगली आणि त्याच्या चेहऱ्यावर गोंधळलेले भाव आले. परत त्याने घाईघाईने हवा हुंगली. मोठा श्वास घेतला. त्याचे डोळे विचित्र प्रकाशाने चमकू लागले. ती नवलपूर्ण हवा होती. त्यामुळे स्वप्नात जीव आला. स्वप्न पडले त्या दिवसापेक्षा दहापटीने जोराने तो त्याच्यात उसळला. त्याने गरम,

सुगंधी हवा आत घेतल्यावर, तो थरथरला. त्याची प्रवासाची इच्छा उफाळून आली व जगातील मोठे लांब रस्ते त्याला कमी अंतराचे वाटू लागले.

त्याचा कोट पकडून इव्हान त्याच्या लहानशा घरात पळाला. दारातून आत घुसला व घरकामात गुंग असलेल्या अॅनाला त्याने आश्चर्यचकित केले.

तो ओरडला, “वसंत ऋतु आला. कळले का, वसंत ऋतु आला.”

त्याने तिचा दंड धरून तिला दाराकडे खेचले. एकत्र उभे राहून ते गोड झुळूक हुंगू लागले. शांतपणे ते खळाळत्या नदीचा आवाज ऐकू लागले.

बेरेसिना रागीट मोठ्या आवाजाच्या खळखळाटातून बाहेर पडून, प्रेमिकांना पाऊले थिरकवायला लावणाऱ्या नादात छानपैकी गाऊ लागली होती. दाराजवळील झुडुपाला फुटलेल्या हिरव्या कळीकडे अॅनाने निर्देश केला.

ती पुटपुटली, “ती या क्षणी आली आहे.”

इव्हान बोलला, “हो. वसंत ऋतु आला आहे, हे आपल्याला समजण्यासाठी पऱ्यांनी तिला पाठवले आहे.”

एकत्रितपणे ते शेकोटीच्यावरील जागेकडे चालत गेले. मोठ्या इव्हानने मडके हातात घेतले. ते टेबलाशी आणले व त्यातील नाणी ओतली. अॅना शेजारी उभी असतांना त्याने ती मोजली. त्याच्या खरखरीत शर्टाला तिने धरले होते. ते काम हळू चालले होते कारण इव्हानच्या मोठ्या धारदार टोक नसलेल्या बोटाना अशा कामाची सवय नव्हती. पण शेवटी ते संपले. त्याने नाण्यांची नीट चळत लावली. मग तो ताठ होऊन शेजारील बाईकडे वळला.

तो शांतपणे बोलला, “ते पुरेसे आहेत. आपण लगेच निघू. जरी ते पुरेसे नसले, तरी आपल्याला निघायला हवे. कारण माझ्यावर स्वप्न स्वार झाले आहे आणि मला इथे रहाणे आवडत नाही आहे.”

अॅना पुटपुटली, “तू म्हणशील तसे, खाटीकाची बायको उद्या येईल. तिला आपण आपले पलंग व खुर्च्या विकू. मी तिच्याशी काल बोलले आहे.”

मोठा इव्हान व अॅना निघाले, तेव्हा लोहार पोबोरीनो, त्याचा लंगडा मुलगा, बेकरीवाला यानान्स्क, शिंपी डॉकोव्ह आणि इतर काहीजण गावाच्या रस्त्यावर उभे होते. ते इव्हानला चिडवायला टपलेलेच होते. पण मोठ्या इव्हानचा चेहरा पाहून, ते घाबरले. मोठा इव्हान व अॅना हातात हात घालून, रस्त्याने चालत होते. त्यांचे चेहरे बोबईस्ककडे वळलेले होते. गावातील कुणालाही वाहून नेता आली नसती अशी जड बॅग इव्हानच्या डोक्यावर होती.

रस्त्याच्या शेवटी तिच्या तेजस्वी डोळ्यांनी व पिवळ्या बटांनी व त्याच्या चेहऱ्याकडे बघत, तिने इव्हानचा हात पकडला. लंगडा मुलगा ओरडला, “मला माहिती आहे, तुम्ही का निघाला आहात.”

त्याच्या डोळ्यांकडे बघत इव्हान म्हणाला, “ओहो, तुला माहिती आहे का?”

तो तरुण पुटपुटला, “हे मला काल वाऱ्याच्या झुळुकीने सांगितले. ती कुठेही वाहू शकते.

तसेच पक्षी व लहानसे ढग व नदी हे देखील असतात. माझी इच्छा आहे की मीदेखील तुमच्याबरोबर यावे.”

इव्हान मृदुपणे बोलला, “तुझी स्वप्ने तुझ्याकडेच ठेव. त्यांची निगराणी कर, कारण ती माणसाची स्वप्ने आहेत.”

हळूहळू रडणाऱ्या अँनाने त्या मुलाच्या शर्टाला स्पर्श केला व म्हणाली, “आमच्या झोपडीच्या मागे लाल बेरीच्या झाडाजवळ एक मडके पुरले आहे. तिथे खण व ते तुझ्याबरोबर घरी घेऊन जा. त्यात पैसे जमा कर. ते चांगले मडके आहे.”

त्या तरुणाला समजले. त्याने डोके व खांदे झुकवत, अँनाच्या हाताचा पापा घेतला. मोठ्या इव्हानने त्याच्या पाठीवर थोपटले. ते दोघेही स्वप्न बघणारे भाऊ होते. त्यांनी एकमेकांना ओळखले.

बोरिस लुगान धीर सुटणारे व बुटांचे चामडे खाणारे रशियन अंतराचे गाणे गाऊ लागला.

३५०० फूट! ३५०० फूट! त्यांच्या अनेकपट अंतर

३५०० फूट! ३५०० फूट! असे लाखो फूट अंतर

धूळ! धूळ! आणि त्यात खेळणारे राक्षस

आम्हाला फसवणारे, ज्यानी नेहमीच असे केले पाहिजे.

मोठा इव्हान व अँना बोबईस्ककडे चालत राहिले. ते धुळीतील राक्षसाला घाबरले नाहीत.

त्यांच्याकडे स्वप्न होते. त्यामुळे त्यांचे हृदय हलके झाले व दमलेले पाय बरे झाले. ते चालत राहिले. अमेरिकेचा प्रवास खूप अंतर असलेला होता पण ते चालत राहिले आणि प्रत्येक ३५०० फूटांवर ते व अमेरिकेतील अंतर कमी होत राहिले.

अँना म्हणाली, “बरे झाले, मुलगा आपल्याशी बोलला.

इव्हान म्हणाला, “मी आनंदी आहे. एक दिवस तो अमेरिकेला येईल व आपल्याबरोबर खाईल.”

एका दुपारी हातात हात घालून, ते बोब्रुईस्कला पोचले. बेरेसिनाच्या लहानशा गावापासून ते नव्वद मैल लांब होते, पण ते घाबरले नाहीत. स्वप्न इव्हानशी बोलत होते आणि त्याच्या मोठ्या हाताने अॅनाचा हात धरला होता. बोब्रुईस्कमध्ये रेल्वे धावत होती. त्या संध्याकाळी त्यांनी चंद्रप्रकाशात चांदीसारखे चकाकणारे व खाली झुकलेल्या ताऱ्यापर्यंत पोचणारे रूळ पाहिले.

आणि त्या संध्याकाळी त्यांच्यावर संकट चालून आले. असे संकट ज्याने वसंत ऋतुतील वारे, व सूर्यप्रकाश यांना मोठ्या इव्हानच्या मेंदूत स्वप्न रुजवायला लावले.

ते रस्त्याच्या अंधाऱ्या बाजूने चालले होते. तेव्हा एका न रंगवलेल्या इमारतीमधून त्यांनी बरेच स्त्रीपुरुष उकिडवे बसून एका दारातून हळूच बाहेर पडतांना पाहिले. तो गट कुठे जावे या संभ्रमात मिनिटभर फूटपाथवर उभा राहिला. मग रस्त्याच्या एका कोपऱ्यातून ‘पोलीस’ असा ओरडा झाला. चालणारे वीस लोक वेगवेगळ्या दिशांना पळाले.

ती काही खोटी सूचना नव्हती. इकडे तिकडे धावणाऱ्या व निवारा शोधणाऱ्या त्या लोकांना पोलिसांनी कमरेला तलवारी लटकवत त्या रस्त्यावर पकडले. मोठ्या इव्हानने अॅनाला दाराशी ओढत नेले. ते लपले त्या जागी एक त्या गटाशी संबंध नसलेला तरुण मुलगा त्यांच्यासारखाच त्रासापासून वाचण्यासाठी आला.

तो मुलगा संकटातून वाचायला चपळ नव्हता. एका पोलिसाने त्याचा पाठलाग केला व तो फूटपाथशी पोचण्यापूर्वी त्याला पकडले. त्याला खांद्याच्या हाडावर झटपट एक फटका मारून खाली पाडले. त्याच्या घोड्याच्या टोकदार खुराने चेहऱ्यावर पडणाऱ्या मुलाला धक्का दिला

त्याच्या लपायच्या जागेतून बाहेर येत, एखाद्या रागीट अस्वलासारखा इव्हान गुरगुरला. त्या पोलिसाच्या घोड्याने त्याला फूटपाथच्या कडेला नेले. इव्हानने घोड्याचा लगाम पकडून, त्याला पायावर/ दुंगणावर पाडले. पोलीसाने पुढे वाकून, इव्हानला फटकवण्याचा प्रयत्न केला पण लगाम हातात असलेल्या इव्हानने त्या पोलिसाचा डावा पाय पकडून, तो रिकीबीतून फाडून काढला.

घोड्याने उडी मारली व पोलिसाला विव्हळणाऱ्या मुलाशेजारी पाडले. अनेक विद्यार्थ्यांची तिथे सभा भरली होती. रस्त्यात पडलेला तो मुलगा खरोखर दुर्दैवी होता.

अॅनाने इव्हानला मागे ओढले. रस्त्यात आणखी पोलीस जमा झाले होते आणि त्यामुळे तिथे धोका निर्माण झाला होता.

ती ओरडली, “इव्हान, इव्हान, स्वप्न लक्षात ठेव. अमेरिका. इव्हान! इकडून ये. लवकर!”

बळकट हातांनी तिने त्याला मागे खेचले. तो रस्ता एका अरुंद गल्लीत जात होता. त्यांनी जिथे रहायचे हॉटेल घेतले होते, तिथे ते हातात हात घालून घाईने पोचले. दुरून किंकाळ्या खरखरीत आवाजातील आज्ञा, शिव्याशाप व घोड्यांच्या टापांचा आवाज ऐकू येत होता. आता धोका लांब राहिला होता.

त्यांनी घेतलेल्या लहानशा खोलीत शिरल्यावर मोठ्या इव्हानने मृदुपणे बोलायला सुरवात केली. तो म्हणाला, “त्या मुलाचा चेहरा आपण ज्याला चांगल्या नशीबाचे मडके दिले, त्याच्यासारखा होता. जेव्हा पोलिसाने त्याला धक्का देऊन खाली पाडले, तेव्हा तुझ्या हे लक्षात आले का?”

ती म्हणाली, “हो, मी पाहिले.”

दुसऱ्या दिवशी सकाळी त्यांनी बोबईस्क सोडले. ते एका फुरफुरणाऱ्या, मोठ्या गाडीत बसले. त्या गाडीला अॅना घाबरत होती. ते इंजिनवरून जात असतांना, इंजिन चालवणाऱ्याने वाफेचा दड्या फिरवला. त्यामुळे अॅना किंचाळली व इव्हानच्या डोक्यावरून बॅग जवळजवळ पडणार होती. तो जिवणी फाकवत हसला. पण मोठ्या इव्हानने त्याच्याकडे दटावून पाहील्यावर, तो वरमला. गरम वाफेचा रेटा बघून पुलाचा मोठा इव्हान चक्रावून गेला. पण तो कुणालाही घाबरणारा नव्हता.

गाडी मोठ्या दिमाखाने घोंघावत लहानसहान गावांमधून व मोठ्या कुरणांमधून जात होती. आता खरा प्रवास सुरु झाला. त्यांना दणकट इंजिनाबद्दल प्रेम वाटू लागले. ती गाडी अनेक मैलांचे अंतर घोटात गिळत होती. ते एकमेकांकडे बघून वेळोवेळी मुलांसारखे हसत होते.

त्यांनी पाहिलेल्या सर्वात मोठ्या शहरात, मिन्स्कला ते आले. त्यांनी खिडकीतून बाहेर मैलोगणती पसरलेल्या लाकडी इमारतींकडे पाहिले. सेंट कॅथरीनचे मोठे चर्च व लाकडी गिरण्या पाहिल्या. जर त्यांच्याकडे स्वप्न नसते, तर मिन्स्क बघून, ते घाबरले असते. बेरेसिनावरील लहान गावातून ते पुढे पुढे जाऊ लागल्यावर, स्वप्नाने त्यांना जास्त जास्त धीर दिला.

गाडी पुढे पुढे जात राहिली. चाके रस्त्याचे गाणे गात राहिली. त्यांच्याबरोबरील प्रवासी त्यांना विचारत, की ते कुठे चालले आहेत, तर ते उत्तर देत “अमेरिकेला”

ते किंचाळत, “अमेरिकेला? तुमचा प्रवास सुखकर होवो. तो खूप लांबचा प्रवास आहे. तुम्ही एकटे पडाल.”

इव्हान म्हणो, “नाही. आम्ही एकटे पडणार नाही.”

“ओहो, तुम्ही मित्रांबरोबर चालला आहात का?”

“नाही, आम्हाला मित्र नाहीत. पण काहीतरी आहे, जे आम्हाला एकटेपणापासून वाचवते.” जेव्हा इव्हान हे उत्तर देई, तेव्हा अॅना त्याच्या हातावर थोपटे. मग हे प्रेम आहे, की ऐतिहासिक काळापासून चालत आलेले तेजस्वी डोळ्यांच्या त्या जोडप्यातील पवित्र बंधन आहे याचे विचारणाऱ्याला नवल वाटे.

ते व्हीलनावरून, कुरलँडच्या सपाट मैदानंवरून लीबिउला गेले. तिथे त्यांनी समुद्र पाहिला. दिवसभर बैठक मारून डोळे विस्फारून, ते तो बघत राहिले. लांबून येणाऱ्या मोठमोठ्या जहाजांकडे निरखून बघत राहिले. मोठ्या उसळणाऱ्या लाटांच्या खारट पाण्याशी झुंजून, त्यांच्या कडा करड्या झाल्या होत्या. ते अगदी कमी बोलत.

ही अमेरिका भली मोठी असल्याचे त्यांना आश्चर्य वाटले नाही. --- ‘दिवसाच्या ढगांचे खांब व रात्रीच्या आगीचे खांब असलेले व ज्यांना मार्गदर्शन करणारे स्वप्न पडले आहे अशा जुन्या इस्त्राएलमधील शूर लोकांना आम्ही आमच्या देशात बोलावत आहोत.’ असा आवाज इव्हानला कुठूनतरी आला.

ते अस्वस्थपणे पाण्याकडे बघत असतांना, बंदरावरील मुख्य माणूस इव्हान व अँनाशी बोलला, “मुलांनो, तुम्ही कुठे चालला आहात?”

इव्हान उत्तरला, “अमेरिकेला.”

“ते खूप लांब आहे. तिथे जाणारी जहाजे मागील महिन्यातच गेली.”

इव्हान म्हणाला, “दुसरे येईल. आमचे जहाज बुडणार नाही.”

“कारण काय?”

“कारण मला ते माहिती आहे.”

बंदरावरील मुख्य माणसाने त्या मोठ्या माणसाच्या निळ्या डोळ्यात पाहिले व तो मृदुपणे बोलला, “तुला दूरदृष्टी आहे असे दिसते. गोऱ्या राणीकडे एक नॉर्वेजियन खलाशी होता. त्याचे डोळे तुझ्यासारखे होते. आणि त्याला मरण दिसू शके.”

इव्हान धीटपणे बोलला, “मी जीवन बघतो. स्वतंत्र आयुष्य --- “

बंदरावरील मुख्य माणसाने हुशश केले “इतक्या मोठ्याने बोलू नको.” तो भरभर निघून गेला. पण जातांना त्याने अँनाच्या हातात एक रुबल ठेवला. तो पुटपुटला, “हा चांगल्या नशीबासाठी. महासागरात देव तुमचे रक्षण करो.”

ते जहाजावर चढले. स्वप्नाने त्यांना बळ दिलेले बघून ते आश्चर्यचकित झाले. इतर लोक देखील परदेशी निघाले होते. इव्हान व अँनाला वाटले, की त्यांच्याकडेही स्वप्न असणार. तिने त्यांच्या डोळ्यात स्वप्न पाहिले. तिथे पूर्व युरोपमधील काही जातींचे लोक होते. लॅटव्हीयन, ज्यू, पोलिश, लीव्होलीयन्स हे सगळे जिथे स्वप्ने खरी होतात, तिथे चालले होते. ते थोडेसे घाबरलेले होते.

त्यातील दोन टक्के लोकांनी यापूर्वी जहाज पाहिले नव्हते. तरीही त्यांची स्वप्ने त्यांना बळ देत होती.

परदेशी जाणारे जहाज धापा टाकत जोराने खेचून काढले गेले. धक्क्यापासून बाहेर काढून बाल्टिक समुद्रात नेले गेले. रात्र झाली. इस्थोनियन कोळ्यांच्या मते, बाल्टिकच्या तळाशी रहाणारी भुते, वर आली. जहाजाच्या शिस्तीत जहाजाच्या डोक्यावर उभी राहिली. समुद्राच्या कुशीवर जोराने उसळणाऱ्या लाटांना त्यांनी जणू चाबूक मारला व त्यांना चिरडायचा प्रयत्न केला. घोंघावणाऱ्या वाऱ्याने भुतांचे दुःख प्रकट केले. स्त्रियांच्या कोंदट खोलीत अॅना आजारी पडली आणि इव्हान तिच्याजवळ जाऊ शकत नव्हता. पण तो तिला निरोप पाठवू शके. त्याने तिला सांगितले, की भुतांची गोष्ट मनावर न घेता स्वप्नाचा विचार कर. ते जिथे चालले होते, त्या प्रदेशात त्यांचे स्वप्न साकार होणार होते. लीबिउहून निघालेल्या पहिल्या रात्री, पुलाचा इव्हान ताठ होऊन उंच झाला. धडकणाऱ्या लाटा जहाजाच्या डेकवर येण्यापूर्वी तो त्या जुन्या जहाजात बसलेला होता. तो घाबरलेला नव्हता. जहाजावरील बसायच्या स्वस्त जागेत लाखो वास येत होते. त्याने बारीक चेहऱ्याच्या एका लीव्होलीयन माणसाला बाजा वाजवायला उद्युक्त केले. आणि मोठ्या इव्हानने जुन्या जहाजाच्या लाकडे मोडल्याच्या आवाजाच्या वर आवाज काढून, पालीरचे स्वातंत्र्याचे गाणे म्हणायला सुरवात केली. त्यामुळे समुद्ररोगाने आजारी पडलेले त्यांचे आजारपण विसरले. ते त्यांच्या जागी सरसावून बसले व एकत्रितपणे गाऊ लागले. अर्धवट अंधारात त्यांचे डोळे चकाकू लागले.

मालकाच्या शेतात राबणारी कुळे व गुलाम यांच्यासाठी स्वातंत्र्य!

सर्व आशावादी माणसांसाठी स्वातंत्र्य!

स्वतंत्रतेचा त्यांचा हक्क!

आणि जे लाचार होण्याचा द्वेष करतात आणि ज्याने त्यांना हा हक्क दिला.

त्यांच्यासाठी हे चांगले होते, की त्यांचा देश सोडून आलेल्यांसाठी स्वप्न होते. असे लोक अमेरिकेला हवे होते. सावकाशीने वेडीवाकडी हालचाल करणाऱ्या जहाजाचा भुते पाठलाग करत होती. ती जहाजाच्या दोऱ्यांना लोंबकाळून, पुढील डेकवरील हिरव्या पाचूसारखी मोठी रिळे ओढत होती. ती भुते गंभीरपणे तिचा अधिकार चालवून घेत होती. दोऱ्यांनी व चक्रांनी ती तिचे नाक वर खेचत होती, जेणेकरून मोठ्या इव्हानला असे वाटत होते की त्यावर आरूढ होऊन, त्याचे हात स्वर्गाला पोचतील. अस्वस्थता, थंडी, आजारपण आणि झोप नसणे यामुळे उतारू गुडघे पोटाशी घेऊन, अंगाचे मुटकुळे करून झोपायचा प्रयत्न करत आणि इव्हान व बारीक चेहऱ्याचा लीव्होलीयन त्यांच्यासाठी 'स्वातंत्र्याचे गाणे' म्हणे.

डेन्मार्क व स्वीडनमधील कॅटेगॅटवरून जहाज, दक्षिणेला स्कागेराकवरून खनिजांनी भरलेल्या उत्तर समुद्राच्या दिशेने चालले होते. वादळ जहाजाचा पाठलाग करत होते. मोठ्या लाटा अक्राळ विक्राळपणे त्याला झोडपत होत्या. कप्तान आणि मुख्य ऑफिसर यांनी आपापसात खलबत करून, जहाज थेम्स नदीत घालायचे ठरवले आणि त्याप्रमाणे ते ग्रेव्हसेंडमध्ये थांबवले गेले.

परीक्षा घेतली गेली आणि उतारूंना दुसऱ्या जहाजात बसवायचे ठरले. त्यांना लंडनला आणि तिथून गाडीने लिव्हरपूलला नेले गेले. आणि इव्हान अॅना

पुन्हा हातात हात घालून, एकमेकांकडे बघून हसत, शेजारी शेजारी बसले. गाडी ह्यूस्टनपासून मिडलँडमधील हिरव्यागार प्रदेशातून, प्रदूषणयुक्त लिव्हरपूलकडे धाऊ लागली.

अॅनाने त्याच्याकडे बघितले, की प्रत्येक वेळेस इव्हान विचारत राहिला, “तू घाबरली नाहीस ना?”

ती म्हणाली, “हा खूप लांबचा रस्ता आहे पण स्वप्नाने मला धैर्य दिले आहे.”

इव्हान म्हणाला, “ज्याचा भाऊ न्यूयॉर्कमध्ये काम करतो अशा लॅटव्हीयन माणसाशी मी आज बोललो. तुला माहिती आहे का, की दर दिवशी तो किती पैसे मिळवतो?”

तिने विचारले, “किती?”

“तीन रुबल्स. तो पोलिसांना पहिल्या नावाने हाक मारतो.”

ती पुटपुटली, “इव्हान, तू रोज पाच रुबल्स मिळवशील. तुझ्यासारखा बळकट कुणीच नाही आहे.”

परत एकदा ते काठ धुक्याने वेढलेल्या मर्सी नदीतून आयरिश समुद्राकडे निघाले. आता स्वप्ने बघणारे खूपच, म्हणजे नऊशे लोक होते. आता अॅना आणि इव्हान, जास्त स्वस्थ झाले. हे नवीन लोक इंग्लिश, आयरिश, स्कॉटीश, फ्रेंच आणि जर्मन होते. त्यांना अमेरिकेबद्दल बरेच काही माहिती होते. इव्हानला खात्री होती, की तो दिवसाला निदान तीन रुबल्स तरी मिळवेल. तो खूप बळकट होता.

डेकवरील सगळ्यांना त्याने रस्सीखेचमध्ये हरवले होते. जहाजाच्या कप्तानाने त्याच्याकडे येऊन त्याचे गोटीदार स्नायू चाचपून बघितले होते.

तो बोलला, “जो देश तुझ्यासारख्या माणसाला जाऊ देतो, त्याचेच नुकसान होते. तू तुझ्या देशातून का निघालास?”

कप्तान काय बोलला, ते दुभाष्याने भाषांतर करून सांगितले आणि त्याच्यामार्फत इव्हान बोलला, “मला स्वातंत्र्याचे स्वप्न पडले होते.”

कप्तान ओरडला, “छान, तुझ्यासारख्या बलशाली माणसाचा चेहरा धुळीने माखलेला का असावा?”

मोठ्या इव्हानचा आत्मा त्या दिवसात सुखावला. त्याला स्वतःचा अभिमान वाटू लागला.

तो असा माणूस होता, ज्याला स्वतःचे विचार निर्भयपणे मांडता येत होते.

एका छान उन्हाच्या सकाळी जहाज क्वीनस्टोवनला पोचले. इव्हान आणि त्याचे नऊशे सहप्रवासी पुढच्या डेकवर गर्दी करून जमले. छोट्या होडीतील मुलाने डेकवर दोरी फेकली आणि त्याने ती उंच खांबाला बांधल्यावर, त्याने हुश्र केले. इतर प्रवासी त्याच्याकडे कुतुहलाने पहात होते. जहाजातील एका वयस्क बाईने तिचे बूट ओढून काढले व ती दोरीच्या झुल्यात बसली. तिने तिचा हात उंच करून, डेकवरील तिच्या मुलाला खूण केली.

दोरी फेकणारा मुलगा म्हणाला, “प्रवाश्यांनो, माझ्या आईला वर यायला मदत करा. तिला काही डझन सफरचंदे विकायची आहेत आणि ते तिला पॅसेजमधून वर येऊ देणार नाहीत.” मोठ्या इव्हानला ते शब्द समजले नाहीत पण त्याने अंदाज केला. त्याने सहा माणसांना दोरी खेचायला तयार केले व ते त्या सफरचंदे विकणाऱ्या बाईला डेकवर ओढू लागले.

त्यांनी तिला अर्धे अंतर ओढले तेव्हा एका खालच्या तिसऱ्या क्रमांकाच्या ऑफीसरने ते पाहिले आणि त्याने नोकराला बोलावले. नोकर आज्ञा झेलायला धाऊन आला.

ऑफीसर ओरडला, “तिच्यावर पाणी उडवा. त्या म्हातारीवर पाण्याची नळी धरा.”

नोकर नळीपाशी धावला. तो जहाजाच्या कडेने म्हातारीवर पाणी उडवण्यासाठी धावला. ती मधल्यामध्ये हवेत लटकत होती आणि तिला ओढणाऱ्या सहा माणसांना विनवणी करत होती.

ती ओरडत होती, “ओढा. नक्कीच मी तुमच्यापैकी प्रत्येकाला आशीर्वादपर म्हणून एक लाल सफरचंद देईन.”

नोकराने नळीचे तोंड म्हातारीकडे वळवले. मोठ्या इव्हानने दोरी सोडून दिली आणि तो नोकराच्या अंगावर धावला. त्या मोठ्या रशियनाची मूठ जोराने त्या नोकराच्या दोन डोळ्यांच्या मध्ये बसून, तो मेल्यासारखा डेकवर पडला. त्याच्या लुळ्या हातात नळीचे तोंड लटकत होते.

तिसरा ऑफीसर व दुभाष्या हात पाठीशी बांधून ताठ उभ्या असलेल्या मोठ्या इव्हानकडे धावले. ऑफीसर गरजला, “त्या डुकराला विचारा, की त्याने असे का केले.”

इव्हान बोलला, “कारण तो भित्रा आहे. अमेरिकेत ते असे करणार नाहीत.”

ऑफीसर ओरडला, “त्या मूर्खाला अमेरिकेबद्दल काय माहिती आहे?”

इव्हान किंचाळला, “त्याला सांगा मला तसे स्वप्न पडले. त्याने जर म्हातारीवर पाण्याचा वर्षाव केला तर मी त्याला ठार करेन.”

तेव्हा सफरचंद विकणारा माणूस डेकवर होता. आणि शहाणपणाने तिला ते समजले. तिने तिचा हात वाकवून, त्या रशियनाच्या मोठ्या डोक्यावर ठेवला व त्याला तिच्या भाषेत आशीर्वाद दिला. इव्हानने तिच्यापुढे मान झुकवली. मग तिने त्याला लाल सफरचंद दिले, तेव्हा त्याने तिला राणीच्या डौलाने चालणाऱ्या मोठ्या व्यापारी वृत्तीच्या अंनाजवळ नेले.

ऑफीसरवर ती म्हातारी ओरडली, “कृपया त्याला स्पर्श करू नकोस. आम्ही या जहाजाची सहा तास वाट बघत होतो आणि आमच्याकडे विकण्यासाठी फक्त पाच डझन सफरचंदे आहेत. तो खरेच मोठा माणूस आहे. तो फिन मॅककूल [आयरिश पुराणातील नायक] इतका मोठा आहे.”

कोणीतरी त्या जहाजाच्या ऑफीसरला मागे खेचले आणि तो म्हातारीवर उडवणार असलेला नळीतील पाण्याचा फवारा उडवून, त्याला भिजवले. तिसरा ऑफीसर मुकाट्याने निघून गेला.

इव्हान आणि अंना ज्या जहाजावर होते, त्यावर अटलांटिकची कृपा होती. त्या उन्हाळी दिवसात, ते डेकवर बसून क्षितिज बघत असत. त्या नवलभूमीचे पहिले दर्शन घेणाऱ्यांमध्ये त्यांना नंबर लावायचा होता.

सकाळच्या पहिल्या सूर्यकिरणांबरोबर व मंद वाऱ्याबरोबर त्यांनी तो देश बघितला. एकत्र उभे राहून त्यांनी क्षितिजावरील त्याची पुसट खूण पाहिली. त्यांचे डोळे अश्रूंनी भरून आले. बोब्रूईस्कपासूनचा त्यांचा लांबवरचा प्रवास, लीबिऊपासूनचा हेंदकाळणारा बोटप्रवास आणि बाल्टीकच्या समुद्रातील

राक्षसांनी जिच्या लाकडांना भोके पाडली होती, अशा बोटीत वेड्यासारखी मारलेली उडी, हे सर्व ते विसरले. सर्व दुःखद गोष्टी विसरल्या गेल्या. कारण त्यांचे सुखद स्वप्न पुरे झाले होते आणि तो त्यांच्याकडे बघून भलेपणाने हसत होता. आलीस बेटावरील इन्स्पेक्टरर्सना मोठ्या इव्हानमध्ये रस होता. ते त्याच्याभोवती फिरून त्याच्या मिशांना हात लावत होते.

एकजण बोलला, “हा चांगला प्राणी आहे. तो नवीन गोरा दिसतो आहे. अरे, त्याला विचार, की तो मारामारी करू शकतो का?”

दुभाष्याने प्रश्न केला आणि इव्हानने मान हलवली. “मी लढलेलो आहे.”

इन्स्पेक्टर ओरडला, “अरे, त्याला विचार, की ते पैशांसाठी होते किंवा कसे?”

इव्हान उत्तरला, “स्वातंत्र्यासाठी. माझे पाय ताणण्यासाठी व मान सरळ उंचावण्यासाठी.”

इव्हान आणि अँनाने ती सरकारी बोट सोडली व ते पूर्वेकडे पायी चालू लागले. इतर कोणी उचलू शकणार नाही अशी जड बॅग इव्हानच्या खांद्यावर होती.

ती नवलपूर्ण सकाळ होती. उबदार सूर्यप्रकाशात शहर न्हाऊन निघाले होते. पदपथावरून गर्दी करून चालणारे, छान पोशाख केलेले स्त्रीपुरुष बघून त्या दोघा नवख्यांच्या मनात असे आले, की आज एखादा सणाचा दिवस असावा. इव्हान आणि अँनाने एकमेकांकडे आश्चर्याने पाहिले. त्यांच्या जवळून चालणाऱ्या हसऱ्या स्त्रियांसारखे कपडे त्यांनी कधीच पाहिले नव्हते. आणि इतके नीटनेटके पुरुषही पाहिले नव्हते.

अँना बोलली, “आज नक्कीच काहीतरी मेजवानी असणार.”

इन्हान पुटपुटला, “ते राजपुत्र व राजकन्येसारखे दिसत आहेत. अँना, इथे कुणीच गरीब दिसत नाही.

दोन साध्या मुलांप्रमाणे त्या नवलपूर्ण शहरातून ते दोघे चालत राहिले. भिऱ्या लोकांवर हल्ला करण्यासाठी टपून बसलेली करडी मूर्ख शहरे व हे शहर यात किती फरक होता!

बोबईस्कमध्ये, मिन्स्क व्हीलना, लीबिऊ इथे रहाणारे लोक घाबरट व वार्ड्ट स्वभावाचे होते. पण या नवलपूर्ण शहरात चमकणाऱ्या हडसन नदीशिवाय प्रत्येक माणूस आनंदी व समाधानी दिसत होता.

ते रस्ता चुकले, पण दुकानांमधील मांडलेला माल बघत, ओरडत धावणाऱ्या गाड्या व गगनचुंबी इमारती बघत, चालत राहिले. अनेक तासांनी ते पाचव्या रस्त्याशी तेहतिसाव्या गल्लीत पोचले. आणि तिथे त्या दोन नवख्या रशियनांच्या बाबतीत नवल घडले. त्यांचे स्वप्न खरेच ठरले.

इन्हान आणि अँनाने रस्ता ओलांडायचा प्रयत्न केला पण त्या गर्दीत ते गोंधळून गेले.

वाहत्या मोटारींच्या रस्त्यावर ते मागेपुढे होत राहिले. अँना किंचाळली आणि तिच्या किंचाळीला उत्तर म्हणून, नवाकोरा ड्रेस घातलेला रस्त्यावरचा पोलीस तिच्याकडे धावला. त्याने तिचा दंड धरला व आज्ञार्थी हात हलवला. धावणारी वाहने थांबली. अचानक थांबवल्यामुळे, पाच गल्ल्या उत्तरेकडे व दक्षिणेकडे त्यांची एकच गर्दी झाली. मोठ्या इन्हानला आश्चर्य वाटले.

पोलीस म्हणाला, “लहानशा बाई, तुम्ही घाबरून जाऊ नका. मी माझा हात दाखवून गाड्या थांबवू शकतो.”

तो काय म्हणाला, ते अँनाला समजले नाही. पण त्याचे आयरिश डोळे ज्या तऱ्हेने तिच्याकडे बघून हसले, त्यावरून ते काही चांगले झाल्याचे तिला समजले. थांबलेल्या गाड्यांमधून एखाद्या राणीसारखे त्याने तिला काळजीपूर्वक पलीकडे नेले. इव्हान मोठी बॅग डोक्यावर घेऊन, नवल वाटत, त्यांच्या मागोमाग गेला. त्याचे मन मागे बोबईस्ककडे गेले. निघायच्या त्या भयानक रात्रीकडे गेले.

पोलिसाने अँनाला पदपथावर सोडले व इव्हानला चांगुलपणे खांद्यावर थोपटले. मग दोन रशियन परदेशीयांसाठी रखडलेली वाहने शिट्टी मारून परत मार्गी लावली.

पुलाच्या मोठ्या इव्हानने बॅग डोक्यावरून उतरवून, जमिनीवर ठेवली. त्याने हात लांब करून अँनाला मिठीत घेतले. त्याचे डोळे पाणावले होते.

तो ओरडला, “स्वप्न खरे झाले. अँना, तू बघते आहेस ना? आपण त्यांच्याइतकेच चांगले आहोत! हा असा देश आहे, जिथे सामान्य माणूस व राजघराण्यातील रक्ताचा राजपुत्र, हे सारखेच आहेत.

पंतप्रधानांचे भाषण संपत आले होते. अँनाने इव्हानला हलवले आणि इव्हान पंतप्रधानांच्या भाषणाच्या शाब्दिक धुंदीतून बाहेर पडला. तो बसून लक्ष देऊन ऐकू लागला.

“आपण स्वप्ने बघून मोठे होते. सर्व थोर माणसांनी स्वप्ने बघितली होती. त्यांनी उन्हाळ्यातील धुलीकणयुक्त हवेत वा थंडीतील लाल शेकोटी पेटलेल्या संध्याकाळी स्वप्ने बघितली होती. आपल्यापैकी काहीजण स्वप्ने मरू देतो, पण इतरजण ती खतपाणी घालून, वाढवतात. वाईट दिवसातही ती जपतात आणि शेवटी ती सूर्यप्रकाशात आणतात. म्हणजेच साकार करतात.”

पंतप्रधानांचे भाषण संपले. काही वेळ ते श्रोत्यांच्या चेहऱ्याकडे बघत राहिले. पुलाच्या मोठ्या इव्हानला वाटले की पंतप्रधान त्याच्याकडे बघून हसले. त्याने अॅनाचा हात घट्ट धरला. तो ओरडला, “त्यांना माझी स्वप्ने माहिती आहेत. ते माझी स्वप्ने जाणतात. वसंत ऋतुतील स्वप्नाबद्दल ते काय बोलले, ते तू ऐकलेस का?”

अॅना बोलली, “अर्थात त्यांना ती माहिती आहेत. ते अमेरिकेतील सर्वात शहाणे गृहस्थ आहेत. इव्हान, तू आता येथील नागरिक झालास.”

“आणि अॅना, तू देखील नागरिक झालीस.

बँड वाजू लागला. “माझा देश, हा माझा देश आहे. इव्हान व अॅना पायाशी वाकले. शेजारी शेजारी उभे राहून, हातात हात घालून, ते इतर सर्वांना सामील झाले. अनेक दिवस लांबचा प्रवास करून, त्यांची स्वप्ने साकार करणाऱ्या देशात ते पोचले होते.

Whose Dog ?

कुणाचा कुत्रा

By

Frances Gregg

taken from Forum

“अरे इथे स्त्रिया आहेत, ए म्हाताऱ्या, तू तिकडून चालत रहा” हे अधिकार वाणीने बोलले गेले. गावातील दारुडा, म्हातारा जॉन वाकत निघून गेला.

त्याच्या चिंध्या झालेल्या, लोंबणाऱ्या कपड्यांना घट्ट धरत तो म्हणाला, “मी काही करत नव्हतो. फक्त मला त्यातील काहीजणींना बघायचे होते. मला वाटते, बोटी सुटायचा धक्का सर्वांना पेलण्यासाठी पुरेसा मोठा व बळकट आहे.”

समुद्राच्या पाण्याचा मोठा जग हातात घेतलेल्या व तोंडभर रुंद हसू हसणाऱ्या मुलाने विचारले, “हॅलो जॉन, पेय घेणार का?”

म्हाताऱ्याच्या डोळ्यातून स्वतःची कणव येणारे अश्रू ओघळले. तो पुटपुटला, “अरे मुलांनो, खरे तर तुम्ही असे वागायला नको.” एक मुलगा म्हणाला, “त्याला नवीन टाय द्या. तो लॉजमध्ये जेवण घ्यायला चालला आहे.” मूठभर गार आणि ओले समुद्रगवत त्या म्हाताऱ्याच्या गळ्याभोवती बांधण्यात आले. “ते कासव आहे.” त्या दारुड्याची फिरकी घेण्याची संधी न हुकवत, मुलाने माहिती दिली. “ते तिथे --- गोल गोल पोहते आहे --- ते जाळे लटकवलेल्या टोकदार फळ्यांना बांधलेले आहे. ओहोटीच्या वेळेस तुम्ही नव्वद पौंड वजनाचे ऑटर किनाऱ्यावर पाहिले असेल.”

दारुडा थरथरत्या आवाजात म्हणाला, “मी तिथे कासव पाहिले होते. ते मोठे होते. त्यांनी ते सापाला बांधले होते --- आणि ते गोल गोल पोहत होते.” तिथे जमलेल्या मुलांना रुचीपूर्ण वाटेल, असे काही चघळायला देण्यासाठी त्याचे पाण्याने फुगलेले डोके अजून काही सांगू बघत होते. जर त्याला मुलांशी बोलू दिले असते, दुकानापुढील मोकळ्या जागेत बसू दिले असते, व थापा मारून दिल्या असत्या, तर ते बोलणे चांगले होते का? त्याने गावाला लाज आणली असती ---

“ठीक आहे --- चालू ठेव --- काय करायचे?”

एका अधिकारयुक्त वाणीने मुलांना दटावले. “अरे मुलांनो, मी तुम्हाला पुढे सरकायला सांगितले, नाही का? आता मला परत सांगायला लावलेत, तर तुम्हाला मी हुसकून देईन. ऐकले का? तुम्ही त्या म्हाताऱ्याच्या का मागे लागला आहात? तो इथे काय करतो आहे?”

“ओहो, तो म्हणजे मजा आहे. तो काही करत नव्हता. तो फक्त फळीला बांधलेले कासव पोहतांना बघत होता. आता ते वर आलेले दिसत नाही.”

“तो कासवाला पोहतांना बघत होता काय? ठीक आहे. आणि तो कुत्रा कुणाचा आहे?” ऑफिसर वळून, सावकाश चालत गेला.

म्हाताऱ्याला अचानक भीतीने गाठले. दारू त्याच्या नसांमधून वाहून गेली. त्याचे डोके पटपट चालू लागले. “कुणाचा कुत्रा? --- कुणाचा कुत्रा? सांगा!” पळून जाणाऱ्या मुलांवर तो ओरडला. “बोला. तिथे कुत्रा नाही असे नाही --- तो आहे --- तो नाही? तुम्ही त्याला बांधून बुडवायला निघाला आहात का? -- - बोला --- “

“अरे --- बाजूला हो --- मी तुला एकदा सांगितले. लॉजचे जेवण बनवण्यासाठीचे ते कासव आहे.” मुलाने हलवून, स्वतःला सोडवून घेतले. म्हातारा क्षणभर थरथरत राहिला. त्याला होणाऱ्या यातनांवर त्याचा मासल मेंदू सावकाश विचार करू लागला. “कुणाचा कुत्रा” --- त्या माणसाने विचारले होते - -- आणि त्याचा काही मदत करायचा विचार नव्हता --- “कुणाचा कुत्रा!” ते ते करू शकतात --- लोकांच्यादेखत ते कुत्र्याला बांधून, बुडवू शकतात --- अशा तऱ्हेने --- दुष्टपणे” त्याने परत पोलिसाला त्याच्याकडे येतांना पाहिले. अचानक त्याने त्याचे पसरलेले फाटके कपडे सावरून घेतले आणि धक्क्याच्या शेवटापर्यंत जाण्यासाठी पळू लागला. मुले त्याच्यामागे पळू लागली. “तुम्ही काय करत आहात? तुमचा काय विचार आहे?” ते ओरडू लागले.

म्हाताऱ्याने धक्का बसल्यासारखे त्यांच्याकडे पहात म्हटले, “मी मरणार आहे.”

“या रे. मुलांनो, या. तो म्हातारा पाण्यात उडी मारणार आहे --- लवकर बघायला या --- तो रडतो आहे!”

पाणी उसळल्याचा आवाज आला. हिरवी घाण व चिखल वर उडाला व पाणी त्याने रंगले. चौकस डोकी धक्क्याच्या बांधावरून वाकली. थांबून ते म्हणाले, “बघा, तो वर आला नाही.”

त्यांच्या सावकाश पण सतत ओरडण्यामुळे पोलीस तिथे आला. “कोण वर आले नाही? कोण? तो दारुडा?” ऑफिसर सावकाशीने बांधावर वाकला. “मी काय करणार? आणि का? सोडून द्या. त्याच्यासाठी लोक इथे रात्रभर बसून रहाणार नाही आहेत. चला रे मुलांनो, आपपल्या घरी जा आणि जेवा.” त्याने हुकमत चालवत त्यांना फटकारले. जर तुम्हाला खेकडे पकडायचे असतील, तर इथे सकाळी लवकर या. सकाळी ते इथे ढिगांनी असतात.”

LIFE

आयुष्य

By Ben Hecht

taken from Little Review

घाणेरड्या रस्त्यावर सूर्य चकाकत होता.

बेढब शरीराच्या म्हाताच्या बायका सावकाश, वेड्यावाकड्या चालत बाजाराकडे निघाल्या होत्या.

जेरुसलेमच्या बापासारखे दिसणारे, दाढीवाले म्हातारे पुरुष सपाट पायांनी मागे पुढे होत होते.

गर्दीबरोबर चालत असलेल्या, तरुण नट असलेल्या मॉयसीने विचार केला, 'हाल्स्टेड रस्त्यावरील मिरवणुकीप्रमाणे जगणारा हा व्यापार आहे.'

भर गर्दीच्या अरुंद रस्त्यावर, मुले हात पाय पसरून, कशीही लोळत, बसत, पडत होती. त्यांच्यापैकी एक, चिंध्या पांघरलेला व अंग धुळीने माखलेला मुलगा जोराने कळ दाबू बघत होता. पण शेवटी रस्त्यावर मुतला.

फळे, भाज्या, चिंध्या आणि लोखंड भरलेल्या गाड्या कर्णकर्कश आवाज करत धावत होत्या.

रहदारीच्या आवाजाच्या वरताण आवाज काढून लोक ओरडत होते. मॉयसी हा जिवंत देखावा बघत होता. त्याने विचार केला, 'रोज हे असेच असते. तेच वास, तसाच आरडाओरडा आणि फूटपाथवर गडबड करणारे तसेच लोक! इथे आत्मा जागा असलेला फक्त मीच आहे. एक सुंदर मुलगी माझ्याकडे बघते आहे. तिला माझ्या आत्म्याच्या परिस्थितीबद्दल संशय आहे. तिची बोटे घाणेरडी आहेत. ती वेगळे बूट का विकत घेत नाही? तिला वाटते आहे, की मी विचारात हरवून गेलो आहे. पाच वर्षात ती जाड होईल. दहा वर्षात ती डोक्याला शाल गुंडाळून हळूहळू पाऊले टाकत चालेल.'

तो तरुण नट हसतो.

तो विचार करतो, 'अरे देवा, हे कुठून आले आहेत? ते कुठे चालले आहेत?'

कुठूनही आलेले नाहीत व कुठेही जाणार नाहीत. पण सतत हलणारे, पाय घासत वेडेवाकडे चालणारे व ओरडणारे! त्यांच्या डोक्यावर सूर्य तळपतो आहे. उन्ह भाजते आहे. त्यांना पाऊस भिजवतो आहे. तो त्यांना खूप थंडी वाजवतो आहे. आज त्यांचे रंग चमकत आहेत. उद्या ते अंधारून करडे होतील. पण ते तेच असतील सतत हलणारे.'

तो तरुण नट कोपऱ्यावर थांबला आणि इकडेतिकडे पहात, कडेच्या फूटपाथवर बसून शेजारील इमारतीच्या भिंतीला टेकलेल्या आकृतीचे निरीक्षण करू लागला.

तो एक म्हातारा मनुष्य होता.

त्याच्याकडे मोठा पांढरा पाव होता.

त्याने पाय दुमडून घेतले होते आणि त्याच्या मांडीवर विसावलेली चिंध्या झालेली टोपी त्याने वर केली.

त्याचा बारीक चेहरा वर उचलला गेला आणि त्यावर उन्ह आले. पण त्याचे डोळे मिटलेले होते.

मॉयसी विचारात गढला. 'तो झोपलेला दिसतो.'

तो त्याच्याजवळ सरकला.

त्या माणसाचे डोके लांब, रेशमी, पांढऱ्या, न विंचरलेल्या केसांनी झाकलेले होते. ते त्याच्या मानेवर लोंबत होते. त्याचे कान झाकले गेले होते. त्याचा उन्हातील चेहरा कडकपणे धार्मिक, सुरकुतलेला व बारीक होता.

त्याचे नाक लांब होते आणि ओठांना काही रंगच नव्हता. त्याचे गाल गोरे होते. काही सुरकुत्या सोडल्या तर त्याची त्वचा हाडांवर ताणलेली दिसत होती.

त्याच्या चेहऱ्यावर शांती विराजमान झालेली होती --- शांती आणि निर्लेपत्व. आजूबाजूचा गोंधळ त्याला ऐकू येत नव्हता. गर्दीचा भीतीयुक्त रस्ता तो डोळे मिटल्याने बघत नव्हता.

तो त्याचे डोके मागे पाडून चेहऱ्यावर उन्ह येत, न हसता, जणू स्वप्न बघत बसला होता.

मॉयसीने विचार केला, 'आजूबाजूला काय चालले आहे याकडे दुर्लक्ष करून, मेल्यासारखा गाढ झोपलेला भिकारी! दिवसभर तो एखाद्या संतासारखा न हलता, उन्हामध्ये बसून रहातो. तो नाजूकपणे कोरलेल्या प्रतिमेसारखा, खडतर

तपसाधना करणाऱ्या साधूसारखा दिसतो. तो दुसऱ्यांसाठी मेलेला असला, तरी स्वतःच्या आत जागा असतो. बाहेरील लहरी त्याला स्पर्श करू शकत नाहीत. तो स्वतःच्या विचारात, की स्वप्नात दंग असतो.’

अचानक तरुण नटाचे डोळे विस्फारतात. तो भिकाऱ्याच्या मानेपर्यंत लोंबणाऱ्या केसांकडे बघत असतो. तो अर्धवट मोठ्याने कुजबुजतो, “ते हलत आहेत.” तो त्या भिकाऱ्याच्या जवळ येऊन उभा रहातो आणि लक्ष देऊन त्याच्या डोक्याकडे बघत रहातो.

त्याचे केस हळूवारपणे हलत असतात. प्रत्येक केस सुटा हलत असतो --- तो केस हलतो. अगदी क्षीणपणे उठतो व पडतो. तो थरथरतो आणि तरंगतो ---

मॉयसी पुटपुटतो, “ऊवा”

तो निरखून पाहतो.

शांतपणे गाढ झोपलेला म्हातारा त्याच्या बारीक चेहऱ्यावर उन्ह आणत उठून बसतो आणि त्याचे केस हलवतो. त्यातून त्रासदायक ऊवांचे राज्य फिरत असते. त्यांच्या अंगच्या चमत्कारीक ऊर्जेने प्रत्येक ऊ श्वासोच्छ्वास करत असते व थरथरत असते.

प्रथम मॉयसीला त्या दिसल्या नाहीत. पण हळूहळू त्याच्या दृष्टीला त्यांची सवय झाली. तो जसजसा बघत राहिला, तसतसे त्याला प्रत्येक केस पाण्यावर आरूढ होऊन, लाटेसारखा फुगताना, पडतांना आणि हलतांना दिसला. स्वतःमध्येच गुंडाळला जाऊन परत सुटतांना दिसला.

उवा ते केस उडवून बाहेर ओढत होत्या व न दमता झुंडीने ते खालीवर करत होत्या. पांढऱ्या दाढीतून त्या उडणाऱ्या धुलीकणांसारख्या रानटीपणे हिंडत

होत्या. त्या सतत सरळ रेषेत व वाकड्या रांगेत चालत होत्या पण कधीच स्थिर नव्हत्या.

त्या भीतीने, रानटीपणे कुठून तरी कुठे तरी आतबाहेर करत होत्या. सारख्या हालचाल करत होत्या.

म्हातारी तिथून तिचे डोके हलवत गेली. त्यामुळे वरती गेलेल्या तिच्या टोपीतून दोन पेनी पडल्या. मॉयसीने तिला जेमतेम बघितले. तिच्या करड्या, पांढऱ्या केसांवरून त्याने धकधक करणारी टोळधाड अगदी सहजपणे बघितली.

त्यातील काही खाली तिच्या चेहऱ्यावर उतरून, तिच्या ओठांवर व मिटलेल्या डोळ्यांवरून चहूदिशांना विखुरले. अचानक ते गड्यांनी तिच्या झाकलेल्या कानांमागून उडाले.

मॉयसीने त्याचे विचार ताणले. त्याला काही गोंधळ ऐकू आल्यासारखे वाटले --- एक काही मोडल्यासारखा पुसट आवाज त्याने ऐकला. त्याने तो कान देऊन ऐकला.

तो हळूहळू मोठा होऊ लागला. त्याला अस्वस्थतेने खाज सुटल्यासारखे वाटले. पण तो डोके झुकवून उभा राहिला. लांबून काही गुणगुण ऐकल्यासारखे, समाधानाने सुस्कारा सोडल्यासारखे, पुसट आवाज येत होते.

तो विचारात हरवून गेला, ‘ ते रडत, ओरडत, हसत व शोक करत आहेत. हे आयुष्य आहे --- ‘

त्याने गर्दीच्या, तापलेल्या रस्त्याकडे वरखाली बघितले व हसला. तो परत बोलला, “आयुष्य --- “

तो दूर गेला. मंद वाऱ्याने उडवल्यासारखे भिकाऱ्याचे केस त्याच्यासमोर तरळले आणि त्याने ते खाजवले.

त्याने विचार केला, ‘पण तो म्हातारा कोण होता?’

जाड व हसणाऱ्या तरुण स्त्रीने त्याला कोपराने ढोसले. क्षणभर तिचे मऊ नितंब त्याला स्पर्शून गेले.

एक अनवाणी मूल त्याचे पाय फरटवत, रस्त्यात धावत होते. क्षणभर त्या मुलाचे चिकट हात त्याला लागल्यासारखे त्याला वाटले. मग ते मूल निघून गेले. पुढे चालत राहिले.

तीन तरुण माणसे परत त्याला सामोरी आली. तो खांदे जवळ घेऊन त्यापैकी दोघांच्या मधून गेला. घाईने जातांना बेढब म्हाताऱ्या बाईची पाठ त्याला धडकली.

दोन मुले किंचाळत त्याचे हात धरत त्याला धडकली आणि पसार झाली. तो तरुण नट थांबला आणि स्वतःकडे बघत, स्थिर उभा राहिला.

मग तो हसला.

तो परत पुटपुटला, “आयुष्य! मी म्हातारा माणूस आहे. मी --- मी --- “

The End Of The Path

रस्त्याचा शेवट

By

Newbold Noyes

taken from Every Week

डोंगरांच्या पार मागे कोमो तळ्याने जांभळसर, हसरी धुक्याची भिंत उभी केली होती. तळ्यापासून तीन हजार फूटांवर सरळसोट कडा होता. त्यावर हवेने डागाळलेले लहानसे चर्च उभे होते. ती दोन गावे होती, कॅडेनाबिया आणि मेनेंजिओ. त्यामागे व वर आकाशाची ठळक सावली आलेल्या डोंगररांगा होत्या. डोंगराच्या पायथ्याकडून, मागे प्रचंड आल्प्स पर्वत होते.

गावातील शेवटचे पिवळसर पांढऱ्या रंगाचे घर या क्रोमियम धातूच्या रंगाच्या छळीक रस्त्यापासून दोन मैलांवर वसले होते. त्या गावातील लोक काळे पांढरे कपडे घालून वर्षातून एकदा पाऊस व उन्हा पडण्यासाठी मिरवणूक काढून त्या लहानशा चर्चमध्ये जाऊन प्रार्थना करत असत. एरवी त्या चर्चमध्ये कोणी क्वचितच जाई.

पाण्याशेजारील फिकट, नाजूक रंगीबेरंगी घरांनी सजलेल्या स्वच्छ पांढऱ्या रिबिनीसारख्या रस्त्याने ब्लागडेन हळूहळू चढून गेला. तिथे जराही वारा नव्हता. सूर्यप्रकाशात चांदीसारख्या चमकणाऱ्या ऑलिव्हच्या झाडाच्या करड्या/ हिरव्या पानांमध्ये थोडीही हालचाल नव्हती. गरम चपट्या दगाडांवर बसून छोटे सरडे उन्हा खातांना त्याच्याकडे मोठ्या डोळ्यांनी बघत असत. तो हलला, की सुरक्षिततेसाठी पळून जात असत. सायप्रस झाडांच्या सावल्या रस्त्यावर शिडीच्या पायऱ्या असल्यासारख्या पडत. या साऱ्या सौंदर्याचा आस्वाद घेत, ब्लागडेन वर चढत असे.

जेव्हा त्याने छोट्या चर्चचे खालचे दार उघडले, तेव्हा गार अंधाराचा अडथळा त्याच्यावर चालून आला. जरी तो हळूवार पाऊले टाकत आत शिरला, तरी त्याच्या पदरवाचा मोठा प्रतिध्वनी सावल्यांमधून घुमला. बाहेरील लखव उजेडामुळे आत आल्यावर प्रथम त्याला काही दिसेना. लांब टोकाला चार मेणबत्त्या जळत होत्या. झिजलेल्या फरशीवरून तो तिकडे जाऊ लागला.

चार फडफडणाऱ्या ज्योतींवर हवेने खराब झालेले मेरीचे चित्र टांगलेले होते. ब्लागडेन त्याकडे आश्चर्याने निरखून बघत राहिला. ते नक्कीच कुणा निष्णात चित्रकाराने काढले होते. ब्लागडेन काही कलाकार नव्हता, पण त्याचा चेहरा ते

सांगत होता, की ते एखाद्या बाईच्या नवल वाटेल अशा गोडव्याने व भलावणीने काढले गेले होते. तिचे डोळे कदाचित फार नवलपूर्ण --- दयनीय, विश्वासू व कदाचित थोडे उदास वाटत होते.

ते पूर्णाकृती चित्र धुकट निळ्या रंगाच्या कपड्यांमध्ये सजले होते. कातरवेळेच्या हळूवार सावल्यांनी व मेणबत्तीच्या हलणाऱ्या ज्योतीच्या प्रकाशाने चित्राच्या जादुई, पुसट फसव्या बाह्यरेषा दिसत होत्या --- काही क्षण ते चित्र सजीव वाटे. ती थोडेसे खंत वाटणारे हसू हसत होती.

तिच्या हृदयावरील कॅनव्हास फाटून तिथे चित्र खराब करणारी खोल जखम झाल्यासारखे वाटत होते. त्याच्या आत एका स्टँडवर बारीक धारेची, धुळीने माखलेली दुष्ट सुरी ठेवलेली होती. नवल वाटून, ब्लागडेन वाकून ती घ्यायचा प्रयत्न करू लागला. तेव्हा त्याच्या मागून अंधारातून एक आवाज आला.

“महाशय, मी त्याला स्पर्श करणार नाही.” अपराधीपणे ब्लागडेन गरकन वळला. त्याच्या कोपराजवळ सावलीत एक मनुष्य उभा होता. ब्लागडेनने बघितलेला तो सर्वात म्हातारा माणूस होता. त्याने भिक्षुकासारखा लांब, तपकिरी गाउन घातला होता आणि त्याचा चेहरा एखाद्या जीर्ण पानासारखा, पिवळा व सुरकुतलेला होता. त्याचे केस चांदीसारखे पांढरे होते.

त्याच्या सरड्यासारख्या लहान पण विचित्रपणे चटपटीत डोळ्यांनी ब्लागडेनला खिळवून ठेवले. त्याचा इतर चेहरा म्हणजे जणू मेलेला मुखवटा होता.

ब्लागडेनने विचारले, “का नाही?”

मंद प्रकाशात तो भिक्षु पुढे सरकला. त्याने चित्र व ब्लागडेनलाही ओलांडले. त्याने त्याच्यासमोरील तरूण माणसाकडे भेदक, शोधक दृष्टीने, हो

नाही करत पाहिले. तो जे शोधत होता, ते त्याला सापडल्यासारखे वाटले आणि जेव्हा तो बोलला, तेव्हा त्याच्या मृदु आवाजाने ब्लाग्डेन आश्चर्यचकित झाला.

“त्याची एक गोष्ट आहे. महाशय, तुम्हाला ती ऐकायची आहे का?”

ब्लाग्डेनने मान हलवली आणि दोघेही पुढे थोड्या अंतरावर सावल्यां मध्ये असणाऱ्या लहानशा, बुटक्या खुर्च्यांकडे गेले. त्यांच्यापुढील फडफडणाऱ्या मेणबत्तीच्या चार ज्योतींनी मेरीचे हृदयात सुरा खुपसलेले खराब चित्र उजळून निघाले होते.

मग तो सुरकुत्या पडलेला जीर्ण म्हातारा भिक्षु बोलू लागला व ब्लाग्डेन चित्राकडे बघत, ऐकू लागला.

म्हातारा बोलला, “हे अनेक वर्षांपूर्वी झाले. पण मी म्हातारा असल्याने मला आठवते. मुलीचे नाव रोझा होते. ती तिच्या आईवडिलांबरोबर मेनॅजिओमध्ये छोट्याशा घरात रहात होती. ती तिच्या वयस्क पालकांसाठी रोज सूर्यप्रकाशातील उष्ण मोकळ्या शेतावर बकऱ्या चरायला नेत असे व गात असे. तिचा आवाज सावलीतील लहानशा झऱ्यातील खळखळणाऱ्या, हसऱ्या गार पाण्यासारखा होता. ती सतत गात असे, कारण ती तरुण होती आणि सूर्य तिच्यासाठी तळपणे कधीच सोडत नसे. लोक तिला सुंदर म्हणत असत.

आणि तिथे गिओवनी होता. तिथे गुलाबी मध्यभाग असलेले पिवळे गुलाब गोडपणे फुलत असत त्या प्रत्येक सकाळी तो तिला घरापर्यंत सोडत असे आणि ती तिच्या घराच्या छोट्या खिडकीतून त्याला उडते चुंबन देत असे.

नंतर गिओवनी त्याच्या सर्व तरुण शक्तीनिशी, बागडत असे आणि तो देखील गात असे आणि ते तिच्यासाठीच नव्हते का?

संध्याकाळी नेहमी रोझाच्या बकऱ्या गिओवनीच्या द्राक्षांच्या मळ्याशी बागडत असत आणि मग जेव्हा तळ्याच्या पलीकडील डोंगराशी सूर्य सोनेरी होत असे, तेव्हा ते दोघे एकत्र हसत, गात, हातात हात घालून बकऱ्यांना हाकलत घरी नेत असत. कधीकधी ते संधीप्रकाशात एकत्र रेंगाळत असत आणि गिओवनी आसपास उगवलेल्या फुलांचा मुकुट करून आनंदाने हसणाऱ्या रोझाच्या डोक्यावर ठेवत असे.

ते दोघे मुलांसारखे होते. त्यांच्या रात्री तळ्याच्या कडेला एकत्र घालवल्या जात, तेव्हा तो तिला त्याच्या स्वप्नांबद्दल सांगे. तेव्हा वाऱ्यामुळे तिच्या कुरळ्या सभ्य बटा त्याच्या विटकरी गालांवर फैलावत आणि चंद्राचे चांदणे जागे होऊन, तळ्याच्या किनाऱ्यावर सोनेरी रस्ता तयार करे. लोक कुजबुजत असत, की जेव्हा द्राक्षे तयार होतील, तेव्हा त्यांचे लग्न होणार आहे.

आणि एक दिवस अचानक चर्चमधील मनुष्यामुळे मुलीच्या आयुष्यात वादळ आले. मला वाटते, कोणालाच कळले नाही, की या तरुण मुलीच्या बाबतीतच हे का घडावे. ती या कल्पनेने मोडून पडली, की तिला चर्चमध्ये भरती होऊन, तळ्याशेजारील लहानशा जोगीणींच्या मठात सामील होऊन सूर्यप्रकाशाला मुकायचे आहे.

जरी ती एक सुंदर परंतु विचित्र गोष्ट असली, तरी तिला तिथे जायचे नव्हते. सूर्यप्रकाशाचा व फुलांचा भाग असलेल्या त्या सुंदर तरुण मुलीला चर्चमध्ये न फिरकायची इच्छा होती. तुम्हाला वाटत असेल, की चर्चमधील मनुष्याचे विचार विचित्र होते.

गिओवनी काळजीने पोखरून निघाला. तो सुखाची स्वप्ने बघत असतांना तो पेला त्याच्या ओठांपासून छळीकपणे ओढला गेला. त्याने तिचे सूर्यप्रकाशित हात त्याच्या हातात घेतले आणि डोळ्यातून अश्रुपात होत असतांना गुडघ्यांवर बसून तिची विनवणी केली. रोझालाही रडू फुटले --- पण ती काही उत्तर देऊ शकली नाही. मला वाटते, ती त्याच्यावर प्रेम करत असावी. तरीपण त्या दोघांच्या प्रेमापेक्षा बळकट, असे काही होते. तिने विचार करण्यासाठी एक रात्र मागून घेतली. ती त्या चर्चमध्ये येऊन मेरीची प्रार्थना करून, तिला मार्गदर्शन करायला सांगणार होती. त्याने तिच्या कोरड्या ओठांचे चुंबन घेतले आणि दूर निघून गेला.

तो मुलगा होता आणि त्याला खात्री होती की ती त्याचे तरुण, शक्तिशाली हात पसंत करेल.

मुलगी इथे आली. रात्रभर ती खडबडीत दगडावर गुडघे टेकून, प्रार्थना करत, रडत बसली होती. कारण तिचे त्याच्यावर प्रेम होते. मेरीने चार मेणबत्यांच्या वरून, मोठ्या, खंत वाटणाऱ्या डोळ्यांनी पहात --- पहाता पहाता मुलीचा आत्मा तिच्यामध्ये समाविष्ट केला.

जेव्हा सकाळ झाली, तेव्हा ती तळ्याशेजारील पांढऱ्या भिंतीपाशी आली आणि तिने परत तिच्या प्रियकराला कधीच बघितले नाही.

मला वाटते, जेव्हा हे त्याला सांगितले गेले, तेव्हा गिओवनी वेडा झाला. तो जगावर व देवावर द्वेषाने किंचाळला आणि आपण आता बसलो आहोत त्या लहानशा पांढऱ्या रस्त्यावर घाईघाईने आला. एकदा इथे आल्यावर त्याने सुरा काढला व त्याच्या ओठांवरील शपथेसकट मेरीच्या चित्राला हृदयात भोसकले. म्हणून मी तुला चित्राला स्पर्श करून देत नव्हतो.”

ब्लाग्डेनने मान हलवली. पुढे बोलण्यापूर्वी म्हातारा क्षणभर गप्प झाला.

गिओवनी दोन दिवस नाहीसा झाला. तो परत आला तेव्हा त्याचा चेहरा अजूनही वेड्या माणसाचा होता. लहानसा रस्ता संपतो, तिथे त्याला शोकप्रदर्शनार्थ पांढरे कपडे केलेला माणूस भेटला. महाशय, तुमच्या लक्षात येते आहे का --- कुठला दफनविधी झाला होता. गिओवनी आंधळ्यासारखा घाईने परत जायला निघाला, तेव्हा त्यांनी त्याला थांबवून घेतले.

त्याने जे केले, त्याबद्दल नाराजी दाखवली गेली नाही. खंत वाटून घेतली गेली नाही. फक्त थोडा भीतीयुक्त आदर दाखवला गेला --- आणि दया!

त्याने त्या जागी चित्राला सुरी मारली आणि त्याच वेळी इकडे रोझा जोगीणींच्या शाळेत मरून पडली. त्यांना जेव्हा ती सापडली तेव्हा, तिचा चेहरा विचित्रपणे मेरीसारखा दिसत होता --- सुंदर, उदास व मनापासूनचे भावनिक गाऱ्हाणे सांगणारा वाटत होता. हे त्याला अनेक महिन्यांनी सांगण्यात आले. मरणाचे काही कारण देण्यात आले नाही --- आपल्याला न समजणाऱ्या अनेक गोष्टी असतात. जोगिणी म्हणाल्या, ती तिला शक्ती मिळण्यासाठी प्रार्थना करत होती.

तो भिक्षु बोलायचा थांबला. तो सुरकुत्यांमुळे कोरडा पडलेला, पांढऱ्या केसांचा भिक्षु व ब्लाग्डेन दोघेही खूप वेळ गप्प राहिले. त्यांच्या डोक्यावरील मेरीच्या चित्रातील सुंदर चेहऱ्याकडे बघत राहिले. शेवटी ब्लाग्डेनने शांतताभंग केला.

त्याने हळूच विचारले, “तुम्हाला काय वाटते, काय झाले असेल?”

भिक्षु म्हणाला, “मला माहिती नाही.”

परत शांतता पसरली. मग ब्लाग्डेन डोळे चोळत बोलला, “काही झाले तरी तिने काही प्रमाणात, गिओवनीवर असलेले देवाचे ऋण फेडले.”

भिक्षु मृदुपणे म्हणाला, “हो का? महाशय, मला नवल वाटते. कारण मीच गिओवनी आहे.”

Vengeance is mine
गुन्हाबद्दलची शिक्षा माझी आहे

By

Virgil Jordan

taken from Everybody's Magazine

एक मानसशास्त्रज्ञ म्हणाला होता की बहुतेक स्वप्ने ही त्या माणसाच्या मनातील सुप्त भीती किंवा आकांक्षा दर्शवणारी असतात. याबद्दलचा भाग असा आहे की तो मानसशास्त्रज्ञ जर्मन होता. दुसरे म्हणजे माझ्या अनुभवातील मित्रांपैकी कुणालाही ले प्रेट्रे येथील खंदकात नवीन काही सापडले नाही. आता मी हे

तुमच्यावर सोपवतो, की ती भीती होती की इच्छा होती --- माझ्या बाबतीत ते पॉन्ट-ए-मॉसन येथील लांब अरुंद खड्ड्यात उजेडात आले.

आम्ही फुटाफुटाने जर्मनांना ले प्रेट्रे येथील जंगलातून हद्दपार केले आणि जेव्हा आमच्यावर हिवाळा चालून आला, तेव्हा आम्ही मोसेलेकडे दुर्लक्ष करत, टेकाडामागे आलो. शत्रू दुसऱ्या बाजूला, मेट्झपासून पंधरा मैलांवर होता.

त्यांनी नदी उघडी ठेवली. पण नाहीतर आम्ही एकटे पडलो असतो. तिथे स्वस्थ बसण्याशिवाय अनेक आठवडे करायला काही नव्हते. सिमेंट, शेवाळे, ज्यूट, काही चिंध्या, बॉयलर आणि पॉन्ट-ए-मॉसनमधून आम्ही चोरलेल्या काही वाफेच्या नळ्या यापासून आम्ही आमचे खंदक बऱ्यापैकी आरामशीर बनवले होते.

मी आणि उरलेले हवाई सैन्य! आमचे दिवसभराचे काम खणण्याचे असे. जोरात खणणे, आकडेमोड करणे, हवेत आग पेटवणे आणि इतस्ततः पडणाऱ्या बॉम्बपासून स्वतःचे संरक्षण करणे, हीच कामे चालू असत. आम्हाला वारा आणि पाऊस आवडे. न पाहिलेल्या शत्रूवर आम्ही कसा काय थोडाफार विजय मिळवला, हे आम्हाला समजलेही नाही. त्यांचा विरोध किंवा रेटारेटी आम्हाला जाणवली देखील नाही. आमची कंपनी सोडून बाहेर काय चालले आहे, हे आम्हाला अजिबात माहिती नसे. केव्हातरी एकदा साधारणपणे नाताळच्या सुमारास, आमच्यापैकी एकजण त्याच्या मित्राकडून, पुस्तके, वर्तमानपत्रे, मासिके यांचा गट्टा आणत असे.

मग आम्ही खूप बोलत असू. आम्ही परत परत लढाईच्या कारणांची व उद्दिष्टांची चर्चा करत असू व ती संपल्यावर आम्ही जर्मनीचे काय करणार आहोत,

यासंबंधीही बोलत असू. प्रत्येक संध्याकाळी आम्ही जर्मनीच्या संस्कृती, व्यापार, सामाजिक प्रथा याबद्दल बोलून तिला दोषी ठरवून फाशी द्यायच्या व ओढून काढून चार तुकडे करायच्या गोष्टी बोलत असू.

१९१४ ची नाताळची संध्याकाळ, मी गरम व उद्दीपित झालो होतो.

आम्ही चर्चा करत असलेल्या कल्पनांसंबंधी गोंधळलो होतो. आमची वाफेची नळी आम्ही भोवती लपेटून घेतली होती. कोंदट खंदकात, माझी रात्र बेचैनीत गेली. मध्यरात्रीच्या सुमारास, आम्ही मेट्झच्या दिशेने गोळीबार सुरु केला. सकाळच्या सुमारास, नाताळच्या दिवशी, तो थांबला आणि मी लांबलचक, स्वप्नाळू झोपेच्या आधीन झालो.

ती १९१६ मधील नाताळची संध्याकाळ होती. दोन लांब, दमणूकीची, काळजीची वर्षे गेली होती. अस्वस्थतेचा, रोगाचा, वेडेपणाचा व स्त्रियांच्या दुःखाचा आवाज टिपेला पोचला होता. आम्ही दोऱ्यावरील मुंग्यांसारखे अदृश्य मरणरेषेवर जोराने वरखाली होत होतो.

प्रत्येकजण असा विचार करत होता आणि आता आमची परिस्थिती बदलली होती. आधी आम्ही आमच्या मित्रांना ओळखले होते. पृथ्वीवरील नवीन राज्याचे नागरिक म्हणून आम्ही एकमेकांना ओळखू लागलो होतो. त्यातील लोक उत्पादक श्रम करणारे म्हणून वा घरात रहात नव्हते. एकत्र कुटुंबातही रहात नव्हते. पण विचित्र मधमाशांसारखे, अनोळखी ठिकाणी, लैंगिकतेशिवाय व आम्ही काय करतो आहोत, हे न कळता, नवनिर्माण न करता, नाश करत रहात होतो. जणू काही आम्ही तसेच जन्माला आलो होतो. दुसऱ्या आयुष्याची आठवण मनाच्या अबोध पातळीवरही उरली नव्हती. जरी आम्हाला कशासाठी व काय ते कळत नसले तरी

आम्ही एक उच्च प्रकारची वस्तू झालो होतो. जन्म मृत्यूचा अर्थच नाहीसा झाला होता. लाखो जर्मन, ऑस्ट्रीयन आणि दोस्त राष्ट्रातील लोक त्यांचे वय होण्यापूर्वीच मृत्यू पावले.

या जाणीवेने पृथ्वी जणू ढवळून निघत होती.

दुसऱ्याच्या त्रासाकडे दुर्लक्ष करून वा त्यांना त्रास देऊन, त्याचे पूर्णपणे विस्मरण करून, या गोंधळाच्या जाणीवेचा जल्लोष पसरत होता. त्यांच्या फार आवडत्या ऑस्ट्रीयन लोकांच्या हत्याकांडामुळे, फार पूर्वीच इटालीने, टायरॉल, डाल्माशिया, इस्ट्रीया व अल्बानियाने विचारपूर्वक वेगळेपण राखले होते --- रुमानिया व ग्रीस सर्व्हीयाला मिळाले आणि बाल्कन्स डोंगर तात्पुरते बंधुभावासारखे समजले गेले. रशिया व इटालीने हस्कोईला विचित्र तुर्की सैन्य पसरून ठेवले आणि बॉस्फोर्सवर टोळधाडीसारखे घातले. एकत्र जाणाऱ्या बोटींच्या ताफ्याने युरोपियन व आशियातील तुर्कस्तान वेगळे करणारी व नष्ट होणारी स्टीलची व आगीची पट्टी मध्ये घातली होती. कॉन्स्टँटीनोपल पडले.

रानटी पद्धतीने झिंगल्यासारखा रक्तपात करत, या लोकांनी जर्मनीच्या सगळ्या वसाहती नकाशावरून पुसून टाकल्या. गोरे, काळे आणि पिवळे या लोकांचा युरोपमध्ये महापूर उसळला. लहानसे डेन्मार्क जल्लोषामध्ये उत्तर जर्मनीतील स्केलेस्विग होल्स्टेईन नावाच्या समुद्री बंदरावर पोचले आणि बाकीच्यांनी कील कालवा काबीज केला व उपयोगी हत्याराकडे खुला हात वळवला. लढाई चाललेल्या देशांमध्ये सापडून मार खाल्लेल्या हॉलंडने त्यांची रोचकता ब्रिटीशांच्या हातात सोपवली आणि जर्मनीच्या हृदयासाठी दुसरे दार खुले केले.

जरी ब्रोम्बर्गच्या स्टीलच्या काटेरी भिंतीत मूकपणे माशांसारखे मारले गेले, तरी रशियाने लाखोंच्या वर लाखोजणांना पूर्वेकडे मोकळे सोडले. त्यांनी जर्मनांना युरोपमधील नदी, व्हिस्टुलावर व पूर्व पृशियावर पळवून लावले. जिथे टायरॉल, करपॅथीयन्स आणि जर्मन्स यांनी काही विखुरलेल्या नेक लोकांना संरक्षण दिले, त्या डॅन्यूबमधील वरील भागात लोकांमधील मतभेदांमुळे, वाट लागलेल्या ऑस्ट्रियाने गोल कडे केले.

जगातील सातही, म्हणजे सर्व समुद्रांवर जर्मनांचे एकही जहाज उरले नाही. त्यांच्या जहाजांचे ताफे पूर आल्यावर पाणी भरले जाणाऱ्या फ्रिशियनमधील खोलगट जागी नष्ट करण्यात आले. डेन्मार्क व हॉलंड मध्ये उतरलेल्या व संख्येने खूप जास्त असलेल्या ब्रिटिश तुकड्यांनी त्यांची रसद तोडली.

पश्चिमेकडे ते व्हाईन नदीच्या मागे उभे राहिले. तो भाग सर्व बाजूंनी सतत जोराच्या लाटांनी भरणारा होता. त्यांनी मरणाऱ्या लोकांना सोडून, सर्व गावे रिकामी केली व स्टीलचे कडे बंद केले. त्यांनी त्यांच्याबरोबर जळण म्हणून वापरता येईल व दारुगोळा बनवण्यासाठी उपयोगी पडेल, असे सर्व काही नेले. शत्रूने गावांची राखरांगोळी करायच्या आत त्यांनीच सर्व गावे पूर्णपणे रिकामी केली.

व्हाईन नदीच्या लुडविग बंदरावर नाताळची रात्र आम्ही घालवली. कुठेही इंचभरही हलणे शक्य नसल्याने, आम्ही दोन महिने उभे होतो. आम्ही प्रत्येक वेळेस पुढे सरकू लागलो, की जर्मनांनी आमच्यावर मोठा जाळ सोडून आम्हाला

चकित केले. त्या गोल कड्यामध्ये थोडेही लोखंड, तांबे, मारीज्युआना नावाचे हलक्या दर्जाचे मादक पेय किंवा अन्नाचा एकही कण उरला नाही.

हा आम्ही पराभव करू न शकणारा शत्रू कुठून आला, याची आम्हाला जराही कल्पना नव्हती. जर्मनीमधून कुठल्याही प्रकारचा एकही निरोप किंवा कसले उत्तर, कोणीही कुठल्याही प्रकारे लक्ष्मणरेषेबाहेर नेऊ शकले नाही.

तेथून तीन किंवा पाच मैलांवर पूर्णपणे नष्ट केलेले एक कडे होते. सर्व काही जळून खाक झाले होते. मरून गेले होते. त्यापलीकडे भीतीदायक व गंभीर अंधार होता. नौसैनिक थोडेफार पाहू शकले. घरे जवळजवळ रिकामी पडली होती आणि लोक मोकळ्या जागी वा जंगलात रहात होते. जेवढी जमीन उपयोगात आणता येईल तेवढी खाण्यासाठी काही लावण्यासाठी उपयोगात आणली होती. मोठ्या शहरांमध्ये पूल व इमारती पाडल्या होत्या. त्यांचे दगडी/लोखंडी अवशेष व किल्ले मोठ्या बंदुका बनवण्यासाठी उपयोगात आणले गेले होते.

या नाताळच्या संध्याकाळी आम्ही आमच्या सिमेंटच्या खड्ड्यात बसलो होतो. आसपासची शांतता, जडपणे व उदासीनपणे राग आणत होती. गेले आठ दिवस बर्फ पडत होता, म्हणून लढाई बंद होती. आमच्या संभाषणात अधूनमधून फक्त भुकावलेल्या मांजराचे रडणे ऐकू येत होते. आम्ही लढाईबद्दल व शेवटी आपण जर्मनीचे काय करणार आहोत, याबद्दल बोलत होतो. जगाची चिंता करून झाली. मित्रराष्ट्रे गिलोटिनभोवती गोलाकार बसून, मंचावरील शेवटच्या देखाव्यासाठी थांबली होती. जर्मनी जगाच्या मनातून हद्दपार झाले होते. त्यांनी जर्मनीचा विचार करायचा प्रयत्न केला पण त्यांचे विचार मूर्खपणाचे व गोंधळाचे होते. आधीच जर्मनीचे विस्मरण झाले होते. लवकरच सैन्य जिचा ताबा घेतील,

अशी ती ती एक लहानशी जमीन उरली होती. जर्मनीच्या संस्कृतीबद्दल, महत्वाकांक्षांबद्दल व जागतिक महायुद्धामधील सहभागाबद्दल भयंकर दुस्वासाचा काही उपयोग झाला नाही आणि तो मागे टाकला गेला. मोठ्या आशेने जर्मनीच्या दुष्ट नेत्यांकडून, तिच्या पुनर्बांधणीबद्दल, नैतिक, अध्यात्मिक व धार्मिक दिखाऊ बेत बनवले गेले. त्यांची संस्कृतीमधील सुधारणेसाठीची शांतता व त्यांच्या दुष्ट नेत्यांपासून सुटका --- हे सर्व बेत रसातळाला गेले.

जर्मनीचा आब रहावा म्हणून, सर्व जगाने ते विसरायचे ठरवले. तिची मेंगळट पण उत्साहाने व सतत कौतुकाने बघणारी नजर खूप जोरदार प्रयत्न करूनही, आत्म्याचा साधा प्रामाणिकपणा मागे टाकून, मन मारू शकली नाही.

ही शेवटच्या कत्तलीची वेळ होती. तीनशे मैलांच्या वर्तुळात, अनेक जातींच्या सात जिभांनी जमिनीवर व समुद्रात शब्द लिहिला गेला ---

“मध्यरात्री”

नंतर आम्हाला जर्मनीच्या गळ्यावरील दोरी घट्ट करायची होती. सर्व दिवस आमच्या तासात एकवटला. मनगटावरील बळकट मोजा सैन्याच्या जोराने फाडून काढला जाणार होता आणि मोज्याशिवायचा हात आम्हाला सलामी देणार होता.

दगडधोंडे व स्टील सतत बाजूला करत, प्रचंड थंडीत आम्ही व्हाईन नदीच्या किनारी उभे राहिलो., आम्ही आमच्या एका हाताने, कचरा व घाण बाजूला करत होतो आणि दुसऱ्या हाताने नेटाने, खाडीतील मोठे अडथळे पार करत होतो. पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण या सर्व दिशांनी भरतीसारखा येणारा जनसागर, उतारामुळे अडवला गेल्याची गोष्ट जुनी झाली. त्यात रोमन, ट्यूटन,

स्लाव्ह, मंगोल व फ्रँक या सर्वांच्या रक्ताच्या रंगीत बेरी मिसळलेल्या होत्या. तो अनेक जातींच्या गाण्यांच्या, शास्त्रांच्या व गोष्टींच्या शांत झोपेच्या आडोशाचा, उगम होता. तो मध्य हिवाळ्यातील बर्फाने गुंडाळला गेला होता.

त्यांच्या गुन्हाबद्दल ती जात खाडीवर उभी होती. या वेळेपर्यंत, परदेशीय रक्ताचे सगळे त्यांच्या शरीराला नवे अवयव जोडले गेल्यासारखे उभे होते. त्यांची धडे नुसती, न भुंकता, विनाशक लाटेवर आरूढ झाली होती. आमच्या दुसऱ्याच्या मालकीला लज्जित करणाऱ्या कटु व्यापाराला व जातीय सूडभावनेच्या इच्छेने मान देत, आम्ही त्यांच्या रक्ताळलेल्या, उद्दाम डोक्यातील पाणी, निथळून काढत होतो. ती इच्छा आमच्या पकडीच्या व सदसदविवेकबुद्धीच्या बाहेरची होती. जर्मनीच्या ओठांच्या पकडीतून बाहेर निसटण्याची लालसा असलेल्या दिवसाची आम्हाला अपेक्षा होती. “तुमची इच्छा पूर्ण होईल.”

आंतरराष्ट्रीय संबंधांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी आणि नुकसान कारक व मरणदायी दुष्ट, मुक्या लोकांच्या आर्थिक ओझ्यातून सुखरूपपणे सुरक्षित रहाण्यासाठी, खुबीने कसब वापरण्याचे उदासवाणे दिवस पुढे येतील व जमीन वाटून घ्यावी लागेल, असा विचार आम्ही केला नव्हता. काही करून जिवंत रहाण्यासाठी, तिच्या तावडीतून सुटका करून घेणे गरजेचे होते. ब्रिटनची, फ्रेंच लोकांची, रशियनांची, रुमानियन लोकांची, इटालीयनांची, मॉन्टेनेग्रीन्स, डेन्मार्कच्या लोकांची, सर्ब लोकांची, मंगोलीयन्सची व आमची सर्वांची विरोध करण्याची वेळ येऊन ठेपली होती.

मध्यरात्री आम्ही शांतपणे निघालो. आम्ही समुद्रापासून आल्प्सपर्यंत जातांना, असे वाटत होते, की व्हाईनच्या कारपॅथीयन्सकडून शस्त्रांच्या गाण्याचा

अर्थ विध्वंसक होतो आहे. मुख्य सैन्याच्या तळापासून थोड्या दूरवर, आम्ही लांबलचक भांडणे करत राहिलो. जेव्हा आम्ही गोल कड्याशी पोचलो, तेव्हा पांढरे निशाण बघणारे बहुधा आम्हीच पहिले असू.

मी नशीबवान होतो --- लुडविगशाफेनपासून मॅनहेईमपर्यंतचा रस्ता किती रिकामा होता, हे नदी ओलांडून बघण्यासाठी पाठवलेल्या तिघांमध्ये मी होतो. मी बेसावध होतो आणि विमान पटकन वर उडाले. व्हाईन संपल्यावर दिवे नव्हते. जिथे मॅनहेईम होते, तिथे पूर्ण अंधार होता. आम्ही आणि नदी यामधील तीन मैलांपासून, काही हालचाल नव्हती, पण चंद्रप्रकाश होता. बर्फामुळे व्हाईन फुगली होती. जर्मनीत, ब्लॅक फॉरेस्टमध्ये उगम पावणाऱ्या व व्हाईनमध्ये विलीन होणाऱ्या नेकर नदीच्या कोपऱ्यावरील विजेच्या अदृश्य होत्या. नवल वाटत मी तीनशे फूट खाली येऊन, चक्कर मारली. आमची माणसे जवळजवळ रांगत, हो नाही करत, ठळकपणे संपलेल्या काठावर हातापायाने तोल सावरत, कशीबशी चालत होती आणि मग बर्फावरून धोकादायक पद्धतीने बर्फ ओलांडत होती. विशिष्ट जागी ते बर्फात पाय न रुतवता, बेताने चालत होते. त्या अंधारी आकृत्या तरीही घसरून पडल्या. तिथे इतके शांत होते व चंद्र इतका ठळक होता, की न चोखाळलेल्या वाटांवरून मला पडणाऱ्या माणसांचे काळजीने वेडेवाकडे झालेले चेहरे दिसले व आवाजही ऐकू आले. फक्त तेवढ्याच हलणाऱ्या वस्तू होत्या. त्यांनी जर्मनीतील मालस्टॅट वस्ती मागे टाकली --- पण मॅनहेईम --- आणि व्हाईन! ते विश्वास न बसणारे होते. मी उठलो आणि मॅनहेईमच्या कवायतीच्या मैदानावरून, विमान चालवू लागलो. काही ऐकू येत नव्हते, पण काही अंतराने आमची उड्डाणाची दिशा ढवळून निघाली.

मी स्पर्श केला. आमचे मशीन चालू होते. नवीन बर्फाने थोड्याशा

झाकल्या गेलेल्या शेकडो प्रेतांवरून, आम्ही चाललो होतो. मी बाहेर पडलो. त्यांच्यावरून धडपडत जातांना मला ते जाणवले व त्यांची कणव आली.

त्यांना मरून फार वेळ झाला नव्हता. त्या अंधारी, शांत मॅनहेईम शहरातील माझ्याकडे मी पाहिले. मला दया आली. मी विमानाकडे धावलो व निघायचा प्रयत्न केला पण ते सुरु होईना. माझे सहकारी पांढऱ्याफटक पडलेल्या चेहऱ्यांनी माझ्याकडे येईपर्यंत मी मूकपणे स्तब्ध झालो होतो व निरुपयोगीपणे माझ्या मनाच्या अंधाराशी विचार करत बसलो होतो. हळूहळू मला शब्द फुटू लागले पण त्यांचा उच्चार होईना. कारण या जगात मी ते यापूर्वी उच्चारले नव्हते.

उरलेले म्हणजे --- मानवी अनुभवापलीकडील मला फाडून काढणारी वाहती स्वप्नदृष्ट्ये --- ते सांगायचे तरी कसे --- हजारो चुरगळलेले पूर्ण गणवेश, डाग पडलेले व फाटलेले, कवायतीच्या मैदानावरील नवा बर्फ, झेंड्याला वंदन करणारे व सावकाशीने गोठवणाऱ्या सकाळच्या थंडीत सरकरणारे व क्षणात खाली पडून इकडे तिकडे विखुरलेले हात पाय! आम्ही मरण पाहिले --- पण इथे रस्त्यावर व घरांमध्ये, सगळ्या कोपऱ्यांवर, छोट्या छोट्या रस्त्यांवर, मरणाला हसत सामोरे गेलेल्या, मनुष्याच्या आयुष्यात कधीही न सांगितल्या गेलेल्या अशा गोष्टी सांगू बघणारे, उदारपणे मरण पत्करणाऱ्यांचे व स्वतःच्या भयंकर अनुभवांची गोष्ट सांगणारे, फक्त त्यांनाच समजलेल्या दूरदृष्टीने, क्षणार्धात स्वतःचा नाश करून घेतलेल्या जातीचे ठळक चेहरे! सरकारी मशीनने त्यांच्या थडग्यांवर जणू विषारी छोट्या पेल्यावर लिहिलेले शब्द --- ‘माझ्या आवडत्यांनो, दिवस तुमचा आहे.’

स्टीलच्या बंदीस्त वर्तुळांमधून संबंध युरोपच्या तोंडून मुक्या गोठलेल्या मनांमध्ये भीतीने चमकदार शब्द उमटले आणि सतत होणाऱ्या बलशाली ब्रासच्या

ढालीवर घंटानादासारखे जोराने आदळून, प्रतिध्वनित झाले. जणू काही शहारे येतील अशा वेड्यावाकड्या, कुरूप चेहऱ्याच्या देवाने ते उच्चारले होते.

“मानवाच्या पुत्रानो, जर्मनी तुमची आहे! आता अजून काय?”

मी मेत्झमधील विजेऱ्याच्या रांगड्या आवाजाने, पहाटे जागा झालो.

ते आनंदाने तोंड रुंद फाकवून, लबाड/फसव्या जर्मन शेतकऱ्यांच्या खोडकर कृत्यांमधून उगम पावलेल्या, सोन्याचे रक्षण करणाऱ्या लोककथांमधील तरुण नायकाबद्दल बोलत असल्यासारखे वाटत होते.

मी जर्मनांसाठी देवाचे आभार मानले.

A Memorial Day Story
संस्मरणीय दिवसाची गोष्ट

By

Elsie Singmaster

एल्सी सिंगमास्टर

taken from the Outlook

१८६८ मध्ये जेव्हा संस्मरणीय दिवस पाळणे सुरु झाले, तेव्हा फॉस्टरव्हीलच्या परेडमध्ये पस्तीस लोक होते. फॉस्टरव्हील हे सीमेवरचे गाव होते. तिथे खूप उत्साह होता आणि गरज होती त्यापेक्षा बऱ्याच जास्त लोकांनी अर्ज केला होता. सगळे लोक एका बाजूला होते पण अॅडम फाऊस्टने पळून जाऊन,

त्याच्या आईच्या दक्षिणेकडील राज्याच्या तुकडीत प्रवेश घेतला. फॉस्टरव्हीलमधील त्याच्या मित्रांबरोबर लढणे, त्याच्यासाठी काही कठीण नव्हते, कारण त्यांच्यापैकी एकजणच असा होता, की ज्याच्याबरोबर तो भांडलेला नव्हता. तो त्याचा चुलत भाऊ हेन्री होता. त्याच्यापासून फारकत घेणे त्याला कठीण होते. हेन्रीने इतर कुणा मुलांशी मैत्री केली, तर तो त्यांचा फारच हेवा करत असे. हेन्री स्वभावाने मोकळा होता. अँडमने त्याला तसे करून दिले असते, तर जगातील कुणाहीबरोबर तो गुण्यागोविंदाने राहिला असता.

संस्मरणीय दिवसाच्या सकाळपर्यंत अँडम फॉस्टरव्हीलला परतला नाही. तेथील वसाहतीविषयी तो अनभिज्ञ होता. तो खूप महिने आजारी होता आणि आता खर्च करून घरी परतता येईल, एवढे पैसे त्याने मिळवले होते. तो थोडासा लंगडा होता आणि त्याने त्याच्या डाव्या हाताची दोन बोटे गमावली होती. स्टेशनवर तो गाडीतून उतरला आणि खूप गर्दीत सापडला. तो कुणाला ओळखत नव्हता आणि कुणी त्याला ओळखत नव्हते. काही प्रश्न न विचारता, तो रस्त्याला लागला. त्याला सर्वप्रथम त्याचा भाऊ, हेन्रीकडे जायचे होते. मग त्याला त्याचा बरेच दिवस बंद असलेला, घोड्यांचे लगाम, खोगीर इत्यादी बनवायचा व दुरुस्त करायचा व्यवसाय परत सुरु करायचा होता. त्याला लागले असले तरी तो हे करू शकत होता.

तो घाईने चाललेला असतांना, त्याने बँड वाजतांना ऐकला. त्याला कळले, की कुठली तरी मिरवणूक चालली होती. त्याच्याभोवतालच्या गर्दीतून वाट काढण्याचा त्याने प्रयत्न केला. त्याला बँडवर वाजणारी सुरावट आवडत नव्हती. बँडवाल्यांच्या कपड्यांचे रंगही त्याला आवडत नव्हते. शर्टांच्या निळ्या बाहीवर सार्जटचे पट्टे असलेला न्यूटन टाऊन तिथे होता. कॅप्टन एडवर्ड ग्रीन होता.

रंगीबेरंगी पीटर ऑलिनसन होता. त्या सर्वांच्या पुढे, जास्त उंच, जास्त देखणा व अँडमचा सर्वात प्रिय असलेला हेन्री फाऊस्ट होता. विसरण्याचा एका क्षणी अँडमने त्याला हात केला. पण हेन्रीने ते पाहिले नाही. अँडमने असा विचार केला, की हेन्रीने पाहूनही न पाहिल्यासारखे केले. अनुभवी लोक पुढे गेले. अँडम मागे राहिला आणि गर्दीत हरवला. पण अँडमची स्वतःची परेड होती. संध्याकाळी जेव्हा भाषणे व संगीत संपले तेव्हा घरी आलेल्या फॉस्टर व्हीलच्या अर्धा डझन तरुण लोकांना फुले देऊन सन्मानित करण्यात आले.

गावातील लोक घराच्या पायरीवर व घरात जायच्या वाटेवर बसून, या दिवसाबद्दल बोलत होते. अँडमने करडा गणवेश अंगावर चढवून गावातील या टोकापासून त्या टोकापर्यंत चक्कर मारली. हे सगळे लोक त्याला नेहमी ओळखत होते. पावलापावलावर लोक त्याच्याविषयी बोलत होते. बरेच लोक त्याच्याशी बोलले. काहीजण हसले. काही थोडे चिडवल्यासारखे बोलले. अँडमने कुणाकडेच लक्ष दिले नाही. तो न्यूटन टाऊनच्या घरावरून गेला. एड ग्रीनच्या दुकानावरून गेला. हेन्री फाऊस्टच्या लांबलचक हिरवळीवरून गेला. अँडमचे हात पाठीचा कणा जास्तीत जास्त ताठ ठेवण्यासाठी, त्याच्या पाठीवर एकमेकात गुंतलेले ठेवले होते. हेन्री फाऊस्ट पायच्या उतरून गेटच्या बाहेर धावत आला.

तो ओरडला, “ओहो, अँडम”

अँडम थांबलेला उभा राहिला. त्याला न्यूटन टाऊन, एड ग्रीन व पीटर ऑलिनसन दिसले. ते सर्वजण आईस्क्रीम व केक खात होते.

तो खरमरीतपणे म्हणाला, “काय, कसे काय?”

“तू माझ्याबरोबर हातमिळवणी करणार नाहीस का?”

अॅडम म्हणाला, “नाही.”

“तू आमच्याजवळ येणार नाहीस का?”

“कधीच नाही.”

तरीही हेत्री आग्रह करत राहिला.

“अॅडम, तुला कोणी त्रास देईल का?”

अॅडम बोलला, “दिला तर देऊ दे.”

मग अॅडम एकटाच चाळीस वर्षे चालत राहिला.

त्याने त्याचा करडा गणवेश घालून, फक्त संस्मरणीय दिवशीच नव्हे तर रोज गावातून चक्कर मारली. जेव्हा शुक्रवारी संध्याकाळी फॉस्टरव्हीलची सैन्याची देखणी तुकडी पोस्टातील देवाणघेवाणीच्या खोलीमध्ये भेटली, तेव्हा अॅडम जाणाऱ्या किंवा परतणाऱ्या बऱ्याच सभासदांना भेटला. तो आणि त्याचा करडा गणवेश गावाच्या इतक्या ओळखीचा झाला, की तो जातांना कोणीही मान वळवून किंवा पुस्तकातून, वर्तमानपत्रातून डोके वर काढून बघेनासे झाले. कधीकधी कुठून तरी शिवून घेतलेला नवीन सूट व दक्षिणेकडून आणलेल्या एकसारख्या रुंद, सैन्यातील टोप्या घालून तो फिरत असे.

जसे युद्ध मागे पडले, तशी अॅडमची पाठ अजूनच सरळ होत गेली आणि डोके अजूनच गर्वाने उन्नत होत गेले. चाळीस वर्षांच्या सुरवातीला, त्याच्या लहानपणातील ओळखीचे कुणी, विशेषतः स्त्रिया भेटल्या तर तो त्यांना ओळख दाखवत नसे. उलट त्यांना टाळे.

त्या म्हणत. “अॅडम, युद्ध संपले आहे. तू ते विसरू शकत नाहीस का?”
उत्तर देई, “माझ्या सैन्याच्या तुकडीतील लोक ते विसरत नाहीत. त्यांची तत्वे बदललेली नाहीत. मग मी तरी माझी का बदलावीत?”

“पण तू हेन्रीशी जमवून घेऊ शकशील.”

त्यात कुणाला लक्ष घालायचे काही कारण नाही. ते माझे मी बघून घेईन.”

“पण तुम्ही लहानपणी सतत एकत्र असायचात. अॅडम, हेका सोड.”

तो म्हणे, “जेव्हा हेन्रीला माझी गरज भासेल, तेव्हा मी बघेन.”

“हेन्रीला तुझी गरज कधीच लागणार नाही. त्याच्याकडे कितीतरी काय काय आहे.”

अॅडम जाहीर करे, “मग मलाही त्याची गरज नाही.” आणि निघून जाई. तो परत त्याच्या खोगीराच्या दुकानात जाई आणि दिवसभर शिवत बसे. हेन्री आणि गतकाळाबद्दल विचार करायला त्याला भरपूर वेळ असे.

तो म्हणे, “आम्ही जवळजवळ जुळ्यासारखे वाढलो. भावासारख्या गोष्टी वाटून घेतल्या. आता त्याचा छान व्यवसाय आहे, छान घरही आहे व छान मुलेही आहेत. पण माझ्याकडे माझी तत्वे आहेत. त्याच्यासाठी मी ती कधीच सोडणार नाही. तुम्ही बघाल, कधीतरी त्याला माझी गरज भासेल.”

जसाजसा अॅडम म्हातारा होऊ लागला, तसतशी त्याला अधिकाधिक खात्री वाटू लागली, की हेन्रीला कधीही त्याची गरज भासणार नाही. हेन्रीने त्याच्याशी मैत्री करायचे अनेक वेळा प्रयत्न केले पण अॅडमने त्याला काही दाद दिली नाही. तो काम करतांना स्वतःशीच बोलू लागला.

“मी कधी त्याच्या बेतांमध्ये अडथळा आणला नाही. कधी तो चिडेल, असे काही केले नाही. अनेक वेळा त्याला मातीची घरे बनवून मोडायला दिली. इतका तो माझ्यापेक्षा लहान होता. त्याला अॅनी हवी आहे असे समजल्याबरोबर, मी त्या शर्यतीतून बाहेर पडलो. त्याने मला काहीही मागावे आणि मी त्याला द्यावे.” अॅडम नेहमी पोरकटपणे मोठा होत गेला.

१८७५ पर्यंत फॉस्टरव्हीलचे पस्तीस ज्येष्ठ सभासद हे जग सोडून गेले. लढाईपर्यंत जे जगले, ते फारसे बळकट नव्हते. तुरुंगात कमकुवतपणा स्थापित झाला आणि जे होते, त्यांची परेड दिमाखात चालू राहिली. पंधरा वेळा फॉस्टरव्हीलची परेड स्मशानात गेली आणि सलामी देऊन मृताला मूठमाती दिली गेली. अॅडमने तेव्हा करडा गणवेश चढवला नाही. पुढील वीस वर्षात आणखी मृत्यू झाले. फॉस्टरव्हीलने कधी नाही अशी प्रगती केली. तिथे कारखाने व उद्योगधंदे उभे राहिले व विजेवर चालणाऱ्या गाड्यांची रांग लागली. हेन्री फाऊस्ट यात अग्रभागी होता. तो जसजसा वयाने वाढला, तसतसे त्याने त्याचे घर वाढवले. शेते विकत घेतली व तो पैसेवाला प्रतिष्ठीत माणूस झाला. अॅडम सोडून, सर्व फॉस्टरव्हील त्याच्यावर प्रेम करे. त्याच्याबरोबर रहाण्यास धडपडे. कधीकधी असे वाटे, की अॅडम एकटेपणाने व हेवादावा करण्याने जवळजवळ मरेल.

अॅडम स्वतःशीच बोलला, “हेन्री फाऊस्ट एड ग्रीनबरोबर बसला आहे.” जसे काही हे दृष्य बघणे त्याच्या डोळ्यांना रुचत नव्हते. “हेन्री न्यूटन टाऊन बरोबर आहे.”

परेड दिमाखात चालू राहिली. तिचे महत्व वाढले. संस्मरणीय दिवसाला ते दर वर्षी अधिकाधिक चांगला समारंभ करून, परेड गाजवत. छान संगीत वाजवत व मोठे वक्ते आणत.

आता स्मशानाकडे जाणारी दुःखी मिरवणूक परत एकदा सुरु झाली. आता लांबलचक गारठ्याचा हिवाळा होता. अनेकांना न्युमोनिया झाला होता. तीन महत्वाचे लोक तो सहन करू शकले नाहीत. उन्हाळाही फार कडक होता. महिन्यातून दोनदा, सैन्यातील लोकांनी आज्ञ्यांना दवाखान्यात पोचवले व मेलेल्यांना सलामी दिली. अजून काही वर्षात तिघेजण वारले. तरीही अॅडम संध्याकाळी ताठ मानेने पाठीवर हात गुंफून, चालत राहिला. गोलमगोल व जाडा एडवर्ड ग्रीन धापा टाकत, खोकत होता. न्यूटन टाऊनला मेंदूची विकृती झालेली असूनही, जशी काही त्याने गेट्सबर्गची लढाई जिंकली आहे, असा तो चालत होता. हेन्री फाऊस्ट पंच्याहत्तराव्या वर्षीही, बळकट आणि सशक्त होता. सहसा त्याचा उंच मुलगा त्याच्या शेजारून चालत असे. किंवा त्याच्या हाताला एखादे नातवंड चिकटलेले असे. तो एकटा कधीच नसे. त्याच्या ओळखीचा प्रत्येकजण जास्तीत जास्त वेळ त्याच्या सहवासात रहायचा प्रयत्न करत असे. अॅडम त्याच्याजवळून थंडपणे निघून गेला. तो हेन्रीपेक्षा दोन वर्षांनी मोठा होता. त्याचे खांदे ताठ ठेवण्यासाठी, त्याला त्याच्या पाठीवर हात ठेऊन ते सरळ करावे लागत.

एप्रिलमध्ये न्यूटन टाऊनला काही आजार होऊन तो वारला. एडवर्ड ग्रीन घाबरला. खरे तर त्याला दम्याचा त्रास असूनही तो स्वतःला बळकट मनुष्य समजत असे. तो हेन्रीला म्हणजे, “तुला काही होऊन देऊ नकोस. तू आजारी पडू

नकोस. मी एकटा परेडमध्ये चालू शकणार नाही.” हेत्री त्याला दिलासा देत म्हणे, “मी तिथे असेन.” हेत्रीकडे एक कटाक्ष टाकला, की एडवर्डला बरे वाटे.

तो म्हणे, “मला एकट्याला परेडमध्ये जावे लागले, तर मी मरेन.”

जणू काही फॉस्टरव्हीलला समजले, की अभिजनांप्रती असलेला त्यांचा लगाव दर्शवण्यासाठी, मेमोरियल दिवस साजरा करणे दिवसेंदिवस शक्य नाही. यावर्षी फॉस्टरव्हीलच्या बँडने भरपूर सराव करून छान संगीत वाजवले व मुलांनी कवायत केली. स्मशानात जाऊन थडग्यांवर फुले उधळली. घरे आनंदाने सजवली गेली. उन्हाळ्यातील सुखद हवेत फलक व झेंडे फडकत राहिले. सकाळी लवकर गाड्या भरभरून गावाकडील लोक आले.

फॉस्टरव्हीलप्रमाणे हेत्री फाऊस्टलाही समजले, की परेड जवळ आली आहे. थंडपणे त्याचे ओठ आवळत, तो म्हणाला, “माझी तत्वे दाखवण्याची ही बहुधा शेवटची वेळ असावी. सकाळी लवकर मी माझा करडा कोट घालेन.”

एप्रिलमध्ये न्यूटन टाऊनला काही आजार होऊन तो वारला. एडवर्ड ग्रीनच्या घरी त्याला आणण्यासाठी गाडी पाठवण्यात आली. फॉस्टरव्हीलने जरी दोन अभिजन स्मशानापर्यंत परेडमध्ये सामील होणार होते, तरी त्यांना जपण्यासाठी, काळजी घेतली गेली.

अँडम गर्विष्ठपणे बोलला, “एड ग्रीनसारखी मला गाडीत बसायची काही गरज नाही. मी परेडमध्ये सामील होऊन, परत घरी येऊ शकतो. कदाचित एड ग्रीनला दोन्ही वेळेस गाडीची गरज भासेल.

पण एडवर्ड ग्रीन चालला नाही किंवा गाडीतही बसला नाही. तो दिवस अचानक उबदार ठरला. गरम हवा आणि उत्तेजितता! त्याला लागणारी धाप

वाढलेली बघून, डॉक्टरांनी त्याला जमिनीवर पाऊल ठेवायला परवानगी नाकारली.

पण त्याच्यात लढाईची खुमखुमी अजून असल्याने तो ओरडला, “नाही, मी जाणार.”

डॉक्टर म्हणाले, “नाही.”

“मग मी गाडीने जातो.”

डॉक्टर म्हणाले, “तू अंथरुणावर झोपून रहाशील.”

त्यामुळे एडवर्ड ग्रीनशिवाय परेड निघाली. त्याच्या निळ्या सूटमध्ये, छातीवर झेंडा लावलेला व हातात फुलांचा गुच्छ घेतलेला हेन्री फाऊस्ट येण्यासाठी बँड, शालेय विद्यार्थ्यांची मोठी ओळ, गावातील संसद सभासद, फटाक्यांची कंपनी आणि भाषण द्यायला आलेले माननीय पाहुणे सर्वजण थांबून राहिले. त्याच्या प्रत्येक बाजूला त्याचा उंच, मध्यमवयीन मुलगा चालत होता. ते त्याला मधून मधून हात देत होते. पण हेन्री तो झटकून टाकत होता. मार्शल त्याला सभास्थानाकडे नेण्याच्या तयारीत होता. तो मार्शलशी हसून बोलत होता. पण हसून बोलणारा तो एकटाच होता. मध्येच पुरुष व बायका त्यांच्या घशात काहीतरी अडकल्यासारखे बोलतांना थांबत होते. मुले त्यांच्याकडे आश्चर्याने बघत होती. त्याची स्वतःची नातवंडेदेखील त्याला हात करू धजत नव्हती किंवा हाकही मारत नव्हती. मग आरोळ्यांचे वादळ उठले

पुढील कोपऱ्याशी अँडम फाऊस्ट थांबला होता. त्याने त्याचा करडा गणवेश घातला होता --- त्याच्याकडे बघणाऱ्यांना नवल वाटत होते कारण तो नवा

गणवेश होता. त्याच्या भुवया रागाने उंचावल्या होत्या. त्याच्या करड्या मिशा रागाने ताठरल्या होत्या.

फॉस्टरव्हीलचा एक नागरिक दुसऱ्याला म्हणाला, “तो त्यांचा किती द्वेष करतो! त्या गरीब बिचाऱ्या अँडमकडे बघा.”

अँडम म्हणत होता, “त्याच्यासाठी मी अँनीला सोडले, नेहमी त्याला माझ्यातले अर्धे दिले, त्याला सतत पाठीशी घातले आणि आता तो एड ग्रीनबरोबर चालला आहे!”

अँडम लगामाकडे सरकला. बँडवर ‘आम्ही जॉर्जियामधून कवायत करत जातो आहोत.’ वाजत होते. त्याचा तो द्वेष करत असे. सगळे घोषणा देत होते. इतका जोराचा आवाज ऐकवत नव्हता.

अँडम म्हणाला, “एड ग्रीनचा धिःकार असो. जाडा! आळशी! त्याच्या अंगावर एकही जखम नाही. तो पळपुटा आहे. मी सांगू शकतो, की तो झाडामागे लपला आहे.”

आता बँड दिसू लागला. ड्रमच्या मागे मेजर दिसत होता. नंतर सगळे वाजवणारे कोपऱ्यावरून फिरले. त्यांच्यामागून चमकत्या चेहऱ्याने हातात फुले घेऊन, शाळकरी मुले आली.

अँडम म्हणाला, “पुढे आता तो आणि एड ग्रीन आहेत.”

पण हेत्री एकटाच चालत होता. अँडमचे सगळे शरीर आश्चर्याने थरथरू लागले. त्याने कुणाला तरी बोलतांना ऐकले, की एडवर्ड ग्रीन आजारी आहे व परेडमध्ये भाग घ्यायला त्याला डॉक्टरने मनाई केली आहे. गाडीतून यायलासुद्धा

त्याला परवानगी नाही. तो घोड्याच्या जवळ पोचला, तेव्हा त्याला गर्दीच्या स्तुतीपर घोषणा ऐकू आल्या

“तो किती बळकट आहे! त्याची सुंदर फुले बघा. त्याची नातवंडे त्याला नेहमी फुले भेट देतात.”

तो आपला पहिला नागरिक आहे.”

अॅडमला ओरडायचे होते, “तो माझा आहे! तो माझा आहे!”

अॅडमला कधीच एवढे चमत्कारीक, एवढे हेवा करण्यासारखे, एवढे हृदयाला भिडणारे वाटले नव्हते. त्याचे डोळे विस्फारले गेले. खरेच, हेत्री किती बळकट दिसत होता. तो ज्या गावाचे प्रतिनिधित्व करत होता, त्यातदेखील सर्वात बळकट दिसत होता. तो गतवर्षामधील काळाचे व त्याचबरोबर नवीन युगाचेही प्रतिनिधित्व करत होता. अॅडमला त्याचे वैभव कळून चुकले.

परत मूर्खासारखे अॅडम म्हणाला, “तो माझा आहे!

नंतर चक्रावून जाऊन, हेत्रीवर नजर रोखत, अॅडम पुढे वाकला. त्याला उत्तर म्हणून, हेत्री वाकून हसला. रस्ता ओलांडताना त्याचे लाल, पांढरे, निळे, रंगीबेरंगी घर लागले. खिडक्या, दारे दिसली. आनंदी कपडे दिसले. दोन्ही बाजूंच्या फूटपाथवर गर्दी जोरजोरात घोषणा देत होती. खरोखर त्याच्या जन्मगावात, हेत्रीइतके जंगी स्वागत व सन्मान कुणाचाच झाला नसेल.

पण वयस्क अॅडमने पाहिले, की हेत्रीचा चेहरा पांढरा पडला आहे.

त्याच्या चेहऱ्यावर अचानक दुःखाने असह्य कळ आल्याची भावना उमटली आहे. क्षणभर त्याचा शक्तिपात झाला व त्याला काही कळेना.

वयस्क अॅडम एखाद्या रानटी माणसासारखा वागू लागला. तो गर्दीला ढकलत निघाला. तो जणू दोरी तोडण्यासाठी त्यावर चढला. तो ओरडला, “थांब. थांब.” काहीतरी नको ते होणार असल्याच्या भीतीने बायका घाबरल्या. त्या अॅडमला अडवायला बघू लागल्या. कुणी पुरुष माणसे मध्ये नव्हती. नाहीतर त्यांनी अॅडमला पकडून परतवले असते. त्या दुर्बळ बायका --- अॅडमने त्यांना हसतहसत सहज बाजूला केले. तो म्हणाला, ”अग बायकांनो, मला जाऊ दे.”

वर चढलेल्या मार्शलने त्याला पाहिले आणि तो खाली उतरला. दोऱ्यांखालून माणसे त्याचा पाठलाग करू लागली. पण अॅडम त्यांच्या पासून सुटका करून घेऊन, लांब गेला.

मोकळ्या जागेतून तो खात्रीपूर्वक धावला. हेत्रीच्या शेजारी जाईपर्यंत, त्याच्या हृदयाचे वाढलेले ठोके त्याच्या लक्षात आले नाहीत. धापा टाकत, उत्सुकतेने त्याने हेत्रीचे अभिनंदन केले. श्वास लागत, तो म्हणाला, “हेत्री, हेत्री, तुला मी तुझ्याबरोबर चालायला हवे आहे का?”

हेत्रीने उसळलेली गर्दी पाहिली. त्याने अॅडमला पकडण्यासाठी उचललेला मार्शलचा हात पाहिला. फडफडणाऱ्या भुवयांखालील लोकांचे मोठाले डोळे त्याने स्पष्टपणे पाहिले. हेत्रीचा आवाज थरथरला पण तो स्पष्टपणे मार्शलला बोलला, “हे ठीक आहे. त्याला इथे असू दे.”

अॅडम बोलला, “मी इथे तुला एकट्याला पाहिले. मी म्हणालो, “हेत्रीला माझी गरज आहे.” एकटे असणे काय असते, ते मला माहिती आहे.”

पण अँडमने त्याचे वाक्य संपवायच्या आत, त्याच्या शर्टाच्या करड्या हातावर, निळ्या शर्टाचा घट्ट हात पडला. अनेक आवाजांच्या गर्जनेत, त्याला हलवले गेल्याचे जाणवले.

हेत्री म्हणाला, “अर्थात, मला तुझी गरज आहे. मला तुझी नेहमीच गरज होती.”

मग, म्हातारे असून तरुण असणारे, आयुष्य संपत आलेले, पण अमर असलेले, एकत्र आलेले, आता कधीच वेगळे न होणारे दोघे, दाट गर्दीच्या आरोळ्यांमधून, रस्त्यावर चालू लागले.

HEART OF YOUTH

तरुणाचे हृदय

BY WALTER J. MUILENBURG

taken from The Midland

मक्याच्या मऊ शेतातून, रस्त्याच्या घट्ट, कडक कडेला जातांना शेतकरी मुलाने त्याचे घोडे सरळ केले. जड पाऊलांनी सावकाश चालणाऱ्या गटाशी तो कडकपणे बोलला आणि दुसऱ्या रोपांना जागा करण्यासाठी आजूबाजूची काही रोपे वळवली. नंतर जेव्हा घोडे हळू चालू लागले, तेव्हा तो खाली उतरून वाकला. त्याने टेकाडावरील नवीन उगवलेल्या मक्याची रोपे पाहीली तेव्हा त्याला मनातून तरुण झाल्यासारखे वाटले.

त्याचे वय सोळा सतरापेक्षा जास्त नव्हते. मऊसर पापण्यांखालील त्याचे उत्सुक डोळे आसपास बघत होते आणि त्याचा चेहरा गुळगुळीत, सुदृढ त्वचा दाखवत होता. त्याचे तपकिरी हात इतके लहान होते, की तो जड वस्तूवर जेमतेम पकड घेऊ शके. जेव्हा तो पाती वर करे, तेव्हा त्याची बोटे लाल होत आणि ओठ आवळले जाऊन, तोंड मागे होई. जास्त जोर लावल्यावर, ते अधिकाधिक कडक होई. कधीकधी त्याच्या खांद्याजवळ गाठी मारून बांधलेला घोड्याचा लगाम तो ओढून घट्ट करे. पण हळू आवाजात घोड्याला दिलेल्या आज्ञांशिवाय तो गप्प असे. ओळीच्या शेवटी तो फावडे वर करे व जोराने पिक कापे व रस्त्याच्या कडेला जाऊन, वसंत ऋतूतील नवीन गवतावर स्वतःला ताणून देई.

त्याच्या अवतीभवतीचे जग फिकट रंगाने व प्रकाशाने भरलेले होते. सूर्यप्रकाशात मक्याचे शेत म्हणजे चमचमणारा हिरवा समुद्र वाटे. नांगरलेल्या काळ्या जमिनीमुळे लांबची शेते अंधारी दिसत. जूनच्या सुरवातीच्या दिवसातील निळ्या आकाशात तिरपा सूर्य चमकत असे. हवा स्वच्छ, शुद्ध, आणि दुपार आळसावलेली, काही ऊर्जा नसलेली असे.

मुलगा मक्याच्या लांबच लांब, अजून मोठ्या व्हायच्या असलेल्या रोपांच्या ओळींकडे मरगळल्यासारखा बघत होता. हाताजवळील नुकतीच लावलेली रोपे सूर्याच्या उन्हात तग धरण्याइतकी कणखर वाटत होती पण दूरवरची रोपे काळ्या मातीवर हिरवी पुसट साऊली पडल्यासारखी दिसत होती. त्या शेतकऱ्याच्या मागे काळ्या पक्ष्यांचा थवा जमिनीतून नुकत्याच उगवलेल्या हिरवाईवर ताव मारत होता. मुलगा अर्धवट उघड्या डोळ्यांनी ते बघत होता. एका पक्ष्याचे पोट भरले, तेव्हा तो मातीच्या काळसर, ओल्या ढिगाऱ्यावर उड्या मारू लागला. तो अजून काही खायच्या विचारात नव्हता. तो पुढील कुरणातील

झुडूपांवर सहजतेने पण जोराने, वरखाली उडत होता. कुंपणाच्या खांबावरील बुलबुल शांतताभंग करत, आनंदाने त्याचे डोके मागे करत गात होता. त्याच्या पिवळ्या गळ्यावर सूर्य कसा ठळक किरण टाकत होता, ते मुलगा बघत होता.

कुरणातील तो बुलबुल उडून गेला. मुलगा उठला आणि धापा टाकत नांगराच्या उंच जागेवर जाऊन बसला. लगाम घट्ट होऊन घोडे पुन्हा मक्याच्या शेतात आले. त्यांच्यापैकी मजबूत व शक्तिमान असलेला एक सतत मागे रहात होता व थांबत होता.

शेतकरी मुलगा कडेला झाला. मका मुळापासून उपटला गेला. मुलाने लगामाला धक्का दिला व तो घोड्याच्या पाठीवरून घेतला. तो म्हणाला, “जिम, तयार रहा. जिमने क्षणभर ओढले व थांबला. अचानक रागाच्या भरात, मुलाने दुष्टपणे हलक्या आवाजात शिव्या देत, घोड्याच्या तोंडातून लगाम खेचला. घोडा थांबला. धारदार दोरीने टेकाडावरील मक्याची रोपे कापली गेली. रागाने धुमसत असला, तरी मुलगा शांत होता. तो नांगरावरून खाली उतरला.

नांगर कडेला घसरला. मुलाने सैल झालेला लगाम घट्ट धरला. मोठा जोर काढून घोड्याच्या डोक्यावर मारले. त्याचा चेहरा कोरडा असून पांढरा पडला होता. त्याचे डोळे चमकत होते. त्याने घोड्याला मारणे चालू ठेवले आणि त्याला बोलायला शब्द सापडले. “अरे आळशी मूर्खा, कोण काम करते आहे, ते मी बघतोच --- तू का मी?” त्याचे शब्द कडकपणे दम देत आले. तो घोड्याला हाणत होता. परत त्याने कामाला व घोड्याला शिव्याशाप दिले. त्याचा चेहरा दमलेला दिसू लागला. शेवटी तो थांबला. त्याचे गाल थोडे लाल झाले होते. क्षणभर घाबरून त्याने दुःखाने फुरफुरणाच्या घोड्याकडे पाहिले. मग तो न झिंगता, मागे

झाला आणि नांगराच्या बैठकीवर बसला. घोडे हलले. ते आता सरळ चालू लागले. मुलाबरोबर त्यांची हालचाल होत होती. मुलगा सावकाशीने जमीन नांगरत चालला होता. त्याच्या गालांवर अजूनही दोन लाल ठिपके चमकत होते.

एकदा त्यांनी पूर्ण शेत ओलांडले. परततांना मुलगा झटकन रस्त्यात थांबला आणि जागेवरून उडी मारून, त्याने चाबूक मारलेल्या घोड्यापाशी गेला. घोडा थरथरला आणि घाबरून, त्या मुलाकडे गेला. मुलाने त्याची मान पकडली.

तो उद्गारला, “वा रे जिम! वा रे मुला!”

क्षणभर त्याने हो नाही केले व रस्ता ओलांडून कुरणात गेला. बरेच वेळा त्रिपर्णीय गवताचे कोवळे तुरे तोडून घोड्याला खायला घातले. त्यांनी ते मटामट खाल्ले. कोवळे गवत खाण्यासाठी त्यांनी माना उंचावेपर्यंत त्यांची सगळी भीती गेली होती. मुलाच्या चेहऱ्यावर काही समस्या असलेली दिसत होती. एके काळी त्याच्या डोळ्यात पोरकट भाव असून गाल मऊ होते. मग तिथे कोरडे विचित्र भाव आले व तोंडावर ताणयुक्त रेषा उमटल्या. बहुधा हे वयामुळे झाले असावे. तो नांगरावर चढून बसला तेव्हा परत चेहऱ्यावर कोमल भाव आले.

घोड्यांनी दोऱ्या ओढायला सुरुवात केली, तेव्हा मुलाने रस्त्यावर मागील बाजूने घोड्याच्या टापांचा आवाज ऐकला. त्याने मागे पाहिले. त्याचा शेजारी, बिल सायमोन्डस जोराने टेकडी उतरत होता. मुलगा बसल्या जागी वळला व जणू त्याने बिलला पाहिलेच नाही, अशा तऱ्हेने जोरात घोड्यांना पळवू लागला. पण बिलला काय हवे होते? जेव्हा त्याला चूक करायची नव्हती, तेव्हा त्याने ती केली. त्याच्या मोठ्या तेलकट चेहऱ्यावर लांब केसांची सावली आली होती. ते न

विंचरलेले केस कपाळावर आले होते. अशा अवतारातील बिल मुलाला आवडत नसे. त्याने लगाम खेचला.

वयाने लहान घोड्याच्या मागून अवतीर्ण होत, बिल म्हणाला, “अरे फ्रँक, एक मिनिट थांब.”

मुलाने त्याच्या जागेवरून वळून, लगाम सैल सोडला.

मरगळलेल्या स्वरात, त्याने विचारले, “बिल, तू कसा आहेस?”

बिलने त्या घोड्याला झाडाला बांधले.

तो पुढे येऊन, कुंपणाला टेकून म्हणाला, “माझा खच्ची न केलेला नवीन तरुण घोडा कसा आहे?”

“मी त्याला एकट्याने माणसाळवून वठणीवर आणला --- एकट्याने! देवा रे, ते कठीण काम होते. तू त्याला त्याच्या मागील पायांवर उडी मारतांना पहायला हवेस.

मिनिटभर ते शांत राहिले. बिलने घोड्यावर मातीची ढेकळे फेकून स्वतःचे मनोरंजन करून घेतले. प्रत्येक वेळी घोड्याने त्याला अंग थरथरवत, डोळे पांढरे व मोठे करत, रानटीपणे धक्का दिला. असे काही वेळ चालल्यावर, बिल मुलाकडे वळला.

“मला वाटते, मी लवकरच निघतो आहे. मी इथे काम करून दमलो आहे.”

मुलाने झटपट वर पाहिले.

“हे काम फार कष्टप्रद आहे. सर्व वेळ इथे काम काम आणि कामच असते. खायला आणि झोपायला फार थोडा वेळ असतो. सर्व उन्हाळाभर मर मर मरावे

लागते आणि मग हिवाळ्यात काही महिने काही काम नसल्याने काय करावे, तेच कळत नाही.”

“हो, मी माझ्या भावाच्या मोठ्या शेतावर डाकोटाला चाललो आहे.”

मुलाने शेताकडे पाहिले. बिल सुद्धा जाऊ शकतो! जड, फुगलेल्या गालांच्यावर त्याचे छोटे, शोधक डोळे डोकावत होते. ते मुलाला अजिबात आवडत नव्हते. उबग आणत होते. बिलने अजून मुळासकट गवत उपटले व अशा तऱ्हेने टाकले, की घोड्याने त्यावर उडी मारली.

लाजीरवाण्या चेहऱ्याने मुलगा बिलकडे वळला.

“समजा --- जर तुला इथे आसपास रहायचे असेल, तर तुला घोड्याला दगड मारणे थांबवावे लागेल. तू मठु डोक्याच्या मूर्खा, त्या पाळलेल्या घोड्याशी तू असा कधीच वागणार नाहीस.”

क्षणभर बिल स्तब्ध राहिला. मुलाने बिलच्या चेहऱ्यावर अविश्वासयुक्त आश्चर्य पाहिले. नंतर तो लाल झाला. मुलगा बिलने उत्तर देण्यासाठी थांबला नाही. पण त्याने घोड्याला धावडवण्यास सुरवात केली.

जेव्हा त्याने मागे पाहिले, तेव्हा बिल टेकाड चढत होता. उसळी घेतांना त्याचे शरीर हेलकावे घेत होते. बिल रागावलेला बघून मुलाला आनंद झाला. त्याला आसपास लोक नको होते. शिवाय बिलला लांब जाण्याची संधी का मिळावी? त्याचे डोळे गरम झाले.

सकाळ सावकाश गेली. जेव्हा कुरणाच्या कोपऱ्यातील कॉटनवूडच्या झाडाची सावली पूर्णपणे उत्तर दिशा दाखवू लागली, तेव्हा मुलाने लगाम सैल सोडला. नांगराची धारदार पाती मूठभर गवताने काळजीपूर्वक साफ केली व ती

हुकावर ठेवली. त्याच्यामागे असलेले लगाम सावरत, उबदार धुळीतून, तो टेकाडाचा लांब उतार सावकाश उतरला. पावलागणिक, त्याचे पाण्याचे भांडे हेंदकाळून आवाज काढत होते. ते टेकाडाच्या माथ्यावर पोचले. घर रस्त्यापासून अगदी जवळच होते. त्याने त्याच्या वडिलांना लाकडाची मोळी घरात नेतांना पाहिले. घोड्यांना मोकळे सोडण्यासाठी मदत करण्यास त्याचे वडील येणार नाहीत, अशी आशा त्याने केली. त्याला एकट्याला ते करायचे होते. नेहमीप्रमाणे तो येण्याच्या वेळी जेवण तयार होते. तो भीतीने त्यांच्या संभाषणाची अपेक्षा करत होता. परत त्याचे डोळे गरम झाले. त्याच्यासाठी सर्व काही खूप जुने होते. तो नेहमी ऐन जेवणाच्या वेळी घरी येत असे. त्याचे वडील नेहमी मोठ्या कोठारा जवळ काम करत असत. घोडे सोडायला त्यांना मुलाला मदत करता यावी, म्हणून ते थोडा वेळ आधी त्यांचे काम संपवत असत. ते येत, तेव्हा जेवण तयार असे. मुलाने दुष्टपणे मातीचे ढेकूळ लाथाडले.

पाण्याच्या साठ्याशी तो थांबला आणि घोड्यांनी मनसोक्त पाणी प्यायले. त्याचे वडील चिमटा हातात घेऊन, कोठारातून बाहेर आले व तिथे थांबले. ते टोपीने वारा घेत होते. मुलाला वडील नेहमीपेक्षा जास्त दमलेले वाटले. त्यांचे काही केस करडे झाले होते. आणि टोपीच्या जागी ते ओले झाले होते. त्यांचे डोळेही नेहमीपेक्षा कमी आनंदी दिसत होते आणि चेहरा जास्त लाल दिसत होता.

जेव्हा पाणी पिऊन झाल्यावर घोड्यांनी माना वर केल्या, तेव्हा मुलाने त्यांना तबेल्याकडे नेले. त्याच्यामागोमाग त्याचे वडील आले.

कोठारात शिरतांना त्यांनी विचारले, “फ्रँक, नांगरणी कशी झाली?”

“ओहो, काही वाईट नाही.”

“जमीन खूप कडक होती, नाही का?”

“फारशी नाही.”

त्याने मुकाट्याने घोड्यांना मोकळे सोडले व त्यांनी नवीन कापलेल्या गवतात डोके खुपसले. त्यांच्या नाकातून मसालेदार धूळ उडत होती. मुलाने घोड्याचे खोगीर सैल केल्यावर, ते घसरून त्याच्या पायाशी पडले. त्याच्या चेहऱ्यावर आठ्या उमटल्या. रागावून तो हळू आवाजात पण मुद्दाम होऊन शिव्यांची लाखोली वाहू लागला. मग खोगीर उचलून त्याने घोड्याला धक्का मारला. खाली लवलेल्या डोळ्यातून त्याला दिसते, की वडील दाराशी उभे आहेत व त्यांचा चेहरा दाबलेल्या रागाने पांढरा पडला आहे. मुलगा अचानक थांबतो. त्याने वडीलांचा असा रंग पूर्वी कधीच पाहिलेला नसतो. ते दरवाज्यातून वळलेले त्याला ऐकू येते. घोड्यांचे खाणे झाल्यावर, ते मुलाबरोबर उष्ण मोकळ्या जागेत फिरून येतात. मुलगा घरात शिरतो. त्याची आई एक गाणे गुणगुणत स्वयंपाकघरातून बाहेर येते. त्याला बघून, तिचे डोळे चमकतात. ती काम करतांना आनंदाने बोलत रहाते. मुलगा काहीच बोलत नाही. तो उघड्या खिडकीतून बाहेरील फळबागेकडे बघत असतो, असे वाटते, पण त्याचे खाली वळलेले डोळे, आईची तिघांचे जेवण टेबलावर लावण्याची हालचाल बघत असतात. अजूनही ती गाणे गुणगुणत असते. मुलगा बघतो, की बरेच वेळा तिला खोकला आल्यामुळे थांबावे लागते. एकदा तर खोकला इतका जोरात येतो, की तिचा चेहरा पांढरा पडतो. अस्वस्थपणे, सहानुभूतीने तो बघतो, की नंतर ती गुणगुणत नाही. जेव्हा ती त्याच्याकडे बघते, तेव्हा मुलगा त्याची नजर जरी लगेच नाही, तरी वळवतो. पण त्याला तिच्या डोळ्यातील अर्धवट भीतीच्या काकुळतीने तिचे डोळे अंधारलेले दिसतात.

पाण्याचे पेले भरल्यावर, तिघे जेवायला बसतात. जेवण मुकाट्याने होते. मुलाचे डोळे सतत आईच्या चेहऱ्याचा वेध घेत असतात. आज ती काहीशी वेगळी भासत असते. त्याला वाटते, की तिने काळे कपडे घालू नयेत. त्यामुळे तिचा चेहरा जास्तच पांढरा पडलेला दिसतो व डोळे जास्तच मोठे व तेजस्वी दिसतात. तो भरभर खातो. त्याचे आईवडील बोलत का नाही आहेत? ते त्याला एका शेजारच्या मुलीवरून चिडवत असतात. परंतु फार काळ नव्हे. त्याला समजत नाही, असे का? ते काही बोलत का नाहीत? सर्व काही फारच शांत असते.

त्याचे जेवण संपल्याबरोबर, तो त्याच्या पेल्यातील उरलेले पाणी पितो व त्याची खुर्ची मागे ढकलतो. त्याची आई चटकन वडिलांकडे बघते. मुलगा त्यांना जवळून, अस्वस्थपणे न्याहाळत असतो. ते दोघेही कशापासून तरी दूर जायला बघत असतात. वडील काळजीपूर्वक वर्तमानपत्र उघडतात व घडी करून ठेवतात. मग ते वर्तमानपत्र त्यांच्या ताटाजवळ ठेवतात व घसा खाखरतात. ते त्यांची खुर्ची वळवतात.

ते हो नाही करत बोलतात, “फ्रँक, एक मिनिट थांब.”

मुलगा वळतो. क्षणभर वडिलांकडे बघतो व बसतो. त्याचे वडील सावकाश सुरवात करतात, “फ्रँक, मला नाही वाटत, की आज दुपारी आपण नांगरणी करावी.

“का? --- “ मुलगा सुरवात करून थांबतो. त्याला आईच्या चेहऱ्यावर परत घाबरलेला करडा रंग दिसतो. वडीलही अस्वस्थ दिसतात. तो उदासीनतेने त्याचे एकमेकांवर ठेवलेले गुडघे बदलतो.

वडील बोलणे सुरु ठेवतात, “तर फ्रँक, हे असे आहे, की गेले काही दिवस तुझ्या आईला बरे वाटत नाही आहे. तिला काय झाले आहे, हे बघण्यासाठी आज सकाळी आम्ही डॉक्टरकडे जाऊन आलो”

त्याची आई खुर्चीत मागे टेकून बसली. तिने त्याच्या खांद्यावर हात ठेवलेला त्याला जाणवला. तो अर्धवट वळला. त्याने खुर्ची घट्ट पकडली.

“फ्रँक, घाबरू नकोस. ते इतके काही वाईट नाही, असे डॉक्टर म्हणाले.”

ती त्याच्या केसातून हात फिरवत असल्याचे त्याला जाणवले.

अर्धवट घाबरून, त्याने शांतपणे आईकडे तोंड केले. जणू त्या दोघांमध्ये मोठा अडथळा उभा होता. तिच्या करड्या डोळ्यांभोवती त्याला पुसट काळ्या सुरकुत्या पडलेल्या दिसल्या. तो नजर रोखून आईकडे बघू लागला. त्यामुळे तिच्या गालांवर रंग चढला. मग त्याने तसे बघणे थांबवले. तो घाबरून आश्चर्यचकित झाला होता. त्याला वाटले की आजपर्यंत त्याला आईचे केस करडे होऊ लागलेले कसे दिसले नाहीत व ती खोकल्याने हैराण असल्याचेही कसे कळले नाही. नक्कीच त्याला ते समजले असणार. खुर्चीच्या पाठीला चिकटलेले त्याचे शरीर लुळे पडले.

भावनाशून्यतेने वा आयुष्यापासून फारकत घेतल्यासारखे, त्याचे वडील पुढे बोलले, “डॉक्टर म्हणाले की ती बऱ्यापैकी आजारी आहे. पण तिला जर कोरड्या हवेत काही दिवस थारेपालट मिळाला, तर ती बरी होईल.”

“पण तिला काय झाल्याचे ते म्हणाले?”

“ते तिच्या फुफ्फुसांचे दुखणे असल्याचे ते म्हणाले.”

यानंतर शांतता पसरली. फिकट पिवळ्या रंगाचा गवताचा ढीग लांबच्या नांगरलेल्या जमिनीवर पडलेला होता. त्याकडे तो खिडकीतून बाहेर पहात होता.

अजूनही त्याची आई खुर्चीमागे उभी होती. खोलीतील निःस्तब्ध शांततेत, त्याला जोराचा श्वासोच्छ्वास ऐकू येत होता. त्याने वडिलांना खुर्चीत वळलेले पाहिले.

आनंदी असण्याचा प्रयत्न करत ते म्हणाले, “आईला पश्चिमेकडे जावे लागेल --- आपण सगळेच जाऊ. कदाचित तिथे आपण छोटेसे शेत विकत घेऊ.” तिचा हात खांद्यावर जास्त जोराने दाबला जातो आहे, असे त्याला वाटतांना, ती बोलली, “आपण इथल्या शेताचे काय करायचे?” तो खिडकीतून वळला आणि त्याने वडिलांना त्याच्याकडे बघतांना पाहिले. तो लाजला.

“मला वाटते, ते विकाने लागेल. त्याची चांगली किंमत येईल. अवर्षणापासून आपल्याला मदत फारशी नाही आणि भाडे कमी झाले आहे. आपल्याला ते भाड्याने देणे परवडणार नाही.”

पुन्हा त्याने वडिलांची नजर आशादायक पद्धतीने त्याच्याकडे लागलेली पाहिली.

“पण आपण जुनी जागा विकू शकणार नाही. आपण त्यावर बरीच वर्षे मेहनत घेत आहोत.”

त्याच्या आईच्या आवाजातील तुटकपणा पाहून, तो अस्वस्थपणे जागरूक झाला होता. तो बसला. त्याचे शरीर कडक झाले. ते त्याने येथील शेतावर रहाण्याची अपेक्षा करत होते का? त्याला तसे करता येणार नाही --- असे त्याला विचारायचा हक्क त्यांना नाही.

पण त्याला वडीलांच्या डोळ्यात तरळणारी आशा दिसली.

तो खुर्चीतून उठला. आईकडे न बघता, तिच्या अंगावरून चालत गेला. त्याची टोपी उचलली व आवाज न करता दार लावत, बाहेर गेला.

दुपारच्या पहील्या प्रहरात उबदार धरतीवर झोपेचा अंमल होता. सकाळचा ताजेपणा गेलेला होता. आल्हादक प्रकारचे जड धुके पडले होते. वर्णन करता येणार नाही, अशा धूलीकण तरंगणाऱ्या रंगीत क्षितीजाकडे मुलगा बघत होता. ते काय सुंदर दृष्य होते! तो जड पाऊलंनी दूर निघून गेला. त्याना त्याच्याकडून काही अपेक्षा करायचा हक्क नव्हता.

अर्धवट जागृतावस्थेत तो घराच्या उत्तरेस असलेल्या लहानशा जंगलात गेला. तो लहानपणी तिथे खेळत असे. उन्हाळ्यातील निवांत दुपारी तिथे भारतीय पोषाखातील आसपासची मुले गोळा होत. मोठा हुरूप दाखवत, ते गंभीरपणे व्यवस्थित कापलेल्या हिरव्या झाडांच्या लहानशा पांढऱ्या घरावर हल्ला करायचा बेत करत. तो किती छान काळ होता! पण आता काही तो लहान नव्हता. तो मोठा झाला होता. पण तरीही झाडांच्या गार सावलीत गेल्यावर तो उत्सुकतेने ते दिवस आठवू लागला.

गुजबेरीच्या झुडुपांमधील पुसट वाटेने तो त्याचे इच्छित ठिकाण येईपर्यंत जाऊ लागला. जमिनीपासून काही फूट अंतरावर एक झाड तुटले होते. काही डहाळ्या असलेले त्याचे वाळके खोड उरले होते. ते नैसर्गिक पणे खुर्चीच्या पाठीसारखे दिसत होते.

पापण्या खाली झुकवून, मागे टेकत, मुलगा काही वेळ बसला. तेथील मंद उजेडाच्या जागा बघत जुन्या आठवणी त्याच्या मनात दाटून आल्या. ओक

वृक्षाच्या पानांमधून येणाऱ्या गाळीव उन्हात तो इथे कसा निवांतपणे फिरला होता ते आठवून, त्याचा चेहरा लहान मुलासारखा हळूवार झाला.

अचानक तो निराशादायकपणे बंड करत, सरळ झाला. गोष्टी अशा रीतीने का व्हाव्यात? त्याला मोठे व्हायचे नव्हते --- त्याने अजून लहान मुलगाच असायला हवे होते. तसे असते ते त्याच्या आईवडिलांनी त्याने शेतावर रहावे, अशी अपेक्षा केली नसती. विचार करतांना, त्याला चेहऱ्यावरील अचल अशा उदासीनतेसकट अनैसर्गिकपणे चमकणारे आईचे गडद डोळे त्याला आठवले. मग लांब दुमड असणारा तिचा काळा भयंकर ड्रेस आठवला. खोलवर भावनांच्या गोंधळातील त्याचे विचार त्याच्या मनात तरळत होते.

पुन्हा पापण्या खाली झुकवून, मागे टेकत, तो आयुष्याच्या फोलपणाबद्दल जागरूक झाला. फांद्याफांद्यांवर रॉबिन पक्षी उड्या मारत, चिवचिवाट करत गात होते. टिपेला पोचलेल्या तुटक्या आवाजात, निळा जय पक्ष्यांच्या जगातील व्यवस्थेवर हल्ला करत होता. एक मधमाशी जवळून गुणगुणत गेली. प्रसंगवशात सर्व आवाज कमी झाले आणि खोल, नीरव शांतता भरून राहिली. क्षणभराने, जंगलातील गोंधळलेली गुणगुण परत सुरु झाली.

त्याच्याजवळील बुटक्या झुडुपांमध्ये मुलाला फडफड आवाज आला. पहिल्यांदा त्याला काही दिसले नाही. मग त्याला जोराने हलणारा एक निळसर साप जमिनीवर वळवळताना दिसला. त्याच्यावर विचित्र लहानसे आवाज काढणारा तपकिरी वूडथ्रश पक्षी उडत होता. ते बघून मुलगा स्तिमित झाला. त्याचा पुतळा झाला. त्याला साप बघून नेहमीच भीती वाटत असे. तरीही पुढे पुढे येत, तो टक लाऊन पहात राहिला. तपकिरी पिसांचा थ्रश उडून, झडप घालून

परतपरत सापावर हल्ला करत होता. मग त्याला असे करण्याचे कारण दिसले. झाडाच्या खोडापासून काही अंतरावर, एक घरटे होते. त्याच्या भोवतीच्या गुजबेरीच्या झुडूपात ते दडले होते. घरट्याच्या गोलाकारातून भुकेलेल्या पिल्लांच्या उघड्या चोची दिसत होत्या. साप संथपणे घरट्याकडे सरकत होता.

तो तिथे जवळ जवळ पोचला होता. पिल्लांच्या काळजीने श्रश घाबरून गेला होता. परतपरत तो शांतपणे सापावर आक्रमक हल्ला करायच्या प्रयत्नात होता. साप त्याचा जबडा उघडून, जमिनीपासून त्याचे डोके उचलत होता व उडणाऱ्या, हल्ला करू बघणाऱ्या श्रशला प्रतिकार करत होता.

साप घरट्यापाशी पोचला. त्याने घरट्याभोवती वेटोळे घातले. झटकन श्रशने खुन्नस दाखवून सापाच्या डोक्यावर घिरट्या घालायला सुरवात केली फडफडणारे तपकिरी पंख आणि सरसर हलणारे सापाचे निळसर शरीर मुलाला दिसत होते. एक क्षण आणि साप घरट्यापासून वळवळत निघून गेला. श्रश जमिनीवर पडला. त्याच्या पांढऱ्या छातीतून रक्त वाहू लागले. त्याचे पंख जरासे फडफडले आणि प्राण गेला.

मुलगा झाडाच्या खोडाला टेकला, डोळे मिटून घेतले व जोराने श्वास सोडला. त्याच्या घशात आवंढा येऊन, तो दाटून आला. एखादा प्राणी मरतांना पाहणे त्याला नेहमीच भयंकर वाटे. त्याला दुप्पट वाईट वाटले. त्याने पक्ष्याला मदत केली असती --- तिथे बाकी कुणीच नव्हते. पण तो तर फक्त पक्षी होता. अशा गोष्टी सतत होत असतात आणि होणारच. जीवो जीवस्य जीवनम्! पण त्याच्या डोळ्यांसमोरून मरणाऱ्या पक्ष्याच्या पंखांची फडफड जाईना. मग अचानक त्याला त्याची आई आठवली.

बऱ्याच वेळाने त्याने डोळे उघडले. झाडे, आकाश --- सर्व प्रदेश झोपलेला होता. चराचरात नीरव शांतता हलकेच तरंगत होती आणि पृथ्वीला झोपाळू प्रकाशात न्हाऊ घालत होती. मुलगा पण स्वतःमध्ये बुडून, निःशब्द झाला. त्याच्या डोळ्यांना दुपारची जादुई विचारशील मनस्थिती दिसली.

पश्चिमेकडे विखुरलेले ढग एकत्र येऊन, आकाशभर पसरले होते. सूर्याजवळील त्यांचे काळे लांब पट्टे त्यांच्या करड्या, धुक्याने व्यापलेल्या वादळी संधीप्रकाशाने पृथ्वीवर अंधार आणत होते. मग एक गार वाऱ्याची झुळूक पसरली. ढग निघून गेले आणि सूर्य चमकू लागला.

मुलाला फार उशीर झाल्याचे जाणवले आणि तो त्याच्या जागेवरून उडी मारून उठला. त्याला विचित्रपणे आनंदी वाटू लागले. दुपारभर त्याच्या मनात असलेल्या गोंधळाच्या भावना नाहीशा झाल्या. त्याने शिष्टी वाजवली व तो झाडांमधून फेऱ्या मारू लागला. जेव्हा तो घराजवळील गल्लीत शिरला, तेव्हा त्याला ठळकपणे आकाशाची किरमिजी ज्योत व एकाकी अनंतात फिरणारे आत्मे दिसले.

पवनचक्कीजवळ थांबून, त्याने स्वतःच्या घराकडे पाहिले. त्याला स्वयंपाकघर उजळलेले दिसले. इतर खोल्यांमध्ये अंधार होता. धुराचे वलय गिरक्या घेत, करड्या प्रकाशात लुप्त होत होते. हे किती घरासारखे होते! मुलगा घाईने घराकडे निघाला. खुंटीवरून दुधाच्या चरव्या घेऊन, तो कोठाराकडे निघाला. तो तिथे शिरल्यावर, घोड्यांनी धान्यात घातलेल्या त्यांच्या माना उंचावल्या नाहीत. त्यांच्या चावण्याचा आवाज, गवताचा सुगंध हे त्याच्या भोवतालच्या शांती आणि समाधानाचा भाग झाले होते. कोठारातील फिकट

प्रकाशातून, त्याचे वडील दुधाची चरवी घेऊन आले. त्यांनी मुलाकडे नजर टाकली.

“मुला, मला वाटते, आज रात्री मी नेहमीची कामे करतो. तुला कधी सुट्टी मिळत नाही. तुला विश्रांतीची गरज आहे.”

“ओहो!” मुलाला लाज वाटली. त्याला वडिलांची दया आली. त्याला मनापासून असे वाटले, की सगळी कामे आपण करावीत.

ते सावकाश घराकडे निघाले, तेव्हा अंधार झाला होता. पूर्वेकडे संधी प्रकाश निघून चालला होता. क्षितिजावर लाल चंद्रकोर दिसू लागली होती. सर्व जग झोपलेले वाटत होते. तरीही झोपेतही खूपसे आयुष्य धकधक करत होते. ओकच्या बागेतून कबुतरांचे निराश दुःखी हुंकार ऐकू येत होते. त्यातून रात्रीची उदासी आणि गूढता प्रतीत होत होती. शेतापासून उत्तरेकडे गाईंना बोलावणाऱ्या कुणाचे रडणे को --- ओ --- बॉस’, को --- ओ --- बॉस’ कानावर पडत होते. क्षणभर मुलाला ते जणू काही नवल वाटले. क्षितिजावरील संगीत वाटले. मग या विचारावर तो हसला. त्याचे वडील घरामध्ये जायच्या वाटेवर थांबले. ते काय विचार करत आहेत, ते मुलाला दयेच्या व समजुतीच्या लहरीतून माहिती होते. तिथे अंधारात त्याला असे वाटले, की अचानक त्याला पूर्वी पोरकटपणाच्या स्वप्नात माहिती नसलेल्या सावल्यांची जाणीव होत आहे.

त्याने टोपी काढली. रात्रीचा वारा गार होता. रात्र किती गहन, गूढ होती! निसर्ग म्हणजे जिवंत, सुंदर, झाकोळलेली, पण तरीही नेहमी जवळ असलेली शक्ती वाटत होती. क्षणभर त्याच्या वडिलांनी त्याच्या खांद्यावर हात ठेवला. मुलगा त्यांच्याजवळ सरकला.

The Weaver Who Clad The Summer

उन्हाळ्याला वस्त्र गुंडाळणारा विणकर

BY HARRIS MERTON LYON

Taken from The Illustrated Sunday Magazine

I

अकरा वाजले होते. बाहेर बर्फ पडत होते. म्हणून मी पिगल [थोर फ्रेंच शिल्पकारच्या नावाने असलेला भाग] भागातच राहिलो. तिथून निघायला मी नाखूष होतो. एक पुस्तक वाचत मी वेळ काढत होतो. तीस सालातील पश्चिम न्यूयॉर्क मधील उबदार गुहेसारखी ती खाण्याची छान जागा होती. इटालियन टेबले होती. अर्थात, नेहमीसारखी नसली, तरी ती कमी प्रसिध्द आणि जास्त गुण असलेली होती. तुम्हाला तिथे क्वचितच सोनेरी केस दिसतील. ती जागा सहसा रात्री भटकणाऱ्या व परदेशी पदार्थ मिळणाऱ्या जागांमध्ये रुची असणाऱ्या गटांमध्ये जास्त आवडती नव्हती. जास्त करून तेथील गर्दी ही फ्रेंच व इटालियन होती. मन मानेल तशी मौजमस्ती करणारे, सभ्य लोक, पण ते कलेची फारशी कदर करत नसत, तर थोडे नुकसानच करत. साडेनऊ पर्यंत ते खाऊन पिऊन निघून जात. बहुधा बरेचसे दिवे मालवून सकाळच्या स्वच्छतेसाठी खुर्च्या एकावर एक रचल्या जात.

दहापर्यंत, पिगल व त्याची बायको, आणि इतर अनेकजण --- त्यातील बरेचसे शिल्पकार, निसर्गचित्रे काढणारे चित्रकार व संगीतकार मुख्य टेबलाशी जमत आणि त्यांचा रात्रीचा पोकरचा खेळ सुरु करत. थोडा जुगार, असे त्याचे स्वरूप असे. इटालियन आणि फ्रेंच भाषेतील मोठ्या आवाजातील वेगवेगळ्या उच्चारांची सरमिसळ असलेल्या अशा त्या गप्पा असत.

अकराला, मग त्या रात्री, दारावरची सूचना देणारी घंटी वाजली. मला वाटते, आत येण्यास इच्छुक असे कोणी दार ठोठावत होते. मला वाटते काही साहस असावे. माझे हृदय धडधडवणारे काही आत घुसायला बघत होते. प्रत्येक वेळेस घंटी वाजली की, नवीन दृष्य उघडत असे. किंवा नाही. दार उघडून जादूचा जेनी आत येई. त्याचा गालिचा जमिनीवर अंधरे आणि आमच्या डोळ्यांसमोर

जादूचे खेळ सुरु करे. स्वर्ग किंवा नरक आपल्यासमोर उभे करणाऱ्यांव्यतिरिक्त, क्वचितच कोणाकडून घंटी वाजवली जाई. किंवा ती फक्त स्वर्गात जाण्यापूर्वी पापांची कबुली घ्यायची जागा होती!

अकरा वाजता दाराची घंटी किणकिणली. जाडी, छोटीशी वेटर बाई, झाडणारी बाई, दोन नंबरची स्वयंपाकीण, लोम्बार्ड नावाची तरुणी, फिलोमिन नावाची शब्दातीत गोड मुलगी, हे सगळे आखडल्यासारखे हळूहळू चालत, दारापाशी गेले व थोडी फट ठेऊन दार उघडले. पिंगल परवान्याशिवाय कधीकधी दारू विकत असे. म्हणून तो कोण आले आहे, हे काळजीपूर्वक बघे. त्याने संशयपूर्वक एका भुताला आत घेतले. मला वाटते, तेव्हा त्याने नक्कीच चिडून काही पुटपुटत, त्याचे काळे डोळे गोल फिरवले असणार. काही झाले तरी त्याला ते चांगले किंवा वाईट, भूत माहिती होते.

त्या भुताने इकडे तिकडे नजर टाकली. त्याने पाहिले की पोकरचे टेबल सोडून फक्त माझे टेबलच रिकामे होते. तो आला आणि माझ्यासमोर बसला. थोड्या गुर्मीत त्याने त्याची खुर्ची कडेने ओढली. त्याचे खांदे माझ्याकडे वळवले आणि खोलीभर दिखाऊपणे बघत, नेपल्सला जाणाऱ्या इसाबेला जहाजामधील पहिल्या वर्गाचे पंच्याऐशी डॉलरचे तिकीट काढल्याच्या थाटात तो बसला. डुकरासारखे त्याच्याकडे बघत फिलोमिनने विचारले की त्याची काय इच्छा आहे.

त्याने फ्रेंचमध्ये जाहीर केले, की लांब शेषटीच्या लहान पोपटाची मान मुरगळायची त्याची सर्वात जास्त इच्छा आहे. ही त्याला एक विशिष्ट प्रकारचे मद्य पाहिजे असल्याची काही विचित्र बोली भाषा होती.

तो गोल खांद्यांचा, उंच, अस्थिपंजर, करड्या दाढीचा, वेगळ्याच मिशांचा व सिगरेट ओढून तपकिरी डाग पडलेला, विचित्र म्हातारा माणूस होता. मला वाटले, तो सॉक्रेटीसइतका कुरूप होता. आणि तरीही त्याच्यात काही प्रेम करण्यासारखे होते. त्याचे कपडेही नक्कीच विचित्र होते. कडेने झिजलेला, कमरेखाली कट असलेला कोट, त्याला लोंबत असलेल्या ओल्या प्रेमळ दशा, सैलसर पॅट, सुती/रेशमी लोकरिने बनवलेला निळा कमरेचा कोट, हनुवटीखाली ब्रासच्या सेफटी पिनेने घट्ट बांधलेला काळा/स्वच्छ मफलर, पसरट काळी टोपी --- ती इतकी पसरट होती, की तो त्याच्या सावलीतच चालला होता.

टोपी त्याच्या डोक्यावर सतत असे. त्याचे हात लांब व स्वच्छ होते --- मला ते कवीसारखे भावनाशील व बळकट वाटले. त्याचे डोळे फारच आकर्षक होते. मी स्वतःशीच बोललो, “हा मनुष्य म्हणजे एक गूढ आहे.” जरी ते खोबणीत तेजस्वीपणे चकाकत असले, तरी त्यावर काही सावट आल्यासारखे, ते अचानक निस्तेज होत असत. मी पुटपुटलो, “हा म्हातारा जादूगार वाटतो.” त्याला थोडेसे चामड्यासारख्या पानांच्या बांडगुळापासून बनवलेले पेय द्या आणि तो त्याच्या देवांना माझ्या कपात खाली बोलावून, पोकरच्या खेळात भीती निर्माण करेल.”

तो पाच घोट्यात त्याचे पेय प्यायला. ते बघून गाय शहारली असेल. त्याने त्याचे डोके मागे टाकले. खर्जातील घोगऱ्या आवाजात अजून पेयाची मागणी केली. यावेळेस तो इंग्लिशमध्ये बोलला. आनंदी, देशी पिगलने त्याच्या भोवती पाहिले --- मान हलवली. मग शांतपणे त्याच्या मोठ्या जाड हातातील पत्ते पिसले.

जेव्हा दुसरे पेय आले, तेव्हा म्हातार्याने ते हळूहळू घेतले. त्याचे खांदे आणि शेवटचा मणका सरळ केला आणि टोपी खाली डोळ्यांवर ओढून घेतली,

जसे काही त्याला खूप वेळ आमच्याबरोबर घालवायचा होता. त्याने फ्रेंच जाऊन्टस सिगरेटींचे बंडल मागितले व मिशांना तपकिरी रंग द्यायला सुरवात केली. मी विचार केला, “आता माझे साहस सुरु झाले. जर तो माझे साहस असेल, तर त्याला माझा काही इलाज नाही --- मी त्याला लांबही ठेऊ शकत नाही. तो त्याच्या कक्षेत फिरू शकतो. ते त्याच्यावर अवलंबून आहे.”

अचानक पोकरच्या टेबलावरून मला दोन तरुणांमधील मोठ्याने वाद घातल्याचे आवाज येऊ लागले. नाही, ते काही खेळासंबंधी नव्हते. एकजण काही बोलला. दुसऱ्याने त्यावर चिडून उत्तर दिले. पहिला परत त्याच्या अंगावर ओरडला. दुसरा रागाने ओरडून काही बोलला व हातातील पत्ते फेकून, डोळे गरागरा फिरवू लागला.

आश्चर्य म्हणजे माझ्याजवळील म्हातारा तेवढ्याच आक्रमकपणे ओरडला, “हे खरे नसले, तरी बरोबर आहे.” कोणीच त्याच्याकडे लक्ष दिले नाही.

या त्याच्या ओरडण्यावर मी आश्चर्य व्यक्त केले असेल, कारण तो एकाएकी माझ्याकडे वळला व विचारले, “तो काय म्हणाला, ते तुला समजले का?”

मी उत्तरलो, की नाही.

तो साधारण असे म्हणाला, “अरे तरुण माणसा, क्षणभंगुर कीर्ती कधीही चिरंतन नसते आणि हे खरे आहे. असे खूप कलाकार आहेत की ज्यांनी अमुक एक गोष्ट करायलाच पाहिजे --- “ तो मध्येच थांबला आणि नखे कुरतडू लागला.

माझे मन बर्नहार्ड्टच्या सिनेमावरून व कीटकाच्या प्रश्नावरून उडून, नाक खुपसत, विचार करू लागले, “कोणी केले पाहिजे? व काय? या संस्मरणीय अर्धवट वाक्यावर समाधान मानले पाहिजे.”

“समाधान मानले पाहिजे? नरकयातना भोगल्या पाहिजेत? नाही! अरे तरुण माणसा, त्याने केलेले काम नष्ट होणारे असल्याबद्दल, त्याने विजय साजरा करायला हवा.” त्याने टेबलावर आवाज करून दीर्घ श्वास घेतला. त्याच्या पेयाचा [ओपियम, कापूर व बेन्झोईक आम्ल याचा] भरपूर उग्र दर्प मला आला.

मी विचार केला, ‘हा बगळ्यासारखे पाय असलेला कवी काय सांगणार आहे?’ पण काही मिनिटे श्वास घेत, तो समाधानी राहिला आणि ती विचित्र गोष्ट त्याच्या डोळ्यांपुढे तरळून गेली. “तो संपल्यावर लोकांच्या मनातूनही लगेच नाहीसा झाला” तो सावकाशीने योग्य शब्द शोधत होता. “जर काम चांगले होते आणि कुशलतेने केले होते, तर त्यात विजयाचा उच्च आनंद आहे --- आणि तरी अचानक सूर्यास्तासारखे, पाण्यावरील उजेडासारखे, उन्हाळ्यासारखे ते सर्व काम लयास गेले.” त्याने मध्येच विचारले, “तुला असे वाटते का, की माझ्या छतावर कोळीष्टके आहेत --- मी वेडा आहे?”

उलट मी म्हणून, “तू मला हे स्पष्ट करू शकशील का?”

त्याने पेयाचा घोट घेतला. “माझ्या समजुतीप्रमाणे या वेळेचा विजय पुरेसा अमाप आहे? तू किती शांत राहू शकतोस, ते मी पहातो. मी तुला माझ्या अँडी गॉर्डन नावाच्या मित्राचे आवडते उदाहरण देऊ शकतो. ते एखाद्या गोष्टीसारखे असेल?” आता त्याच्या डोळ्यात उत्सुक चमक आली होती.

“सांग.”

“तुला माझा मित्र माहिती आहे. मी वरील बाजूच्या स्कॉटलंडच्या हायलँड भागातील आहे. [त्याने त्याला हीलँड असे म्हटले.] मी विचित्र असेन. ते सगळे अवलंबून आहे. पण मी जे सांगतो आहे, त्याने चक्रावून जाऊ नकोस. मी काही वेड्यासारखे सांगत नाही आहे. आता या अँडी गॉर्डनबद्दल! लक्षात ठेव.” त्याच्या गोऱ्या बोटानी टेबल वाजवत व माझ्याकडे गोड पद्धतीने बघून हसत, तो म्हणाला, “या वेळेचा विजय पुरेसा अमाप आहे. तसेही तो तेथील सेलो वाजवणारा तरुण माणूस ‘मोठा उमराव’ आहे. तुला माहिती आहे साम्राज्यवादी व्हायोलिनचा सेलो.”

मी डोळ्याचे पाते लवते न लवते तोच त्याला नजरेसमोर आणले. मी मनात म्हटले, ‘तो सॉक्रेटीस नाही व मोठा कवीही नाही. हे प्रेमळ बुजगावणे, हा जुनापुराणा खलाशी आहे आणि त्याने मला त्याच्या चमकदार डोळ्यांनी भारावून टाकले आहे. मी त्याचे सगळे तीन वर्षांच्या मुलासारखे ऐकणार आहे. तोच तो: पातळ त्वचेच्या हाताचा. लांब दाढी असलेला, संशयातीतपणे तंबाखू आणि दारूचा वास येणारा खलाशी. तो नक्कीच कविता म्हणतो. तसेच चमत्कारीकपणे माझा म्हाताराही ती सहज म्हणतो. म्हणून मी टेकून बसलो आणि तो गोष्ट सांगताना ऐकू लागलो.

II

अँडी गॉर्डन हा सर्व वर्षे ग्लास्टोन्बरी येथे मिलमध्ये विणकर होता. अगदी सर्वसामान्य व साधासुधा होता. एखाद्या मशीनसारखे तो मशीनवर काम करे. एक दिवस जॅक रॉबिन्सनला तुम्ही काही सांगण्यापूर्वी तो पगार घेऊन, कुठेही चालू पडला. त्याने हे अचानक, काही कारणाशिवाय केले. पण आतून त्याच्या

आत्म्यावर काही प्रभाव पडला होता ज्यामुळे त्याला असे वाटले, की या यांत्रिक गोष्टींपासून दूर जावे.

त्या दिवशी तो मरणांतिक दमला होता. त्याने पगार घेतला. तो अजून तरुण होता. जेव्हा एखाद्या तरुण माणसाला खरोखर मरावेसे वाटते, तेव्हा तो त्या दरीतून [असे लोक म्हणतात] त्याच्या हृदयात काही नवीन घेऊन येतो. अँडी कुठेही भरकटला. असाच टेकडीवर जाऊन पोचला. तो तिथे पोचला तेव्हा तेथील वातावरण एकदम छान होते. तिथे निळे पक्षी होते आणि पिवळसर उजेड होता. हवा वाहती असून, त्यामुळे मजा येत होती. त्याला अचानक एक विचित्र शोध लागला --- त्याला पहील्यांदाच कळले, की नववर्ष एक जानेवारीला सुरु होत नाही, तर ते वसंत ऋतुच्या पहिल्या दिवशी सुरु होते. माणसे मूर्ख असतात. उन्हाळ्याच्या मध्यातील मरगळलेल्या पाणीदार दिवशी अँडीने हसऱ्या पद्धतीने ठसा उमटवणारा वेगळा असा वेगळा विचार केला, 'अर्थात जी गोष्ट नवीन आहे, ती हिरवी असणार. नवीन वर्षही हिरवे वर्ष आहे.

त्याच्याकडे खिशात पावाचा मोठा तुकडा आणि काही कांदे होते. त्याच्या बळावर तो माणूस लांबवर चालू शकत होता. तेव्हा त्याला वाटले त्या रस्त्याने, तो चालत राहिला. टेकडी चढाविशी वाटली, तेव्हा टेकडी चढला. पण बहुतेक वेळ त्याचे हृदय दुःखी होते. त्याला निळ्या पक्ष्यांमध्ये काही रस वाटेना. कारण त्याला वाटत होते, की त्याच्या आयुष्यात आता काही राम राहिला नाही. जरी तो कामात चांगला असला [असे त्याला वाटे], तरी मिलमध्ये वर्षानुवर्षे काम करत रहाणे, त्याला कंटाळवाणे वाटू लागले होते.

अँडी पुढे पुढे चालत राहिला. जिथे कुणी भारतीय गेला नसेल, अशा टेकडीच्या भागातही तो गेला. तिथे काहीही होऊ शकले असते. तिथे दिवसरात्र पाईन आणि बर्चचे साम्राज्य होते. तिथे प्रतिध्वनी उमटणे, याच आठवणी होत्या [आणि त्या कधीच फार टिकत नसत]. मी म्हणालो त्याप्रमाणे ते इतक्या आतल्या दाट भागात होते, की तिथे काही झाले तरी बाहेर काहीही पत्ता लागला नसता. दिवसभर गार पाण्याचे झरे वहात असत. विषारी झाडांचा दगडांवरील तपकिरी रस --- पण अर्थात त्याबद्दल ते कधीच बोलत वा सांगत नसत.

सगळ्या प्रकारचे पक्षी चिवचिवत असलेल्या दुपारी एका अँडी एका जुन्या न वापरत्या, गवत माजलेल्या व अनेक वर्षांत फक्त ससे, हरणे, सुतार पक्षी व खारी वापरत असलेल्या रस्त्यावर आला. एका कडेला असलेल्या थोड्याशा मोकळ्या जागेत त्याने जुन्या लाकडाची, वर्षानुवर्षे कोणी रहात नसलेली एक झोपडी पाहिली. तिच्या मागील बाजूस एक छोटासा झरा होता आणि पाईन वृक्षांची दाटी होती.

अँडी स्वतःशी बोलला, “आता इथे मी थोडे खातो आणि नंतर मला कसलाही त्रास होत असला, तरी देवाच्या कृपेने पाईनच्या सावलीत एक डुलकी काढायचा प्रयत्न करतो.”

आणि पाईनखाली झोपून त्याने तसे केले ---

त्याने एक डोळा हळूच मिटला व तसाच दुसराही मिटला. मग निळ्या आभाळातून अचानक त्याला हाक मारणारा आवाज येईपर्यंत त्याला काही समजले नाही. टेकडीवरून, लांबून हाका येत होत्या, “अँडी गॉर्डन, अरे ए माणसा, अँडी गॉर्डन!”

अर्थातच अँडी आश्चर्यचकित झाला व सर्व शक्तीनिशी, [आपण स्वप्नात करतो तसे] पण जराही गडबड न करता म्हणाला, “मी इथे आहे.”

काही ओळख न देता सगळीकडून व त्याच वेळेस कुणीकडूनही न येता, तो थोर आवाज बोलला, “तुला काय झाले आहे? तुला मोठे काम हवे आहे का? तू तर कामाने मरणांतिक दमलेला दिसतोस. नुसत्या कामाच्या उच्चाराने सुद्धा तुझा आत्मा मरून तुझ्याबाहेर पडू पाहतो आहे. तू मन लावून काम केले असल्यामुळे, नेहमीच माणसाचे होते, तसे तुझे झाले आहे. पण त्याला काही इलाज नाही. तुझ्या आयुष्यात तुला तसेच करावे लागेल. जर तू मनापासून काही मोठे काम केले नाहीस, तर खरेच तुझे तुझ्या आयुष्यात फार नुकसान होईल आणि तुझे दिवस मृतवत होतील.”

जरी त्याचे डोळे टक्क उघडे असले आणि तो जमिनीवरील हिरवळीत बसलेल्या रॉबिनला बघू शकत होता, तरी अँडीला कळत नव्हते त्याला काय स्वप्न पडत होते.

त्याने विचारले, “मोठे काम याचा अर्थ काय आहे?”

याचा अर्थ ज्या कामासाठी काम करणे तुला आवडते, ते काम. कारण तू ज्यासाठी ते काम करतोस, ते तुला आवडत असते.”

अँडी म्हणाला, “तू हे कळण्यास अवघड करतो आहेस.”

“ठीक आहे आणि तू तशा प्रकारे काम करू लागतोस, तेव्हा ते लोकांना समजणे अवघड होऊन बसते. तू जेव्हा ग्लासटोन्बरीमधून फ्लॅनेलच्या कापडाचे तागेच्या तागे काढतोस, तेव्हा ते तुला पुरेसे चांगले ओळखत असतात, नाही का?”

अँडी म्हणाला, “ओहो, हे खरे आहे.”

“जर तू लोहार असतास आणि तू त्यांना घोड्याच्या पायांना बसवण्याच्या नाल तयार करून दिल्या असत्यास, किंवा तू कारकून असतास आणि त्यांना बिले तयार करून दिली असतीस, तर त्यांना ते समजले असते.”

अँडी म्हणाला, “ओहो, हे खरे आहे.”

“पण काम थोडेसेच आवडते म्हणून काम करणे आले, की ते पैशांसाठी करणे होते --- खूप आवडते म्हणून ते केले जात नाही. म्हणून तुला त्या प्रकारे काम करून, सर्व आयुष्य फुकट घालवावे असे वाटत नाही.”

अँडी म्हणाला, “हे खरे आहे आणि त्यामुळेच तर मी त्यापासून लांब इथे आलो आहे.”

आवाज बोलला, “क्षणभर हे सगळे खरे आहे, असे धरून चालू. पण तुला ते पकडून ठेवावे लागेल, म्हणजे पूर्णपणे आवडत नसतांना मिलमध्ये बसून, मशीनवर अर्धे आयुष्य काम करत रहाणे व त्यांच्या दृष्टीने उपयुक्त असा माल बनवत रहाणे.”

यावर अँडी गप्प होऊन, परत दुःखी झाला. पण काम पूर्णपणे आवडते म्हणून काम करणे, त्याला कुठे जमेल? त्याने स्वतःलाच विचारले.

त्याच्या मनात काय आहे, हे आवाजाला समजले. “मी तुला तशा प्रकारचे काम देऊ शकतो. पण ते करण्यासाठी तुला तुझ्यातील उत्कृष्ट द्यावे लागेल. आणि ते पूर्ण झाल्याबरोबर नाहीसे होईल. त्यातून तुला काहीही पैसे मिळणार नाहीत. भरपूर कष्ट करावे लागतील. काळजी घ्यावी लागेल आणि झीज सोसावी लागेल. पण तुला कामाबद्दल व कामात प्रेम निर्माण होईल. आणि जरी ते

केलेले काम नाहीसे झाले, तरी तुला इतका नवलपूर्ण अनुभव व आनंद मिळेल की तुला वाटेल, देव तुझ्या कानात सतत आयुष्याची गुपिते कुजबुजतो आहे.”

अँडीने विचारले, “ते कसले काम असेल?”

“तुला ते करून बघायचे आहे का? पण लक्षात ठेव, ते तुला झिजवणारे असेल आणि ते तयार झाल्याबरोबर नष्ट होईल.”

अँडी ओरडला, “हो, मी ते अगदी आनंदाने करेन.”

त्या आवाजाने आज्ञा केली, “मग मरेपर्यंत या लहानशा मुलीचा ड्रेस तयार कर.”

माझ्या मित्रा, या शब्दांबरोबर सगळ्या प्रकारचे लाखो पक्षी हिरव्या धरतीवर चिवचिवाट करून, कलरव करू लागले. त्यांच्या मोठ्या गाण्याचा प्रतिध्वनीने अगणित लहानशा पानांना थरथरवले व हवेच्या लाटांना नाचवले --- मी कसे बोलू? समुद्राच्या लाटांची सतत कानावर येणारी गाजच जणू! आणि तिथे हिरवळीवर, नक्कीच एक लहानशी जेमतेम उभी राहू शकणारी, नागडी मुलगी होती. ती अगदी शांत होती आणि अँडीकडे परीच्या निळ्या डोळ्यांनी बघत होती --- जणू काही आपण बघतो ते सर्व किरमिजी रंग ब्रशने तीच परी रंगवून देत असते. [आपल्याला जे दिसत नाही, ते कधीच रंगवले गेलेले नसते.]

चेहऱ्यावर सुरकृत्या आणत व नीट दिसण्यासाठी डोळे किलकिले करत, अँडी किंचाळला, “तू कोण आहेस?”

“मी वसंताच्या सुरवातीची ऋतुपरी आहे. आणि मला खूप घाई आहे. मला शालीसाठी लिंबू रंगाचे रेशीम आवडेल आणि केसात लोंबणाऱ्या माळेसाठी

काही लालसर हिरवे मणी! कृपया हे झटपट करा. मला घाई आहे, तुम्हाला समजले असेल. तुम्ही घाई केलीत, तर बरे होईल.”

अँडीने खंत वाटत, शिट्टी वाजवली. मिस, त्यासाठी काही विणावे लागेल.” तो कां कू करू लागला. “मला नाही वाटत की मी तेवढा निष्णात आहे.”

ती निघून जात असल्यासारखे, त्या लहानशा परीने तिच्या खांद्यावरून लांबवर पाहिले.

अँडी पुढे बोलला, “इथे माझ्याकडे माग नाही. सुत नाही आणि काम करायला काहीच नाही.” पण तो काही तक्रारी सांगत असतानाच, त्याने तिला त्याच्या डोळ्यांसमोर दूर निघून जातांना पाहिले. तो जसा काही मृत्युपंथाला लागल्यासारखी, त्याच्या हृदयात कळ उठली. त्यामुळे तो ओरडला, “पण मिस, मी प्रयत्न करतो. मला थोडा वेळ द्या. मिस, ओहो, कृपया मी कवीप्रमाणे माझे दुःख गातो. माझ्याकडे माझ्या आजोबांचा माग आहे. मी झटपट जाऊन मला लागणारे सर्व सामान आणतो व जलद गतीने काम करतो. खरेच, मी माझ्याकडून कसून प्रयत्न करतो.”

हे ऐकून ती परत आली. अलीकडील वसंत ऋतू जसा हसला असता, तसे गोडसे हसत, ती त्याच्याकडे परत आली व बोलली, “खरे तर एवढी काही घाई नाही. आपल्याकडे अशी हवा नेहमीच असते आणि तुला माहिती आहे, त्याप्रमाणे या वस्तू मी क्षणार्धात इथे हजर करू शकते.”

तर असे ते सुरु झाले.

तेव्हा अँडी साधारण अड्डावीस वर्षांचा होता. नवलपूर्ण सुताचे व रंगाचे कापड पहिल्यांदा हाताने तयार करण्याचा थरारक अनुभव त्याला आला. ते

नेच्याचे डिझाईन होते. उदाहरणार्थ, ते छोटेसे चकाकीत कापड गोड अशा विलियमने विणले होते. ते तिच्यासाठी शाल तयार करण्यासाठी होते. पण त्यात त्याचे तीन दिवस व दोन रात्री गेल्या. मग तिला गोड अशा विलियमचा लवकरच कंटाळा येईल म्हणून, तिने ओलसर, सावलीच्या जमिनीत वाढणाऱ्या उत्तर अमेरिकेतील ताठ व हिरवट जांभळसर फणा असलेल्या फुलापासून काही विणायला सांगितले. पण मग तिने तो विचार बदलून, हिवाळ्यातील हिरव्या बेरींपासून काही विणायला सांगितले. तिने मागणी केलेल्या वस्त्रांचा हा फक्त लहानसा नमुना होता. अँडीला फार लाज वाटू लागली. त्यामुळे तो सहजच तक्रार करू लागला, की त्याची रिळे अशा नाजूक कामासाठी फारच गुंतागुंतीची आहेत आणि कोळीष्टकांची नक्षी त्याची अंगठ्याची नखे दुखवून टाकत आहेत. असे वस्त्र हाताने विणणे, फारच अवघड आहे.

तो हे बोलताच, त्याला सम्राटासारखा आवाज ऐकू आला, “तुला करायला आवडणारे मोठे काम हातानेच करायला हवे. ते दुसऱ्या कुठल्याही पद्धतीने करता येणार नाही. त्यासाठीच इतर पशूंना नसलेले अंगठे तुला देण्यात आलेले आहेत.”

तेव्हा अँडीच्या लक्षात आले, की योग्य हत्यारांसाठी कुरकुर करण्यात काही अर्थ नाही. त्याने स्वतःचे हात उंचावून, त्यांच्याकडे पाहिले. त्याने विचार केला, ‘ठीक आहे आवाज बरोबर बोलतो आहे. अंगठ्यांशिवाय माझे हात काही कामाचे नाहीत. मला हात व अंगठे दोन्ही आहेत. आणि नक्कीच ते मला आवाज म्हणत असलेल्या कारणासाठीच दिले गेले असणार. काही झाले तरी याहून अधिक काही करणे मला शक्य नाही.’

पण त्यामुळे अधिक मेहनतीचे काम करण्यास, अँडी तयार झाला.

अंगठ्याने नक्षीदार काम करणे त्याच्यासाठी नवीन होते. त्यामुळे त्याला त्याचे काम अधिक आवडू लागले. त्याने त्याला चिकटून रहायचे ठरवून, त्यातून त्याचे कसब दाखवायचे ठरवले. [तरीही तो त्या वर्षीचा वसंत ऋतू घाबरवणारा होता आणि अँडी सोडून कुणीच त्याचा तो चांगला असल्याचा विचार केला नाही.]

खरोखर त्याच्या असे लक्षात आले, की त्याची बोटे जितक्या वेगात काम करतील तितक्या वेगाने तो काम करू शकतो. आश्चर्यकारक रीत्या उन्हाळा वाढत चालला. आवाजाने म्हटल्याप्रमाणे तिने जितक्या वेगाने कपडे घातले तितक्याच वेगाने ते काढायला सुरवात केली.

तिचे दिवस फुलांच्या पाकळ्यांच्या गोड सुवासात व उष्ण सूर्याच्या उन्हात पानातून निघणाऱ्या रसात आनंदात चालले होते. अँडी स्वतःही आनंदात होता. [जेव्हा त्याला कामात फारसा रस वाटत नसे, तेव्हा तो त्याचे लक्ष फक्त अंगठा व चाफेकळीवर एकत्रित करत असे] पण तो काम करत असे. वसंत ऋतू त्याच्यासमोर नाचे व डुलक्या काढे. त्याला पूर्वी कधीही न जाणवलेले काही नव्याने जाणवे. जसजसा उन्हाळा वाढत चालला, तसतशा तिच्या गडद रंगाच्या मागण्या वाढत चालल्या. ती लहान होती, तेव्हा तिला फिकट हिरवा रंग आवडत असे. पण आठवड्यावर आठवडे गेल्यावर ती जास्त जास्त निळा रंग पसंत करू लागली.

अँडी पुटपुटला, “अधिकाधिक निळा” आणि त्याच्या हृदयात कळ

उठली. “हो, अधिकाधिक निळा, मला माहिती आहे. ठीक आहे. आणि शेवटी एक दिवस सगळीकडे तोच निळा रंग असेल. --- बर्फाच्या विरघळण्यात व घसरायच्या बुटातही --- आणि तेव्हा ती परीसारखी छोटी मुलगी नसेल व मी देखील नसेन. ठीक आहे. तुम्ही विश्वास ठेवा अगर ठेवू नका पण सुरवातीचा वसंत ऋतु सरणे, हे त्याच्यासाठी दुःखद होते. त्याने त्याच्याकडून कसून प्रयत्न केला. त्या प्रयत्नासाठी सर्व जग त्याला खुले होते. आणि तो खरेच तो त्याप्रकारे वस्त्र विणायला शिकत होता. आता ती लहानशी परी छान फुगीर सफरचंदी गालांची बाई झाली होती आणि ---

अँडी गुरगुरला, “जर मी हे माझ्याशीच बोललो, की या कपड्यात ती फारच आकर्षक दिसते, तर --- माझ्या आयुष्यात पहिल्यांदाच मी तयार केलेल्या कपड्यांबद्दल अभिमान बाळगतो आहे.”

हे सर्व झाले तरी आवाज आला, की ही लहानशी स्वप्नसुंदरी मेली पाहिजे. [म्हणजेच उन्हाळा संपायला हवा.] पुढील वर्षी इथे दुसरी वेगळी येईल. गेलेल्या मुलीबरोबर तिचे कपडेही जातील.

अँडीने आवाजाला विचारले, “मी तिचे कफनही विणायचे आहे का?”

पण आवाजाने उत्तर दिले नाही.

जेव्हा अँडीने तिला हे सर्व सांगितले, तेव्हा त्याचा पहिला वसंत ऋतु झाडांमध्ये, कुरणांमध्ये आठवडाभर रडण्यात गेला ---

आणि नंतर एका सकाळी ती तिथे नव्हती.

अँडी झोपडीच्या दारात बसून टेकड्या न्याहाळू लागला. त्याने

सदाहरीत पाईन वृक्ष पाहिले व मनाशी ठरवले, की ती मेली नसून ती कायमची दुसरीकडे रहायला गेली आहे. मग तो असा विचार करू शकला, की इथे कशी लाखो पाईनची झाडे होती व लाखो वसंत ऋतु त्यावर येऊन गेले. त्यामुळे ती झाडे कधीच मरणार नाहीत, तर सदाहरीत राहतील. तो स्वतःशीच शोक करत, हळूवारपणे मागेपुढे डोलू लागला. जेव्हा त्याला परत आवाज ऐकू आला, तेव्हा तो आवाज बोलला, “अँडी, तुला आतापर्यंत लक्षात आले असेल, की हे सर्व मी तुला सांगितल्याबरोबरहुकुम घडते आहे. आता तुझ्याकडे पैसा नाही. आहे का? होता तो तू सगळा तिचे कपडे विणण्यासाठी खर्च केलास. तिने ते कपडे वापरून फेकून दिले. त्यामुळे आता काही उरले नाही. फक्त चांगले काम केल्याच्या व देव तुझ्या कानात काही कुजबुजल्याच्या आनंदाशिवाय काही उरले नाही. आता तुला ग्लास्टोन्बरी येथे परत जावे लागेल आणि फारसे न आवडणारे काम करावे लागेल. हिवाळाभर तुला तिथे रहावे लागेल. अँडी, तुझा पगार तू साठवत रहा. परत तुझी वेळ येईल, तेव्हा मी तुला बोलावेन.”

त्यामुळे अँडीने जिथे त्याचा माग होता, त्या झोपडीला कामचलाऊ कुलूप लावले व तो परत त्याच्या पहिल्या मिलमध्ये काम करायला गेला. तो हुशार असल्याने, त्याला परत लगेच कामावर घेतले गेले. करड्या गावावर व गावातील करड्या लोकांवर हिवाळ्याचे करडे धुके पसरले. अँडीने त्याच्या यंत्रावर काम करणे सुरु केले.

आवाज म्हणाला होता, त्याप्रमाणे पुढील वसंत ऋतुत त्याला बोलावणे आले. आता त्याला माहिती होते की कसली गरज आहे. त्याच्या गरजेच्या वस्तू त्याने जमा केल्या व तो टेकड्यांमध्ये जाऊन थडकला.

एक दिवस तिथे वाऱ्यावरून राजाचा दूत असलेला एक पक्षी आला. तो पिसांचे नृत्य करत होता. सैन्यातील बिगुलासारखे आवाज इकडे तिकडे पसरले.

जोशुआच्या मार्गदर्शनाखाली इस्त्रायली लोकांनी ताब्यात घेतलेल्या मृत समुद्राजवळील गावाची जशी पडझड झाली, तशा त्या आवाजाने हिवाळ्याच्या भिंती कोसळू लागल्या. नक्कीच ती लहान मुलगी गवतामध्ये चवड्यावर पुढेमागे तोल सावरू लागली. ती फुलासारखी निर्वस्त्र होती. ती त्याच्याकडे बघून हसली.

तुम्ही कल्पना करू शकता, तेवढ्या हलक्या हृदयाने त्याने तिच्यासाठी वस्त्र विणले. पण नंतर त्या पहीलीने व सर्व उन्हाळ्यांनी केले होते, तसेच रडत ती परत गेली. अँडीने नवीन पाईन वृक्ष शोधला आणि असा तर्क केला, की ती हे झाड हिरवेगार ठेवेल.

त्याने परत विचारले, “मी तिच्यासाठी कफन विणू का?” पण परत आवाज काहीच बोलला नाही.

त्यामुळे नैसर्गिकपणे उन्हाळे येत राहिले. अँडी विणत राहिला व त्यांना वस्त्रे गुंडाळत राहिला. तुम्ही विश्वास ठेवाल तसा, काही काळात तो पृथ्वीवरील त्याच्या काळातील सर्वात सुंदर तलम वस्त्र विणकर म्हणून नावाजला गेला. तो त्याच्या हस्तकामात इतका वाकबगार झाला, की मिलमधील मशीनवर काम करणारा तो, खरे तर विचित्र वाटू लागला. त्यामुळे तो सुरवातीला होता, त्यापेक्षा वेगळाच झाला. तुम्हाला आठवत असेल, तर त्याला पूर्वी असे वाटायचे, की सर्व काम मशीनवरच करायला हवे. पण आता त्याच्या मर्त्य हातांनी तो ते सर्व काम करू शके.

अजून एक विचित्र गोष्ट त्याच्या बाबतीत घडली. काम म्हणजे काय आहे, याबाबत त्याची कल्पना एकदम वेगळी झाली. ग्लास्टोन्बरी येथील त्याचे मित्र त्याला म्हणाले, “तू फक्त हिवाळ्यातच काम करतोस, नाही का?”

तर त्याने स्वतःला असे उत्तर देतांना ऐकले, की नाही, ते असे नसून नेमके उलटे आहे. मी फक्त उन्हाळ्यात काम करतो. मी हिवाळ्यात काम करू शकत नाही. हिवाळाभर तो सर्व हिरव्या झाडांसारखा मृतवत असतो. मग त्याचे सगळे मित्र त्याच्याबद्दल नको ते बोलू लागले व त्यांनी कपाळाला हात लावला. असे बघा, त्यांनी अमेरिकन कल्पना शिकून घेतली. --- अँडी वेडा आणि आळशी असल्याचे ते म्हणाले. त्याला कुठले काम चांगले, पैसा मिळवून देणारे आहे, हे त्याला कळत नसल्याचे ते म्हणाले. ते असेच अजून काहीबाही बोलत राहिले.

आता मी तुला अजून खूप वेळ सांगत बसू शकतो, की अँडी म्हातारा/सुरकुतलेला व कुरूप पण मनातून खूप गोड, जास्त हुशार, जास्त कसबी व कुशल बोटांनी विणणारा होईपर्यंत उन्हाळमागून उन्हाळे, उन्हाळ्यामागून उन्हाळे व उन्हाळ्यामागून उन्हाळे, गेले. पण काय झाले. यातील मुख्य गाभा मी तुला सांगतो. तो असा आहे की, तो त्या लहानशा परीवर, हिरव्या, निळ्या व पिवळ्या वस्त्रांवर व त्यांच्या एकत्रित सुंदरतेवर प्रेम करत राहिला.

तो असा जगला. आणि आता तो असा मेला.

मला वाटते, मी तुम्हाला नेहमीच सांगितले, अँडीने प्रश्न विचारला, “मी तिच्यासाठी कफन विणत असेन का?”

आणि आवाजाने त्याला कधीच उत्तर दिले नाही.

तर एकदा खूप लांबलेला उन्हाळा आला. तिला मरायची आज्ञा दिली गेली व दूरदूरच्या ठिकाणी उन्हाळा लपून बसला. अँडीला असे वाटले, की तो त्या उन्हाळ्यावर दुसऱ्या कशाहीपेक्षा आवडता असल्यासारखे प्रेम करतो आहे. तेव्हा अँडी अडुसष्ट वर्षांचा होता. गेली चाळीस वर्षे तो उन्हाळ्यात ठराविक असे त्याचे अत्यंत आवडते असे काम टेकड्यांमध्ये करत होता. नाही. जणू काही कधी न बघितलेले काही होणार असल्या सारखे, त्याला फक्त काही वेगळे वाटत होते. पण ते काय ते त्याला आधी समजणार नव्हते. [असे कधीकधी कसे वाटते, हे तुम्हाला माहिती असेल. जसे काही तुमच्या डोक्यावर पंख उडत असून त्यांची साऊली तुम्हाला गवतावर दिसते आहे. पण तुम्ही वर बघितले, तर आकाशात पंख मुळीच दिसत नाहीत. मग तुम्ही म्हणता: “आज आकाशाचा रंग काही वेगळाच दिसत नाही का? आणि तुम्ही अस्वस्थ होता.]

तर जेव्हा लांब उन्हाळा चालू होता, तेव्हा असे झाले. अँडीने पुन्हा त्याचा जुनाच नेहमीचा प्रश्न विचारला, पण त्याला कधीच उत्तर मिळाले नाही.

“मी तिच्यासाठी कफन विणू का?”

आणि तुमचा श्वास रोधून धरा --- तो मृदू, दयाळु आवाज बोलला, “जर त्याने तुला आनंद मिळणार असेल, तर तू ते कर. अँडी, तुझे काम झाले आहे. पण --- पहिल्यांदा एक प्रश्न. मी तुला ज्या कामाला लावले, ते केल्याचा तुला कधी पश्चात्ताप झाला का?”

अँडी स्वतःशीच बोलला, “मी आता मरायला टेकलो आहे. मग मोठ्याने स्पष्टपणे बोलला, “अरे आवाजा, एकदाही नाही. मला झालेला आनंद आणि मी मिळवलेला विजय म्हणजे मी तिला पुरवलेले उत्तम वस्त्र! तिने ते स्तब्ध वाऱ्याला

देऊन टाकले, हे माझ्यासाठी पुरेसे होते. मी जेव्हा त्याकडे वळून बघतो, तेव्हा मला त्यातील कष्ट जाणवत नाहीत. माझा काही तोटा झाला, असे वाटत नाही. देव माझ्या कानात कुजबुजला आणि तेवढे मोजदाद न करता येणाऱ्या काळासाठी, अंतापर्यंत पुरेसे आहे”

तेव्हा आवाज म्हणाला, “जेवढे समजण्यासारखे होते, ते सगळे तुला समजले आहे. तू कफन विण.”

अँडीने निळसर रेशीम काटकोनात धरून पांढऱ्या धाग्याबरोबर इतके तलम विणले, की त्याच्या हजारो मैलांचे वजन शंभर पौंड देखील भरले नाही. तो स्वतःशी बोलला, “मी असे शंभर पौंड विणेन आणि मी स्वतः ते ती हिरवाईच्या राजाची मृत राणी असल्यासारखे, तिच्याभोवती अलगद गुंडाळेल.”

मग खूप गंभीरपणे अँडी कसून कामाला लागला. त्याने ओठ आवळून धरले. त्याच्या डोळ्यात वेगळीच चमक आली. त्याने दिवसरात्र भरभर --- अधिक भरभर, काही न खातापिता व झोपता, एखाद्या राक्षसासारखे काम केले. त्याचे मन भरेपर्यंत मैलोनमैल असे तलम वस्त्र विणले.

तो स्वतःला म्हणाला, “हे माझे सर्वात उत्कृष्ट काम असेल.”

तो कामात इतका रंगून गेला होता, की त्याने खिडकीतून बाहेरही पाहिले नाही. तो बोलला, “हे माझे अत्यंत सुंदर काम असेल. हळूहळू उजेड कमीकमी होत गेला. कमी उजेड म्हणजे जास्त काम! असे सतत तीस दिवस व तीस रात्री काम करून, त्याने ते पुरे करत आणले. नाही, अजून ते पूर्णत्वास गेलेले नव्हते. कसे जाणार? उन्हाळ्याचे काम कधीच संपत नाही, तुम्हाला माहिती आहे.

पण ते अती सुंदर होते. ते निळे व थंडपणे चकाकणारे होते. ऐन भराच्या सफरचंदासारखे पांढुरके, पाडाला आलेले व मैलोनमैल लांबीचे होते. ते कशाहीपेक्षा अत्यंत तलम होते व ते विणणे चालू होते. तो म्हणाला होता, तसा तो म्हणजे त्याच्या कामाचा खरोखर अती सुंदर, सर्वोत्कृष्ट नमुना होता. त्याने विणणे अजून चालू ठेवले असते, पण --- एका सकाळी त्याने अचानक खिडकीतून बाहेर करड्या रंगाकडे पाहीले आणि त्याला तो उन्हाळा कुठेच दिसेना!

तो दाराशी गेला व हाताने डोळे चोळले. टेकडीवर मैलोनमैल दरीच्या कडेला त्याने तिचे फिकट हिरवे वस्त्र लांब लटकलेले पाहिले. तो आनंदाने किंचाळला. [तुम्ही जाणता --- एखादी तुमचे प्रेम असलेली वस्तू हरवते आणि परत सापडते.]

तो अशक्त आणि फार भुकावलेला झाला होता. पण त्याने ते अनेक मैल लांबीचे व अनेक पौंड वजनाचे कफन बनवून त्याच्या हातात धरले आणि टेकड्यांवरील रस्त्याने त्याचे हृदय विदीर्ण होईपर्यंत व घसा सुकेपर्यंत चालायला सुरवात केली.

“लहानशा मुली, माझ्यासाठी थांब. मी तुझ्यासाठी कफन विणले आहे. अग मुली, मी येतो आहे. माझ्याकडे तुझ्यासाठी विणलेले व झाकलेले सुंदर कफन आहे --- “

आता तो तोल जाऊन लटपटू लागला. इतक अशक्त झाला व त्याच्या अंगातून इतका घाम गळू लागला, की त्याला पायही उचलवेना. पण हातात कफन घेऊन, तो जितके पुढे चालता येईल, तितका पुढे पुढे चालत राहिला. त्याचे लांब करडे केस उडत होते आणि त्याच्या डोळ्यात रानटी झाक दिसत होती. ती निसटून

चालल्यावर, ते डोळे एकटक उन्हाळ्याकडे लागले होते. अशा तऱ्हेने तो टेकडीच्या सर्वात उंच कड्याशी आला आणि त्याला अजून पुढे जाणे शक्य होईना. त्याची हाडे गोठून थंडगार पडली. तरी अजून त्याच्या अंगावरून घाम गळत होता. तो धरणीवर पडला आणि त्याला डुलकी लागली --- पण गाढ झोप नव्हे. झोपेत त्याला भयानक स्वप्ने पडली. त्यामुळे तो जागा झाला. तो रडतखडत चालू लागला. “माझ्याकडे तुझे कफन आहे. लहानशा मुली, माझ्यासाठी थांब.”

मग त्याच्या लक्षात आले --- बर्फ पडत होता!

प्रकाशवर्षासारखा मऊसर पांढरा बर्फ त्याने जमिनीवर पडतांना --- एकसारखा --- शेकडो, हजारो वर्षे पडतांना पाहिला. तो सर्व काही झाकत होता. जणू ती वर्षामागून वर्षे उलटत होती. तो हिवाळा आपणा सर्वांना एकसारख्या पांढऱ्या दुर्लईने झाकत चालला होता. आपल्या नायकाने जिथे काम केले, तिथे ढीग साचवत तो चालला होता. जिथे काम केले नाही तिथे जमीन सपाट होती. पण सर्वत्र सारखीच शुभ्र!

अँडीने स्वप्नात असल्यासारखा, कपाळाला हात लावला आणि मग मला बघू दे, त्याने काय केले? त्याने त्याचे हात दाबून चोळले व ओरडला, “इकडे बघ, इथे इथे. ओहो, आता मला समजते आहे, की जेव्हा मी कफनाविषयी विचारले, तेव्हा त्या आवाजाने मला कधीच प्रत्युत्तर का दिले नाही. मला ती शक्यता वाटतच होती. मला त्याच्या मौनाचा अर्थ समजला --- प्रत्येक उन्हाळ्यासाठी कफन विणून देणारा स्वतः देवच आहे. त्या खाली कोसळणाऱ्या बर्फाच्या लाटा बघ. त्यात मला देवाचा विणायचा माग मागेपुढे हलतांना दिसतो आहे. वर्षानुवर्षे वाहणाऱ्या बर्फाच्या चुऱ्यातून मला देवाची हालचाल जाणवते आहे. देवाचे ते

कफन सर्व उन्हाळा आणि बाकीदेखील सर्व काही झाकून टाकेल --- आणि मला मी विणलेल्या कफनाचा वृथाच अभिमान होता --- “

तो जमिनीवर तोंड खाली करून, मोडून पडला व हुंदके देऊ लागला. त्याने उभ्या आडव्या विणलेल्या धाग्याच्या नवलपूर्ण वस्त्राने तो त्याचे अश्रू पुसू लागला.

मग वाऱ्यातून, तो महाआवाज आला. आभाळ अंधारले. बर्फाच्या ढिगातून, उच्चपदस्थ कप्तानाच्या मजबूत रवात मोठ्याने तो आवाज बोलला, “अँडी, प्रार्थना कर पण खंत करू नकोस. तू तुझ्या हाताने काम केलेस! तू धन्य झालास.”

तेव्हा तो टेकाडाच्या माथ्यावर बर्फाच्या लाटांमध्ये मृत्यु पावला. भंगलेल्या स्वप्नाचा समाधानी कलाकार! विणण्याच्या कामातील माहीर! असे कापड की जे त्याने वापरायला दिल्यावर लगेच नष्ट झाले. त्याने महाआवाजाला जे सांगितले, ते खरे होते. त्याने उन्हाळ्याला --- त्या वसंत ऋतुच्या सुंदर परीला त्याने बनवलेले उत्कृष्ट वस्त्र बहाल केले आणि त्या वसंत ऋतुच्या लहानशा मुलीने ते मिटत जाणाऱ्या सुरांसारखे वाहणाऱ्या वाऱ्यावर सोडून दिले --- त्यातील जो आनंद त्याला मिळाला, तो चिरंतन होता. त्याने देवाला त्याच्या कानात कुजबुजतांना ऐकले. जर तो कायम मिलमध्ये काम करत राहिला असता, तर त्याने तो आवाज कधीच ऐकला नसता. देवाच्या मनात त्याच्याकडून जे करून घ्यायचे होते, ते त्याने केले. जितक्या सुंदरतेने व मन लावून करणे शक्य होते, तेवढे त्याने केले. आणि शेवटी त्याला उमगले की त्यातील सौंदर्य अजिबात नष्ट झाले नाही.

III

अचानक म्हातारा उठून चालू पडला व बर्फाळ रात्रीत गेला. कारण त्याच्या डोळ्यात अश्रू होते. उन्हाळ्याला वस्त्र गुंडाळणारा विणकर!

IV

पोकरचा खेळ संपला. पिगल सावकाशीने चालत माझ्या टेबलाशी आला. त्याने त्याच्या मोडक्यातोडक्या इंग्लिशमध्ये विचारले, "तुला हँडी माहिती आहे का?"

“तो कोण आहे?”

“आताच बाहेर गेलेला मनस्वी मनुष्य.”

“त्याचे नाव आतबाहेर जाणारा हँडी गॉर-डॉन आहे का?”

त्याने त्याचे बोलके डोळे गरागरा फिरवले. “तो मूर्ख मनुष्य आहे आणि थापाड्या सुद्धा आहे. आपल्याला जेव्हा काम करावेसे वाटत नाही, तेव्हा आपण काम करत नाही. अरे देवा, आपण त्या माणसाला कसे काय खेळवू? त्याने त्याच्या हातांनी छान हावभाव केले आणि मोठ्या मुश्किलीने पण डौलाने स्वतःला उचलले. आपण त्या माणसाला कसे काय खेळवू! आपण त्या माणसाला कसे काय खेळवू!

मी उद्गारलो, “तो अँडी गॉर्डन आहे. तो कोण आहे? तो विणकर आहे.”

“काय म्हणालात?”

“विणकर? कपडे विणतो. हे असे?.” मी टेबलावरील आच्छादनाचा कोपरा दाखवला.

आश्चर्यचकीत होऊन, पिगल म्हणाला. “तो बळकट मनुष्य? नाही. तो व्हायोलिन वाजवणारा, आतबाहेर जाणारा हँडी आहे.”

अनुवादिकेची ओळख

डॉ. वृषाली जोशी

B Sc, M A, M Ed, Ph D

२५ अनुवादित कथा मराठी मासिकामधून प्रसिद्ध झाल्या आहेत. ई साहित्यतर्फे चव्वेचाळीस पुस्तके प्रसिद्ध झाली आहेत.

मराठी व इंग्रजी माध्यमांच्या शाळाकॉलेजमध्ये अध्यापन केले आहे.

संशोधन प्रकल्पात सहभाग घेतला आहे.

कॉलेजमध्ये प्राचार्यपद भूषवले आहे.

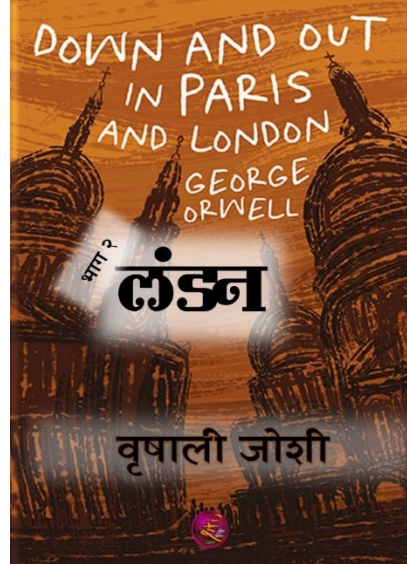
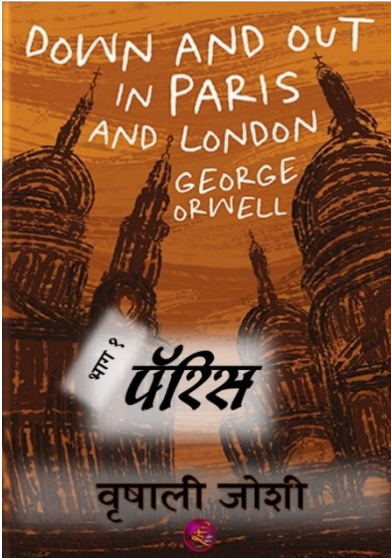
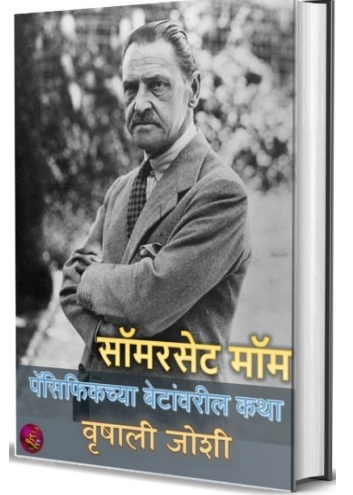
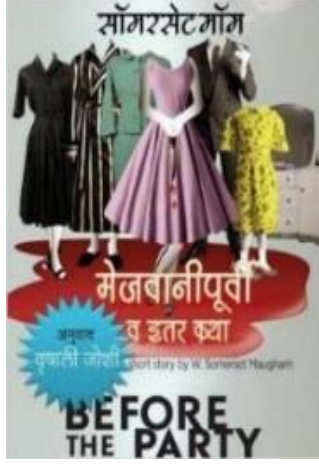
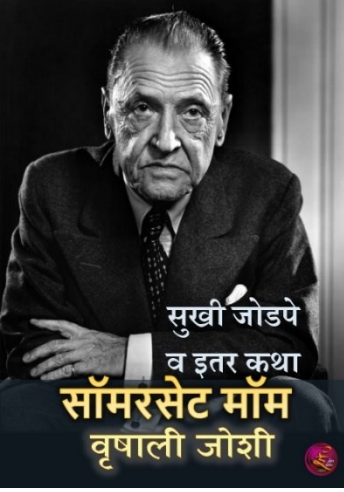
सुगमसंगीत स्पर्धेत पारितोषिके, सिंथेसायझरवर गाणी वाजवण्याचा, कविता करण्याचा व शब्दकोडी बनवण्याचा छंद आहे.

संपर्क: वृषाली जोशी ७, अक्षय, २० तुळशीबागवाले कॉलनी पुणे

४११००९, चलभाष ९९२१७४६२४५

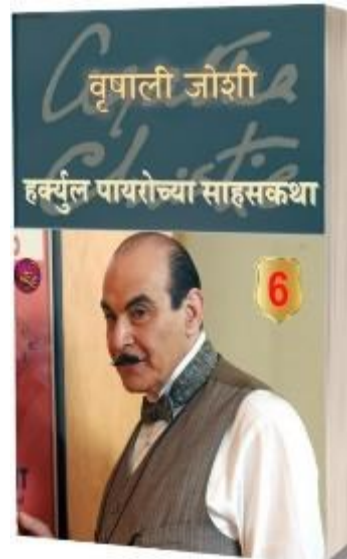
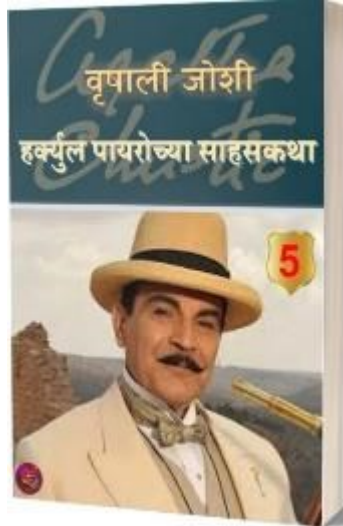
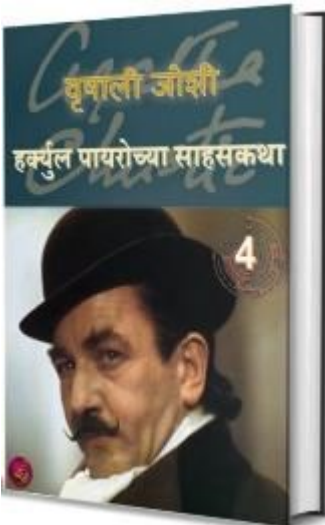
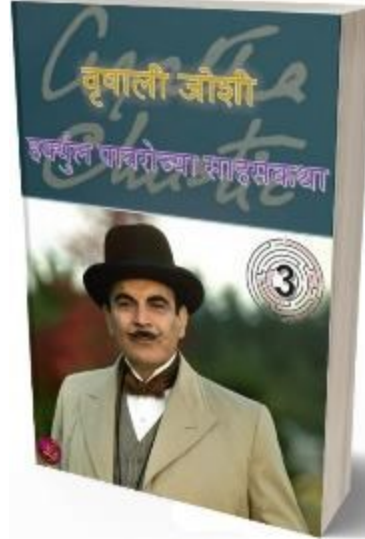
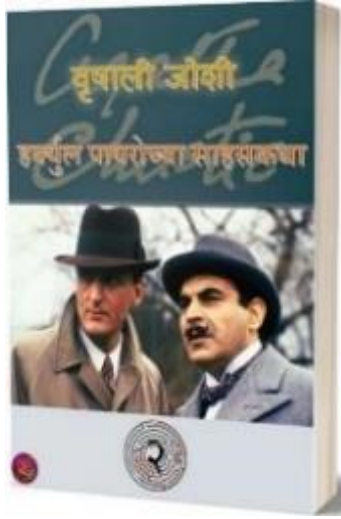
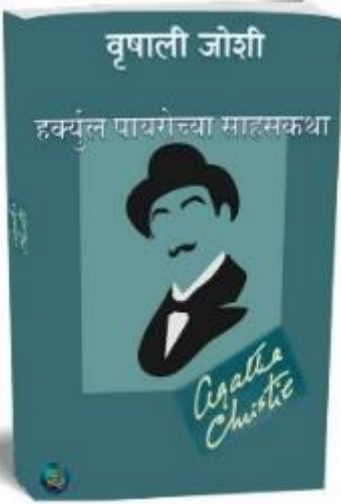
वृषाली जोशी यांची त्रेचाळीस पुस्तके

ज्या कव्हरवर क्लिक कराल
ते पुस्तक उघडेल
(नेट आवश्यक)

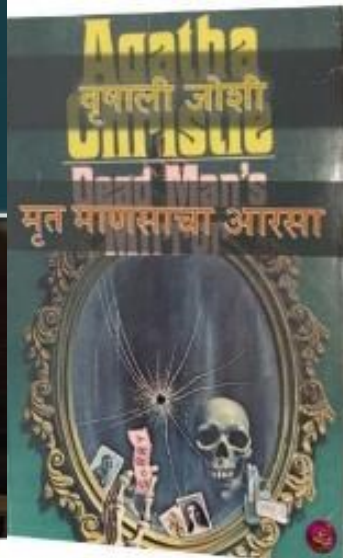
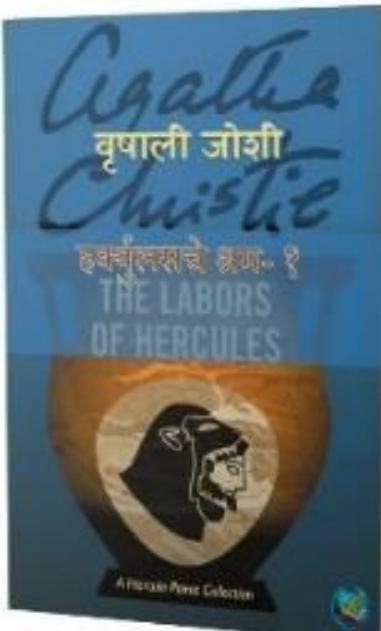
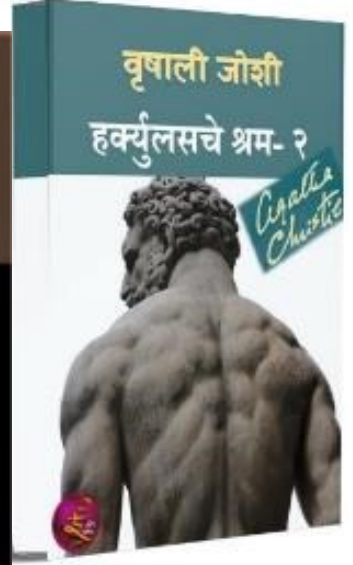
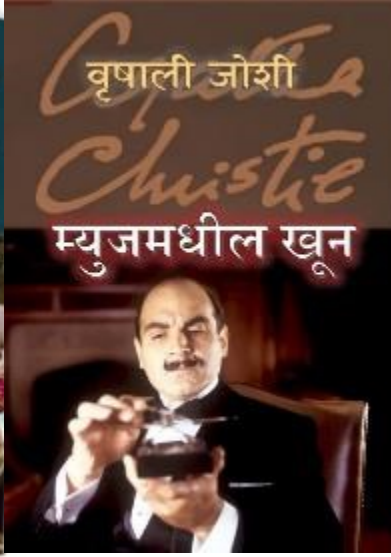
ज्या कव्हरवर क्लिक कराल
ते पुस्तक उघडेल
(नेट आवश्यक)

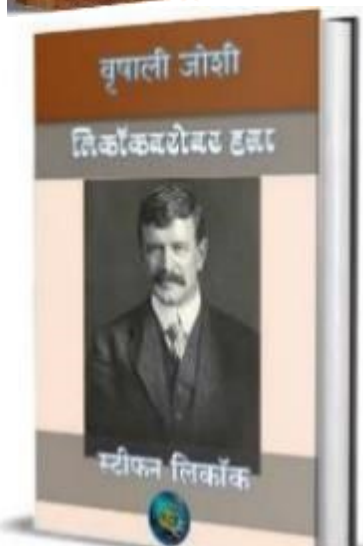
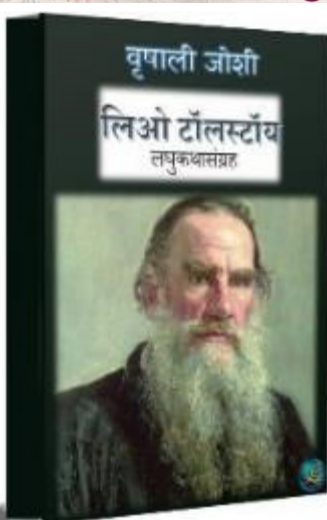
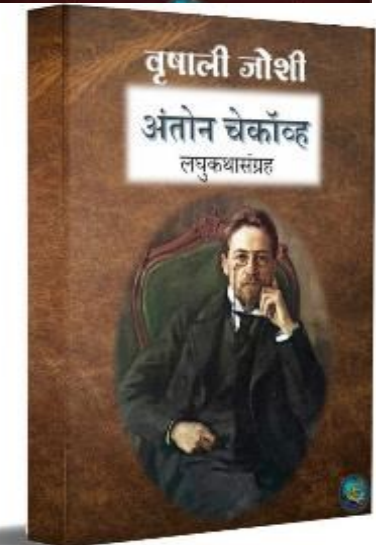
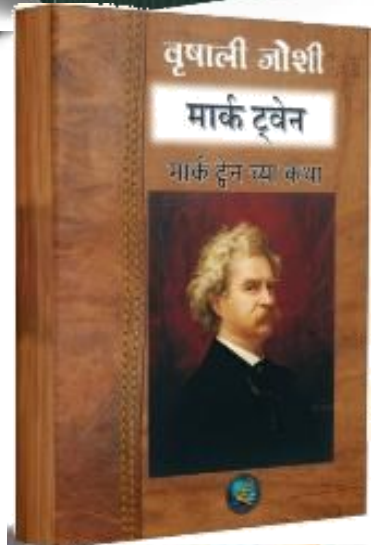
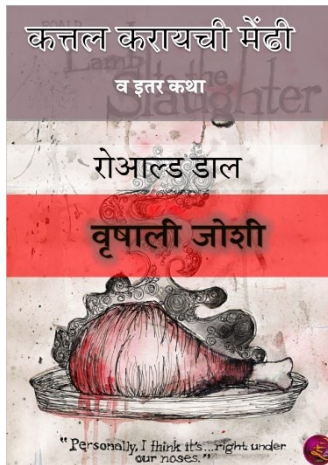
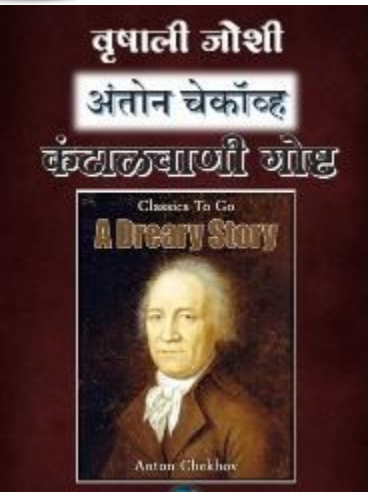
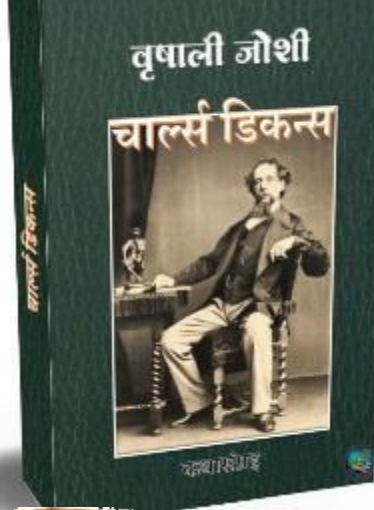
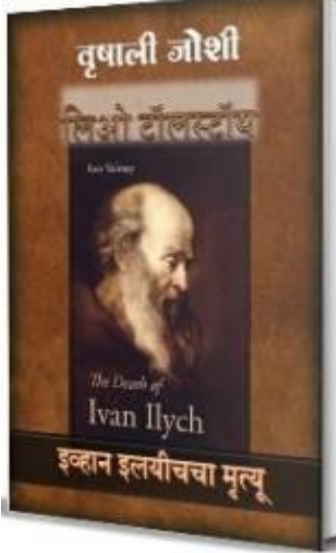
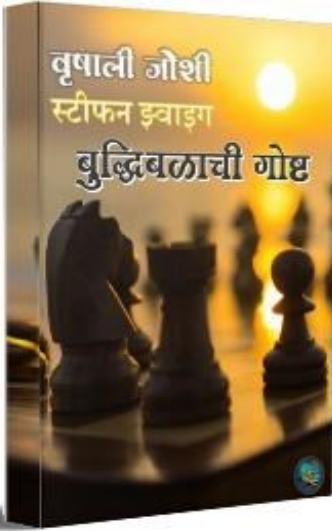
Agatha
Christie

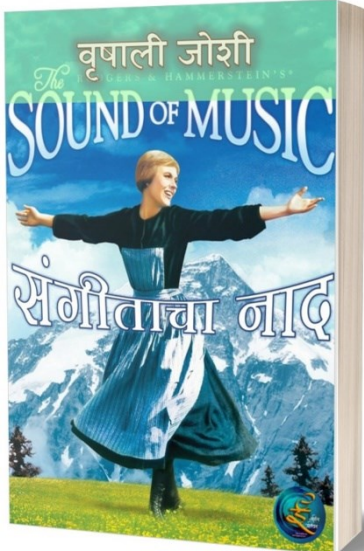
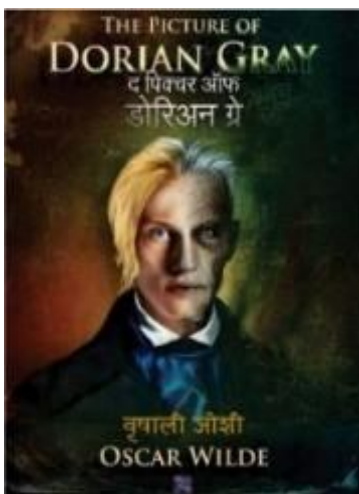
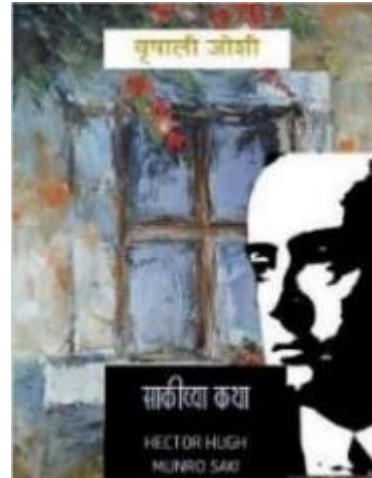
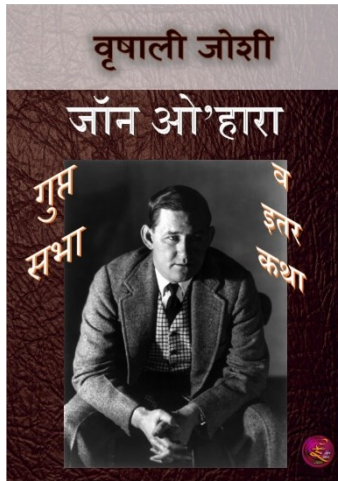
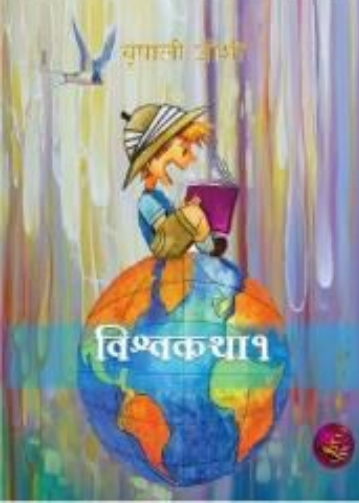

ज्या कव्हरवर किलक कराल
ते पुस्तक उघडेल
(नेट आवश्यक)

Agatha
Christie

शेरलॉक होम्स ७

वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स

भाग १ ते ८ (५० कथा)

ज्या कव्हरवर क्लिक
कराल ते पुस्तक उघडेल

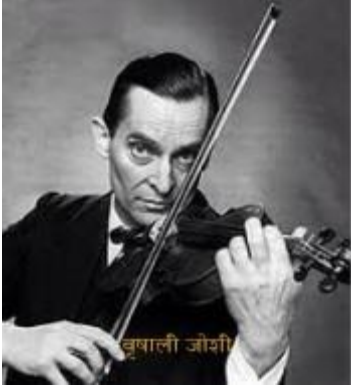
Adventures of
**Sherlock
Holmes**

शेरलॉक होम्स ४

वृषाली जोशी

SIR ARTHUR CONAN DOYLE

शेरलॉक होम्स ५

वृषाली जोशी

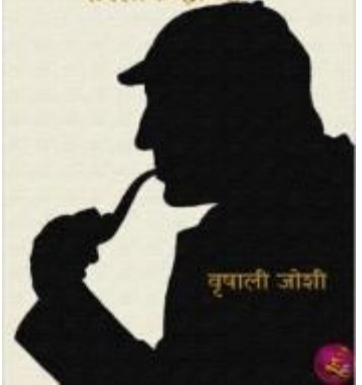
शेरलॉक होम्स ६

वृषाली जोशी

The Sherlock Holmes

शेरलॉक होम्स

वृषाली जोशी

**SHERLOCK
HOLMES**²

शेरलॉक होम्स-२

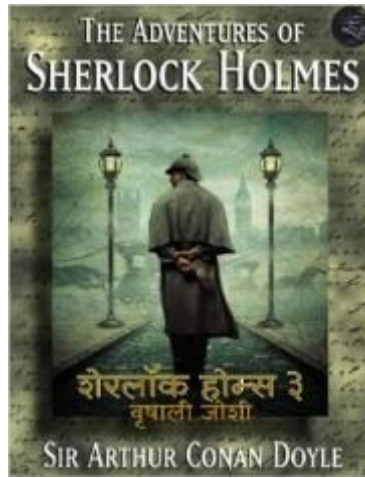
वृषाली जोशी

THE ADVENTURES OF
SHERLOCK HOLMES

शेरलॉक होम्स ३
वृषाली जोशी

SIR ARTHUR CONAN DOYLE

शेरलॉक होम्स ८

वृषाली जोशी

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे सोळा वर्षांचे होत आहे.
डॉ. वृषाली जोशी यांचे हे चव्वेचाळीसावे पुस्तक.

डॉ. वृषाली जोशी या मराठी व इंग्रजी या भाषांच्या विद्वान आहेत. त्या प्राचार्य होत्या. त्यांनी काही काळ विदेशात राहून तेथल्या वाचन संस्कृतीचा अनुभव घेतला आहे. तशी वाचन संस्कृती महाराष्ट्रातही निर्माण व्हावी असे त्यांना वाटते. वाचकांची अभिरुची उंचावली तरच लेखकांकडूनही दर्जेदार साहित्य निर्माण होईल. इंग्रजीतील उच्च दर्जाचे निवडक लेखकांचे साहित्य मराठीत अनुवाद करून मराठी वाचकांची अभिरुची संपन्न व्हावी यासाठी त्या अतोनात कष्ट घेतात. तसे पहाता अनुवादित पुस्तकांना अनेक व्यावसायिक प्रकाशकांकडून मागणी असते. परंतु मराठीतील जास्तीत जास्त वाचकांपर्यंत आपले साहित्य जावे म्हणून त्यांनी ई साहित्यची निवड आपल्या पुस्तकांसाठी केली आहे. त्यांनी आजवर ई साहित्यच्या वाचकांसाठी केलेल्या जागतिक साहित्याच्या अनुवादांची दहा हजाराहून अधिक पृष्ठे प्रकाशित झाली आहेत व तो एक विक्रमच आहे.

डॉ. वृषाली जोशी यांच्यासारखे ज्येष्ठ लेखक आपली पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील मराठी वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज

नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. अजरामर. म्हणून तर दिनानाथ मनोहर(४ पुस्तके), शंभू गणपुले(९पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर(९), डॉ. वसंत बागुल (१९), शुभांगी पासेबंद(१५), अविनाश नगरकर(४), डॉ. स्मिता दामले(९), डॉ. नितीन मोरे (४५), अनील वाकणकर (९), फ्रान्सिस आल्मेडा(२), मधुकर सोनावणे(१२), अनंत पावसकर(४), मधू शिरगांवकर (८), अशोक कोठारे (४७ खंडांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १८ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७) उल्हास हरी जोशी(७), नंदिनी देशमुख (५), डॉ. सुजाता चव्हाण (१०), डॉ. वृषाली जोशी(४४), डॉ. निर्मलकुमार फडकुले (१९), CA पुनम संगवी(६), डॉ. नंदिनी धारगळकर (१५), अंकुश शिंगाडे(३३), आनंद देशपांडे(३), नीलिमा कुलकर्णी (२), अनामिका बोरकर (३), अरुण फडके(६) स्वाती पाचपांडे(२), साहेबराव जवंजाळ (२), अरुण वि. देशपांडे(५), दिगंबर आळशी, प्रा. लक्ष्मण भोळे, अरुंधती बापट(२), अरुण कुळकर्णी(१२), जगदिश खांदेवाले(६) पंकज कोटलवार(६) डॉ. सुरुची नाईक(३) डॉ. वीरेंद्र ताटके(२), आसावरी काकडे(१२), श्याम कुलकर्णी(१३), किशोर कुलकर्णी, रामदास खरे(४), अतुल देशपांडे, लक्ष्मण भोळे, दत्तात्रय भापकर, मुग्धा कर्णिक(४), मंगेश चौधरी, प्र. सु. हिररकर(३), बंकटलाल जाजू (३), प्रवीण दवणे, आर्या जोशी, डॉ. सरोज सहस्रबुद्धे (७), अरविंद

बुधकर (४), जयश्री पटवर्धन(४) असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी लेखक ई साहित्यद्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपली ध्वजा फडकवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं 'इ'र्ये ।
दृष्टादृष्ट विजये । होआवे जी ।

